

40
8844
700
250

III

ЧИТАЛИЩЕ

ГОДИНА III

846
55067

ОБРАЗЦОВО НАР. Ч-ЩЕ
Г. ДИМИТРОВ-ПЛЕВЕН
БИБЛИОТЕКА

Книжка 1.

1872

Октомврий 30.

БМ

ЛОРДЪ СТРАНГФОРДЪ.

A Selection from the Writings of Viscount Strangford. Edited by the Viscountess Strangford. 2 vols. London: Richard Bentley 1869.

— 0 —

Ако бѣдностьта е състояніето, което има най-много нужди отъ пріятелство, то ние Българети сме народътъ, който до скоро имаше, и още има, най голѣмъ потребъ отъ пріатели. И наистинѣ, захвърлени въ единъ срѣдиземъ и слѣдователно неприсѣпенъ жгълъ на Европѣ, безсѣзнателни, безпомощни, сиромаси вещественно, прѣоскудни умственно, потѣпчени отъ явни непріатели, заборавени и отъ мними пріатели, ние имаме толкова нужди отъ единъ доброжелатель, който да ни прѣдстави прѣдъ свѣтътъ и да ни запознае съ съ самыта насть. За прѣвъ пѣтъ такъвъ единъ народенъ благодѣтель ние имаме въ приснопамятнийтъ Юрія Венелина: нему дължимъ прѣвътъ ни прѣпорѣкъ прѣдъ Европѣ, нему дължимъ много, и самото си самосѣзнаніе. И колкото за тоя нашъ пріатель, никой, смѣѣ да кажѣ, не може да ни обвини въ неблагодарность. Ние напълно сме оцѣнили трудовеы му, прѣвели сме му главното му съчиненіе, писали сме житието му на языка ни, и въздвигали сме му памятникъ,

1)

който високо говори за нашиты чувства отъ признательность къмъ него. Нъ ето другъ единъ Българолюбець, по-отличенъ отъ Венелина и не по-малко доброжелателенъ намъ, който, ако и високо оцѣненъ отъ малцина нѣкои наши сънародници, на множеството обаче отъ читающыты ни съотечественници е почти съвсѣмъ непознатъ, Нѣма съмнѣніе, че, едно языкътъ, на който Лордъ Странгфордъ е писалъ, а друго разстояніето на публикѣтъ, въ който той е работилъ за насъ, сж направили нашиты писатели да прѣнебрѣгнатъ, тѣй да рѣчемъ, тоя нашъ знаменитъ поборникъ. Нъ това прѣнебрѣженіе, извинително, може бы, до сега, става непростително, ако ся продѣлжи повече, и може толкозь вредъ да ни нанесе, колкото сега малко честь ни прави. Народнѣ дѣлжпость прочее, надѣикъ ся, испълвамъ, като ся наирамъ да запознаѣмъ българскѣтъ публикѣ съ отличнитъ тоя мъжъ и съ неговиты трудове за народа ни, и да изброѣмъ голѣмыты титулы, които памята му има врьху сърдцето и признателностьтъ на всякой чувствителенъ Българинъ.

Перси Сидней Смайѳъ (Percy Sydney Smythe), слѣдъ смъртьтъ на по-голѣмыйтъ си братъ нарѣченъ Лордъ Странгфордъ. бѣше сынъ на единъ познатъ англійскый дипломатъ и книжевникъ. Роденъ на 14 | 26 Ноемврія 1825, въ С. Петербургъ, гдѣто баща му бѣше тогава англійскый посланникъ, той за пръвъ свой языкъ позна русскый. Малкъъ обаче прѣнесенъ въ Англійѣ, той скоро заборава чуждыйтъ языкъ, който му бѣше станжлъ като матеренъ; нъ това рано промѣненіе на языци трѣбва да е много способствовало да породи въ него онѣжъ чуднѣ готовность въ изучаваніе на языци, книжевно както и разговорно, която го отличяваше прѣзъ цѣлытъ му животъ. Свидѣтелства на тѣкъ способность за языци той рано показа. Въ Харро, въ училището, той употреби свободныты си часове въ изученіето на персійскый, и учуди учителиты си съ свѣтлыты си успѣхы въ еллинскый и латинскый языци. Въ Оксфордъ, гдѣто той прѣсѣдя едикъ годинѣ, изучи и арабскый, и тѣй станжъ напълно достоенъ, прѣди още да си свърши университетскыйтъ курсъ, да ся избере въ 1845 за « ученикъ привързанъ » (Student attaché) на Цариградското англійско посолство. Напрѣдкътъ му

тамъ не быде по-малко бръзъ. На 1849 той станъ Attaché съ платкъ, прѣзъ крымскыя войнъ Оріенталенъ писарь, самъ който той напустиж на 1858, откакъ въ прѣидущыя! годинъ наслѣди отъ брата си титлажъ Странфордъ. Подъ научянь изглѣдъ, той нацълно ся въсползува отъ прѣимущественного си положеніе въ Цариградъ, за да удовлетвори страстьжъ си за языци. Познаніето си на персійскыи, турскыи и грцкыи языци той скоро до толкозъ усъвършенствува, чтото като гы говоряше неможяше да ся различи отъ туземцита, толкова бѣше способенъ да распознае и най-дребниты діалектически разлики; особенно на персійскыи той бѣше до толкозъ навъкнжлъ, чтото когато, почуденъ, извыкваше нѣщо, или когато говоряше само себе, той почти всякога употрѣблявалъ тря языкъ. Отколъ още той бѣше основателно изучилъ Санскритскыи, и почти всичкыты главны тамкѣшны языци, освѣнъ кинезскыи и полинезскыты. Нъ не по-малко той бѣше напреднжлъ и въ европейскыты языци: освѣнъ тѣи нареченыты западны, той доста добръ познаваше грамматическы и славянскыты, и на послѣднє врѣме той ся бѣше вдаль много успѣшно и на Келтійскыты. Нъ само языцити, колкото и коренно и научно да гы изучваше Лордъ Странфордъ, не съставлявахъ самото му заниманіе: Географіята и Исторіята на народноститы, на който языциты той толкозъ дълбоко познаваше, тѣхныты настоящи стремленія и бждѣщи сждбы бѣхъ равно прѣдмѣтъ на неговыты неуморимы и всеобъмяющы старанія. И така и като филологъ, и като географъ и като философскыи испытатель на источныты работы той занима е-дно отъ най-высокыты мѣста. И съ тыя разны и парѣдко съчетаемы познанія той съединяваше еднѣ списателскѣ способности, която го показа отличенъ публицистъ, и еднѣ память, която, казвамъ, е правила удивителенъ разговорътъ му. Не му бѣше писано обаче да оползотвори напълно великыты тыя дарбы и обширныты си природны и придобиты умственны силы. Още въ Цариградъ като бѣше, неговото чрѣзмѣрно прѣдаваніе на четеніето, и неуспинното му прилежаніе въ изпълненіето на дължноститы, които крымската война му бѣше наложила, жестоко по-кварихъ естественно слабото му здравіе. Той остави ди-

пломатическото поприще съ намѣреніе да ся прѣдаде цѣлъ на научны заниманія и на страстьтъ си за пътешествія. Нъ и това послѣдне удоволствіе скоро му ся прѣкрати: лѣкарити строго му прѣдписахъ отбѣганіето на всяко пжтуваніе, неможяхъ да му запретятъ обаче и дългыты му нашествія въ безкрайныты поля на наукжтъ. Прибранъ въ Лондонъ, сподѣляющъ живота си съ еднакъ изряднъ съпругъ, достойнъ въ всяко отношеніе като за него мъжъ, той слѣдуваше да ся прѣдава съ несмалено напруганіе на милыты си занятія. Въ тоя періодъ ся заключава и всичката публицистическа дѣятелность на Лордъ Странгфордъ. На 1864 той вмѣсти въ книгжтъ на съпругжтъ си *The Eastern Shores of the Adriatic* (источныты крайбрѣжія на Адриатическото море) три чудесны члена врѣху источныты страны и работы, и отъ тогава до смъртътъ си той слѣдуваше да пише ту въ тоя, ту въ оня вѣстникъ, а най-паче въ лондонскійтъ изряденъ вечеренъ дневникъ *Pall Mall Gazette*. Въ тоя вѣстникъ въ разстояніе на три години ся явихъ оня прѣкрасни членове, врѣху источныты работы въобще и насъ Българыты частно, нѣкои отъ които, прѣведени, още тогава, быдохъ вмѣстени въ «Македоніи», а които всичкити сж сбраны въ книгжтъ, заглавіето на кождо стои на чело на тоя членъ. Прѣдъ есенътъ на 1868 Лордъ Странгфордъ, слѣдъ една тѣжкя болестъ, бѣше сторилъ намѣреніе да събере самъ и състави едно еднообразно цѣло отъ тыя членове. Нъ здравіето му, което още не бѣше ся съвзѣло съвсѣмъ не му допрости да тури въ дѣйствіе толкозь скоро планътъ си. Постепенното му поправаніе обаче даваше добры надежды, и ближнити му весело очяквахъ съвършенното му оздраваніе, когато ненадѣйно едно стеченіе на кръвъ въ мозъка скончи му живота, на 9 Януарія 1869.

Впечатленіето, което смъртъта на единъ такъвъ мъжъ произведе помежду всички тыя, които можяхъ да го оцѣнятъ, бѣше отъ най-печалныты. Главнити англійскы вѣстници станяхъ тълкователи на общжтъ скърбъ, като посвятихъ доста дългы и доста хвалебны членове на памятьтъ му. Лордъ Странгфордъ, казваше *Таймсъ* въ своитѣ некрологи, бѣше единъ на когото способноститы въ попрището, което си бѣше избралъ, въсклчвахъ ся до

тений. . . Въ него Англія изгубва единъ отъ най-остры-
ты си умове, а свѣтътъ на словесността — едно свѣт-
ло украшеніе. Всъду гдѣто ученіето и науката ся обра-
ботватъ, било въ Англія или по континента, една обща
скърбъ ще ся почувствува, като чуе, че единъ мъжъ
толкова способенъ и толкова ученъ, и закътъ толкова
полезно въ кръгътъ си, ся е грабнълъ отъ смъртътъ въ
цвѣтътъ на живота и въ пълнотѣтъ на силыты си. . . О-
собенна печаль усѣтихъ тогава и малцината Българе,
които ся намирахъ въ Манчестеръ, и които имахъ колко-
тодѣ понятія отъ какъвъ поборникъ ся лишаваше народъ-
тъ имъ. Въ едно съжелително писмо до женъ му, Леди
Странфордъ, ти засвидѣствувахъ и признателността
си къмъ народный доброжелатель, и дълбокѣтъ си сим-
патіа къмъ неговѣтъ достойнъ съпругъ. На тѣхъ из-
ряднѣхъ госпожицѣ, която съ отличното имя на съпруга си
е наслѣдила и неговото българолюбіе, нашійтъ народъ
доста вече услуги дължи и за доста другы и въ бѣдѣ-
щето може да има да ѝ благодари. Не най-малката отъ
добриныты, които тя ни е направила, е и тая гдѣто, още
подъ удара на поразителнѣтъ ѝ скърбъ, тя събра и из-
даде въ книгѣтъ, заглавіе на която читателмети сж видя-
ли вече, главныты политическы членове на Лордъ Странг-
фордъ. И дѣйствително, чрѣзь изданіето на тѣхъ книгъ,
списаніята, за които е рѣчь, приимѣтъ единъ по-трайнъ и
по-общедостъпнъ стойность, на и дѣйствието на българо-
любіето, което ся проявява въ много отъ тѣхъ, ся про-
стира и, тѣй да речемъ, опостоянствува. Нъ нека пораз-
гледамы по-отблизу това българолюбіе, и нека ся помъ-
чимъ да покажемъ основныты, връху които то почива, и
видѣтъ, подъ който то ся прѣдставя.

Троякы сж вліяніята, които обыкновенно производатъ
симпатіи къмъ народы зломѣстны, като нашійтъ : Праоте-
ческа слава, жестока страданія, или най-послѣ интрисиче-
скы свойства. Едни сж вдѣхнѣли пріятелство, защото сж
имали великы прадѣды, другы, защото сж теглили много,
и трети, защото качествата, които сж се проявили въ тѣхъ,
сж достойны за такова пріятелство. Филеленизмътъ е на-
рѣченъ примѣръ на първийтъ видъ съчувствія. И въ на-
чалото на възрожденіето си Грѣцити чрѣзь минныты си

праотци спечелихъ повечето и по-отличныты си приятели, и днесъ още тѣ свѣтуватъ съ правдолюбѣхъ си славѣ — *evito viaent honore*. И това което тѣ сполучихъ съ помощѣтъ на вѣтхото си величіе, други народы отчасти придобыхъ чрѣзъ по-отскорошныты си теглила. Поляцити, на примѣръ, по-гольмѣхъ часть отъ симпатіиты, които сѣ вдъхнахъ, дѣжатъ не толкозъ на друго колкото на мъченичествуваніята си. И тѣя два вида съчувствія, стига само да ся проявляватъ чисты отъ всякаквы сентименталны лигавенія, като твърдѣ естественны, можѣтъ да бѣдѣтъ и твърдѣ простителны; неможѣтъ обаче да сѣ и отъ нѣкаквъ важность въ разсужденіята на истинноздравыты политикоиспытатели. Областьта на политическѣхъ наукъ, гдѣто неумолимити факти само трѣбва да ся слушать и непрѣклонныйтъ разсудкъ само да управа, нѣма ничто общо съ областѣхъ на поезіѣхъ, гдѣто чувствата и въображеніето можѣтъ свободно да ся забавляватъ. Такова е понятіето на всичкыты истинны политическы мыслители, такова бѣ и мнѣніето на Лордъ Странфордъ. И прѣзъ дванадесетолѣтното прѣбываніе въ Истокъ, и слѣдъ връщаніето си отъ тамъ, той непрѣстанно бѣше изучвалъ разновидности елеминны на Источный Вѣпросъ, и прилѣжно бѣше дырилъ кой отъ тамошныты народы дава най-гольмы надѣжды за едно мирно и пълно възрожденіе на Истокъ. И той народъ той намѣри въ Българыты. « Ако прѣгльда челолюбкъ отъ високо и на широко вѣроятното бѣдѣще на тѣя страны, » казва той въ книгѣхъ която лѣжи прѣдъ насъ, « въ тѣхъ само може да види нѣкоѣхъ благонадежность, въ тѣхното численно прѣвъсходство, въ тѣхнѣхъ съвършеннѣхъ първобытностъ, която ничто лоше не ся е научила и отъ ничто лоше нѣма да ся отучва; въ тѣхното трудолюбіе и пестеніе, въ тѣхнѣхъ упорность и трезвенность на характера. » Бланкы ны бѣше нарѣкълъ Нѣмцыты на Балканскый полуостровъ: Лордъ Странфордъ ны намира въ нѣкои отъ качества ни подобны на Англичяныты. Въ сравненіе съ Гръцыты, той мысли тѣхъ поостры наистинѣ, нѣ насъ по-здравы (*solid*); а въ сравненіе съ всичкыты намъ съсѣдны народы, той ны намира много по-умни, острооки и по-честни отъ тѣхъ. Оправдаваны ся прочее да кажемъ, безъ да ся изложимъ на нѣкое обви-

неніе въ народно самохвалство, че качества и свойства, които Лордъ Странфордъ бѣше съглѣдалъ въ насъ, съставлявахъ источникътъ на неговото българолюбіе. И тоя фактъ трѣбза да бѣде толкозь насърчителенъ за насъ, колкото ни е полезно и постоянството, съ което благородныйтъ ни пріятель въ членоветы си ны прѣпорѣчва на свонты читатели. Той непрѣстанио ся сили да докаже, че събужданіето на Българыты е най-важното събытіе на Истокъ въ послѣдныты малко години, като повтаря често, че почти цѣла Европейска Турція е населена отъ Българы, съ исключеніе на нѣкои краеморія, и повторително обръща вниманіето на консулы, пѣтници и другы интересующыты ся въ Турско връху проучваніето на Българскыйтъ народъ, на неговыйтъ «матеріаленъ и идеаленъ животъ», и като най-добрыйтъ способъ да ся постигне това, той прѣпорѣчва изучваніето на българскыйтъ языкъ. «Азъ съмъ противъ всяко друго нѣщо въ Турско, пише той, нѣ съ чистѣ съвѣсть могъ да ся нарѣкж Българолюбецъ, понеже въ тоя почетенъ и непороченъ народъ азъ глѣдамъ единъ жъртъж на европейското прѣнебрѣженіе и русското властолюбіе». Въ стараніята, които отъ нѣколко години ные полагамы за миролюбивыйтъ напрѣдкъ на народа си той виждаше още единъ знакъ на нашѣтъ разумность и показваше живѣ симпатіѣкъ къмъ тѣхъ. Той съ благодареніе заблѣжваше, че Българети, далечъ отъ да ся поведжтъ по примѣра на Гръциты, употреблявать *гозоримыйтъ* ся языкъ за образованіето си, ако и да одобряваше това гдѣто ся служимъ съ русскыйтъ языкъ само като съ срдство и мѣрило за обработваніето на нашійтъ. Най-голъмо съчувствіе той показа къмъ нашыты домогванія противъ Патріаршіѣтъ; много често и много благоприятно писа за тѣхъ, и помежду членоветы му ся срѣщать и три-четыре писма, които нѣкои наши сънародници му бѣхж писали връху тоя прѣдмѣтъ, и които съ неговѣ грѣжж още на врѣмето ся бѣхж вмѣстили въ Pall-Mall Gazette. Колкото повече обаче той ся радваше на всичкыты наши миролюбивы усилія за умственното ни и нѣравствено унапрѣдваніе, толкозь повече негодуваше противъ мрътвороденныты оныя отъ Влашко опытванія за възбунтуваніе на Българыты. Никой пѣмаше по-голъмж вѣрж

въ свѣтлото бѣдѣще на Българіѣ, нѣ никой сѣшевѣ-
менно не бѣше и толкозь убѣдѣнь, че това свѣтло бѣ-
дѣще ще ся достигне само чрѣзь търпеніе, мируваніе,
духовно и вещественно развитіе, и чрѣзь съвършенно
страненіе отъ възмутителны покушенія, въ които нѣкои
отъ съсѣдныты ни народы отъ врѣме на врѣме ся у-
вличать.

И това си довѣріе въ нашиятѣ бѣдѣщность, тѣкъ за-
щитѣ на нашиты правдины, той излагаше съ едно такова
ученіе, съ едно такова краснорѣчіе, чтото лесно привли-
чаше вниманіето на читателыты. Вліаніето, което той въз-
ма врѣху всички оныя, които желаяхъ да ся опознаять
съ нѣкой вѣренъ водитель въ многозащетеныты источны
работы, бѣше отъ най-значителныты. За да не приведемъ
освѣтъ единъ примѣръ, Г. Grand Duff, сегашенъ подмини-
стръ индійскій въ Англіѣ, и единъ отъ най-философиче-
скыты испытатели на Европейскытъ политикѣ, явно при-
знава одѣлженіята си на Лордъ Странгфорда и доста на-
пространно и благопріятно испытва българскытъ въпросъ
въ списаніята си. Другы писателие, които въ последны-
ты години сѣ ся занимавали съ источныты работы, не по-
малко сѣ ся повліяли отъ Лордъ Странгфордовыты мнѣ-
нія, и пѣма съмнѣніе, че и благопріятныйтъ тонъ въобще
на англійскытъ печать прѣзь разныты фазы на въпроса
ни въ голѣмѣ часть ся дължи на същыты мнѣнія.

Колкото симпатіи обаче и да сѣ вдѣхнѣли и да сѣ
прѣдопрѣдѣлены да вдѣхнѣтъ Лордъ Странгфордовыты
списанія за насъ, ные не трѣбва да ся оставимъ да ны
заблуди нѣкое чрѣзмѣрно ослабяніе на тѣхъ. Въ съсѣд-
ныйтъ ни народъ Гръцкыты, въ тѣхното високомѣріе и
самохвалство, ные имамы единъ прѣкрасенъ примѣръ на
развратителното дѣйствіе, което европейскы хвалбы и съ-
чувствія могатъ да упражнятъ врѣху единъ неузрѣлъ на-
родъ. Нѣ нито пакъ трѣбва да малоуважаваме услугиы,
които благородныйтъ ни благодѣтель ни е принесълъ. Прі-
ятелството на единъ великъ мъжъ, казва единъ француз-
скій поеть, е едно благодѣяніе на боговеты. Пріятел-
ството само на Лордъ Странгфорда, като происходяще
отъ единъ Англичанинъ, въодушевенъ съ отцепѣданы-
ты англійскы чувства спрямо русскытъ политикѣ, направѣ

ни несравнено повече добро отъ колкото зло сѣ можлы да ни нанесѣтъ, прѣзъ вървежа на въпроса, всичкиы вряканія на панелленистическыты жябы противъ отъ тѣхъ измышленото панславистическо плашило. Ако признателността прочее е една длѣжностъ, ето единъ мѣжъ, комуто ные напълно длѣжимъ тѣжъ длѣжностъ. Въ единъ критическѣ минутѣ на народныйтъ ни животъ, той ни прѣдставя на Европѣ, като ни придружава съ най-добрытъ си прѣпорѣкѣ; прѣдставя ни като народъ, който никакъ не е лишень отъ сѣмена за бѣдѣще благоденствіе и величіе, прѣдставя ни като племе което, въ първыйтъ подвигъ на възроденыйтъ си животъ, ся движи не по чужды вліанія, не за чужды интересы, нъ отъ свои добры разумны народны нужды и за свои необходими народны правдины.

Нъ тѣя услуги исчерпватъ ли листѣтъ на Лордъ Странгфордовыты титулы върху нашѣтъ благодарность? Чини ни ся че не. Ные мыслимъ, че не трѣбва по-малко да му признателствуваме и за това гдѣто той ни снабдява съ мнѣніята на еднакъ истиненъ, просвѣтенъ и отличенъ нашъ доброжелатель върху условіята, които ные трѣбва да изпълнимъ за да сполучимъ свѣтлото бѣдѣще, което той ни желаяше. Отъ тѣжъ точкѣ на зрѣніе азъ ся надѣмъ, че неговыты прѣвнушителны списанія ще имѣтъ надлѣжнето си вліаніе върху всички оныя отъ нашыты Българи, които можтъ да ги прочетѣтъ, проумѣятъ и ся проникнатъ отъ тѣхъ. Тукъ не му е мѣстото да ся простирамъ върху уроциты, които ные можемъ да извлечемъ изъ страницыты на Лордъ Странгфорда. Единъ само примѣръ ще посочимъ, за да покажѣмъ колко плодовиы съ идеи можтъ да бѣдѣтъ нѣкои отъ Лордъ Странгфордовыты изреченія върху насъ, и ще свършимъ. По-горѣ приведохъ израженіето, въ което Лордъ Странгфордъ приписва народу ни за добродѣтель и това гдѣто той нищо зло не ся е научилъ, и отъ нищо нѣма да ся отуча. Разбиратъ ли нашыты народны мыслителие и водителие, нѣкои отъ които като че нарочно ся бѣхъ турили напоследѣкъ да научатъ народа на лоши страсти и на лошъ языкъ, каква внушителность ся заключава въ тѣжъ забѣлѣкѣ? Разумѣватъ ли, че тѣмъ прѣдлѣжи да съставятъ характера на неузрѣлыйтъ ни народъ, да му оправятъ и усиліята и стремле-

ніята? Иматъ ли понятіе, че въ тѣхныи рѣцѣ ся крѣе по голѣмъ часть народната ни бѣдѣщность, че ако по-добрь пѣтъ поведѣтъ народа ни добро ще му бѣде и бѣдѣщето, ако ли на зло го научатъ злы ще му бѣдѣтъ и сѣтнинны? Нека ся надѣемъ, че стоящити на чело на народа ни нанѣмно ще ся проникнатъ и съ тяжестѣтъ на отговорчостѣтъ си и съ величіето на посланието си; че ще мыслятъ зрѣло, прѣди да говорятъ и врѣшатъ; че ще ся трудятъ да укрѣпятъ и развѣятъ, а не да уничтожатъ народныи добродѣтели; че ще вдѣхвать на народа ни любовь къмъ истинныи условія на народното благочестіе, а не къмъ блѣстящыи и празныи нѣкои фантазмогоріи; че ще знаѣтъ, съ единъ рѣчь, да го направятъ достоенъ за онова бѣдѣще, което Лордъ Странгфордъ му обрѣчаше. И по тоя начинъ тѣ, и съ тѣхъ заедно всичкыи ни милъ народъ, най-добрь ще исплатятъ великыи дльгъ на признательность, който всинца ные дльжимъ на блаженныи память на благородныи Българолюбець.

Ив. Ев. Гешевъ.

МАРЕШАЛЪ ДЕ МОЛТКЕ ВЪ ТУРЦІЯ.

—0—

Господине Редакторе

Прѣди нѣколко врѣме излѣзе на свѣтъ единъ книжъ подъ насловъ: « Марешалъ Молткевы писма върху Вѣстокъ. » Тѣзи писма сѣ писаны на 1837 до нѣкой неговъ пріятель, на когото излага впечатленіята, които му причинило нашето отечество и цѣлата Турска Имперія.

Де Молтке е единъ отъ офицерытѣ, които, въ онова врѣмя, Пруссія прати на Султанъ Махмуда, който искаше да обучи и нарѣды редифытѣ споредъ прускыи ландверъ. Прѣзъ прѣбываніето си въ турско, той не ся е занимавалъ само съ обучаваніето и урежданіето на войскытѣ по европейскы, нѣ ся е занимавалъ още да

направи географическитѣ карты на Цариградъ частно и на цѣлѣтъ имперіѣ въобще. На това му сж помогнахли честиѣ пътуванія прѣзъ цѣло турско и на всѣкаде, а стъ другѣ странѣ, той е былъ прибавенъ като свѣтъникъ на Хафѣзъ паша и нѣговый генералный щабъ въ походѣтъ му срѣщу Ибрахимъ паша — сынѣтъ на Мехмедъ-Али — когато бѣше влзѣжъ въ Сиріѣ.

Сѣкы знае че Хафѣзъ ся надви при Неджипъ, гдѣто ако бѣше слѣдовалъ, казва Молтке, свѣтытъ ми а не на софтытъ, можеше да придобые свѣршеннѣ побѣдѣ. Най голѣмѣтъ полѣжъ, която принесе на ученый свѣтъ е географическата карта на Таборъ и источницитѣ на Тигръ и Ефратъ, непознати до тогава, и които той извърши въ походѣтъ на Решидъ и Хафѣзъ паши, за да умираютъ Кюрдытъ по тыя страны. Той е служилъ като инженеръ и на чинъ подполковникъ въ артилеріѣтъ.

Сѣкы знае, днесъ, качества на тоя славенъ мѣжъ, който прѣди Садова бѣше почти непознатъ и тѣзи нѣговы писма врѣху Вѣстокъ щѣхъ да останѣтъ непознаты ако и той останеше. Нѣ дѣлата на такыва мѣжѣ не ся оцѣнявать, докль тѣ не ся, тѣй да кажѣ, положить отъ успѣхѣтъ, способностѣтъ и щастіето на авторѣтъ имъ. Слѣдователно азъ мыслиѣ, че читателитѣ вы ще прочетѣтъ съ удовольствіе нѣколко рѣдове отъ тева списаніе, относящи ся до нашето отечество.

Когато идялъ отъ Германіѣ, той минѣлъ прѣзъ Русчукъ, Шуменъ, Котель, Сливенъ и Одринъ за Цариградъ, нѣ онова, което пише за Българіѣ, то сяотнося на пътуваніето му съ Султанѣтъ въ Българіѣ и Тракіѣ. Той е былъ натоваренъ отъ Султанѣтъ да снеме плановѣтъ на укрѣпеныитѣ мѣста като: Варна, Русе, Силистра, Видинъ и пр. При другытъ ето що пише за Българіѣ:

ТЪРНОВО 19 Май 1837.

« Каква чудесно хубава страна е тази Българія! сичко е зелено; стрѣмныитѣ на дълбокытъ долины сж покрити съ зелены ливы и дивы круши; широковы ливады обемѣтъ и укадрювать рѣкытъ; богаты нивы покривѣтъ полего, и голѣмы неразработены прѣстранства сж покриты съ тлъсты паши. Многочисленныитѣ дръвета, посажены на рѣдко даваѣтъ прѣлестнѣ и необыкновеннѣ хубость на стра-

нятъ и протакатъ гъстытъ си сѣнки врѣхъ лъскавѣтъ зеленинѣ на полетата. Селата сѣ рѣдки пѣ голѣмы, защото за дързостенъ ся счита който си дозволи да обитава въ отдалеченъ и осамотенъ чифликъ или жгълъ.»

« Врѣху Дунавскитѣ брѣгове намѣрихъ само турскитѣ села; види ся, че християнитѣ сѣ минѣли рѣкѣтъ и сѣ отишли въ княжествата, гдѣто клепалата и камбанитѣ имъ не ся боятъ да звѣнтѣтъ по ведрото небо. Твърдѣ е лесно да си въобразишъ една българскѣ църквѣ. Прѣди една и половинѣ години, когато минувахъ прѣзъ Балканитѣ прѣношувахъ въ една окаянинѣ колибѣ. Въ дворѣтъ до уборѣтъ на биволѣтъ имаше една стая дълѣ и широѣ около 10 крака; сламяныйгъ ѣ покривъ е толкова тисѣкъ чтоо едвамъ ли може да ся стои правъ; сичката свѣтлина идеше отъ вратата. На стенѣтъ висеше една щамба съ много свѣтци; тѣзи свѣтци, една двойка кандила, това сѣ сичкитѣ украшения на вътрешностѣтъ. Таа църква бѣше въ единѣ градецъ зовомъ *Касабейленъ*.(?)»

« Тука по голѣмата частъ отъ жителитѣ сѣ християны. Българитѣ излазятъ изъ убѣжищата си (1), за да ся увѣрѣтъ, да ли е истинѣ, че тѣхный « *Царь Баща* » е дошълъ изъ далечный Цариградъ, защото прѣди нѣколко вѣкове идаже нѣколко дена, по-лесно бѣше да ся повѣрва, че една стрида ще излѣзе сама изъ скалѣтъ и една костенурка изъ черепѣтъ, нежели едно пѣтуваніе на Султанѣтъ.»

« Ный стигнахме вчера по пладня въ Търново. Далеч отъ градѣтъ жителитѣ бѣхъ нарѣдени на два рѣда; редицѣтъ бѣхъ подъ оружіе, а женитѣ сѣ бѣхъ качили врѣху плоскитѣ покривы и одѣры за да видѣтъ приближаваніето на царѣтъ.»

« Нигдѣ и никогы оше не съмъ видѣлъ по романтическо положеніе отъ положеніето на Търново. Прѣдставете си една тѣснѣ долино, обиколенѣ отъ планины; гдѣто рѣката Янтра си е ископала дълбоко дѣгло мѣжду мѣгкокаменнитѣ стени и продължава каприциозното си и по-криволично, отъ криволиченіето на една змѣя, теченіе. Еднага страна отъ градѣтъ е покрита отъ една дѣбравѣ, а другата съ къщя. Въ срѣдѣтъ ся издига една коническа височина, на която е невъзможно да ся качешъ отъ

(1) Като че ли сѣ дивы животны.

каде рѣбрата ѝ и това ѝ дава потрѣбнитѣ за единъ естественъ крѣпость; рѣката сж обвива като единъ островъ и не ся съобщава съ градътъ освѣнъ съ единъ скалистъ подприщень (digue) (?), дългъ 200 и високъ 40 крака.»

«Широчината му едвамъ ли стига за пѣтекъ и водопроводъ. Не съмъ още видѣлъ такавъ чудеснъ скалистасбиръ.»

«Азь ся ползувахъ отъ Султановото посещение на джаміѣтъ, да идъ да изскубнъ все что е скришно на това положеніе, и му снехъ плантъ.»

«Нищо не е по весело отъ моето гръцко (1) обиталище! Въобще мене ми ся струватъ такыва обиталища, диктуваны отъ нуждѣтъ. На срѣдъ има единъ малкъ дворъ, единъ градинъ посѣянъ съ триндафилъ и плодовици дръвета; на около има широки хаяты и сайванты на криволицы и твърде широки стаи отворены каде дворѣтъ, тѣй като че ли обитаватъ на откритъ въздухъ.»

«Краищата на хаятытъ сж издигнати като одъры и на тѣхъ миндерлицы покрити съ мекы и хубавы чергы. Тавантъ покрива съ сѣнкѣтъ си единъ видъ полицѣ, връху която сж наредены отъ паркасово дръво съдове. Стаитѣ приематъ свѣтлинѣтъ отъ каде сайвантътъ, та за това царува една свѣтла тъмнина (clair obscur), твърде пріятна за отпочиваніето на очитѣ, уморяваны отъ извѣнрѣднѣтъ свѣтлинъ на това хубаво небо. Нѣма по пріятно мѣсто за мързелѣтъ, отъ мойтъ мекъ миндерликъ: На срѣща глѣдамъ покритѣтъ съ горъ планинъ стрѣмнѣ, гдѣто славетѣ пѣятъ въ сѣнкѣтъ; слѣдъ дръветата ся протакѣтъ, колко то могатъ високо покритѣтъ съ снѣгъ балканскы врѣхове.»

КАЗАНЛЖКЪ, 21 Май 1837.

«Днесъ, минахме Балкантъ прѣзъ единъ проходъ, който ся издига около 3,000 крака надъ Габрово, единъ градъ който е положенъ въ подножіето на Балкантъ. Каде западъ врѣховетъ сж по високи и покриты още съ снѣгъ. Отъ врѣхѣтъ на проходѣтъ, можа да глѣдамъ на едно голѣмо разстояніе всѣде гористѣтъ България, и още по хубавъ погледъ и по на широко ся глѣда отъ каде Тракия и веселятъ Казанлжшкѣ долини (vallée). Нивята, ливадитѣ, сената, бѣлитѣ пѣтища и рѣкытъ и потоцытъ,

(1) Не ся сърдете Българе, че не говорятъ за васъ, Вый ся пріяхте народностѣтъ въ това врѣмя.

на които прѣхубави дръвета показвѣтъ тихото теченіе, ся прѣдставятъ прѣдъ погледѣтъ като връху географическѣ картѣ; отъ другѣтъ странѣ ся издига другъ единъ цѣпь планини, нѣ по-ниски, и сичко това мы напомнимъ живо хубавѣтъ Хыршбергскѣ долини, когато имъ глѣдашъ отъ височинѣтъ на Кынасть. »

« На югъ, Балканѣтъ е прѣсеченъ на брьдо; слѣдъ единъ часъ стигнахме въ Шипкѣ, у подножіето на планинѣтъ връху новопостроенъ нарочно за Султанѣтъ пѣтъ. »

« Цѣлото това подоліе е образѣтъ на най цвѣтуще благоденствіе, на най богатѣтъ изобилность и плодородность, е единъ рѣчь образѣтъ на обетованинѣтъ земля; пространитѣ нивѣ сѣ покрити съ вълнующи ся лѣсове, които сѣ высоки като израстѣтъ на единъ человекъ, а по полетата сѣ распрѣснѣти безчисленны стада отъ овци и биволи и пр. »

Небето покрито съ гѣсти облаци, които ся натрупвѣтъ около снѣгопокрититѣ планинскѣ връхове и напоявѣтъ отъ врѣмя на врѣмя полянитѣ; въ промежутотитѣ, свѣтлото слънце стрѣля лучитѣ си за да топли земѣтъ; въздухѣтъ прѣиспѣленъ съ благоуханія, и това не е гола дума, както описаніята на обикновенитѣ пѣтуванія, нѣ трѣба да ся земе за пълнѣ истеннѣ. Казанлѣкъ е европейскитѣ Кашемиръ и Гюлистанѣтъ на Турція, отечеството и странѣтъ на гюлѣтъ; това цвѣте не ся работи като у насъ въ садовѣтъ и градинитѣ, нѣ въ нивитѣ и бризнитѣ като барбойтъ. »

« Нищо не е по вѣсело отъ единъ такавѣ нивѣ, насадена съ розѣ (гюль)! »

Ако единъ иконописецъ прѣдставеше такавѣ картинѣ, то навѣрно быхъ го набѣдили за чрѣзвичайность и невъзможно; милиони, казвамъ, милиони чярвени листа сѣ распрѣснѣти връху свѣтлѣтъ зеленѣ постелкѣ на розовитѣ нивѣ, ако и на минутѣтъ въ която пиша само четвѣртѣтъ на пѣпкитѣ е разпукнѣтъ: Споредъ куранѣтъ, чярвенитѣ сѣ родены прѣзъ ношното възнесеніе на пророкѣтъ; бѣлитѣ отъ потѣтъ му, жьлитѣ отъ навсадница-та му (soufme), а аленитѣ отъ потѣтъ на ангелъ Гавраиѣла. Колкото за Казанлѣкъ, навѣрно може да ся повѣрова че

възнесеніето е било, поне за ангелтъ, придружено съ стрясканія и зачарвяваніе на лицето му.»

« Говорящъ за тридафелтъ, то навѣрно трѣбова да вы поговора и за слабойтъ (bullballe) ако ся небояхъ да ся загуба въ поезіѣтъ: « единъ пѣтникъ трѣбова да ся прѣдпазва отъ въсторгтъ, ако има, а още повече ако нѣма.» Азъ ще ся задовола само да кажа че въ тѣхъ странѣ правятъ повѣче отъ обработваніето на розтъ, тука го ядятъ; розовытъ листа варены на сладко сжотъ единъ изрѣднѣ деликатность и ся трѣси въ пѣлѣ Турція. гова сладко ся яде сутрень на прѣди кафето съ една чыля вода отгорѣ, и сичко що можя да кажа то е да вы прѣпорѣчя употребленіето му.»

« Въ Казанлѣкъ вадятъ толкова скѣпото розово масло. Даже и въ Цариградъ е мжно да го намѣримъ чисто и безъ смѣсь, зачото тамъ можешъ да купишь драмтъ (мускальтъ?) за 8 гроша когато намѣстото струва 16 гроша.»

Г. Д. Янколовъ.

Моншеліе 7 Септемврій 1872.

ЗА ВЪСПИТАНІЕТО НА ДѢЦАТА.

— 0 —

« И отцы не раздражайте чадъ своихъ, но воспитывайте ихъ въ наказаніи и ученіи Господни » (Ефес. 6 ; 4).

Всякой часть, на кждѣто и да ся сбърнемъ, кажи че друго ся и не чуе отъ родителитѣ освѣнь оплакванія « Какво ще ся правимъ съ тѣзъ дѣца! Станжли много лошавы и не слушатъ никакъ! Вадятъ ни душятъ, проклетытъ! » Сжщо тѣй и отъ учителитѣ друго нѣма да чуешъ освѣнь непрѣстанны оплакванія отъ опачинството на ученицытъ имъ и отъ равнодушіето и немареніето имъ за ученіе. А еще много пѣтя мнозина отъ учителитѣ, принудены отъ длѣжносттатъ си да погадятъ ученицытъ си за лошето имъ поведеніе и за немареніето имъ къмъ уроцытъ, спечелватъ си псувни и укору, наричатъ ги варвары и дивацы не токо самытъ имъ ученицы но еще и самытъ

нихни родители, които сме чували да ся оплакватъ отъ лошето поведене на чедата си. Мастори които зематъ дѣца за да ги научатъ на занаятъ, и господари които зематъ момчета за да имъ шетатъ на горѣ на долу и отъ тѣхъ истытъ оплакванія ся чуѣтъ! Онѣзи които по работжтѣ си ходятъ низъ града на долу на горѣ, много пѣтя сѣ принудены да кляжтъ и родители и дѣца поради нечеловѣщинжтъ и лошето поведене на тѣзи дѣца които игражтъ по улицѣтъ. Мнозина като сѣ минавали прѣзъ нѣкоѣмъ улицѣ не сѣ могли да излѣзатъ отъ тамъ не омацани съ пѣщо или не обидени и не докачени инакъ какъ-годѣ отъ странж на прѣподобнытъ тѣзи рожбы, отъ които очакваме да видимъ единъ день гражданы достойны и добродѣтельны. Най послѣ отъ ввредѣ общо оплакване ся чуе срѣщу настанжлото вече развращене на правытъ у дѣцата. И туй никой не може да го заблжши, защото всякой день сѣ очитъ си виждамы работжтъ имъ.

Но, коя е причината на туй зло?

Какво е онова което кара дѣцата да не слушатъ родителитъ си, да не имъ ся ревни да ся учатъ и да бѣгатъ отъ уроцытъ си, и изобщо дѣто ги прави да сѣ опаки и строптивы къмъ всичко що е за тѣхъ добро и полезно? Какво е изявило сърцето имъ отъ почитаніе къмъ родителитъ и учителятъ имъ? Какво е охладило и даже затрило у тѣхъ всяко чувство къмъ доброто и къмъ всяко доблестно дѣло? Какво е най послѣ онова което ги прави тѣй да кажемъ мрътвы къмъ религиознытъ онѣзи чувства, които направятъ челоуѣка да бѣде гражданинъ добродѣтеленъ и наслѣдникъ на небето?

— Лошата отхрана или лошето възпитаніе, както казватъ по ученытъ ни. Първи и върховни възпитатели на дѣцата сѣ, разумѣва ся, родителитъ имъ, и ето че злото въ тѣхъ лежи.

Повечето отъ днешнытъ родители т. е. бащи и майкы не знажтъ ни защо сѣ създадени на свѣта, както не знажтъ ни защо сѣ ся оженили; а като незнажтъ еще и защо имъ сѣ тѣзъ дѣца които сѣ родили, не щжтъ ни нищо да знажтъ за тѣхното възпитаніе, което, като чадолюбивы родители и като добры христіени що ся наричатъ, сѣ длжши да даватъ на дѣцата си. А по пататакъ

за злѣ честь на обществата, на които принадлежатъ днешнитѣ Българи родители, не знаѣтъ даже и какъ да ги отхранятъ за да бждѣтъ и здрави. Тѣ мислятъ че нѣжната любов на родителитѣ къмъ рожбитѣ имъ трѣба да състои въ това дѣто да ги обличатъ и прѣмѣнуватъ гыздано, да имъ даватъ каквото искатъ, да ги хранятъ до прѣсыщаніе като прасета и да ги оставятъ свободни да играѣтъ колкото шжтъ и да ходятъ къдѣто щжтъ. Това сякатъ тѣ да е най съвършений видъ на добржтъ отхранж, на доброто въспитаніе — да кажемъ пакъ. А истинското въспитаніе което състои въ това : да ги научимъ художеството или занаятътъ на живота, сирѣчь какъ трѣба да живѣѣтъ ведно *) и да ся обхождатъ съ подобнитѣ си и да бждѣтъ добродѣтелни и благополучни, това нито го знаѣтъ нито искатъ да знаѣтъ за него. Заради туй за полезно и сходно съ цѣльж на списаніето намѣрихмы да напишемъ за родителитѣ нѣколко поучителны думы, които могатъ да ся извадятъ отъ прѣдпоставеното изреченіе на Апостола Павла.

I

И първо, нека испитамы какъ трѣба родителитѣ да ся отнасятъ къмъ чедата си, за да ги не раздражнятъ, сирѣчь да ги не накарватъ да ставатъ опаки и строптивы, а слѣдователно и наклонны къмъ всяко зло.

Родителитѣ които желаятъ да видятъ добры дни при благопотрѣбный и добродѣтеленъ животъ на чедата си, трѣба още отъ начало на живота да ся отнасятъ къмъ тѣхъ, като къмъ същества словесны, разумны и нравственны, а не като къмъ безсловесны същества; защото дѣцата, като създація словесны, още отъ младенческж възраст иматъ нѣкакво понятіе за какво е добро и какво е зло, кое е праведно и кое е неправедно въ поведеніето на родителитѣ нѣжъ къмъ тѣхъ, и забѣлжватъ тѣхното добро или лоше расположение да ли съ благодареніе или съ негодование вършатъ тѣ всичко онова що ся касае до тѣхъ. Ако прочее родителитѣ наказватъ чедата

*) Въ говоримый языкъ ся употребяватъ наравно почти и за едно и на едно както и ведно, но азъ прѣдпочетохъ послѣднето, едно като по-кратко, и друго защото не съвлада толкозь съ особенното употребіе на думитъ за едно (нѣщо) и на едно (мѣсто). П. Р. С.

си, защото тѣ сами ся намѣрватъ въ мъчны околности, или защото сж сърдиты по другъ причинъ, дѣцата разбирають туй безпѣтно нѣщо и тутакъ си осѣщатъ че имъ ся прави неправда, а отъ това по нѣкога ся раздражяватъ и отъ тамъ произзира строптивостъта на характера имъ; а родителитѣ съ това съгрѣшаватъ и прѣстѣпватъ Божитѣ заръжки « и вы отци не раздражявайте чедата си. »

Прочее, родителитѣ трѣба да внимаватъ и да ся пазятъ да не раздражяватъ чедата си, наказваещъ ги не защото имъ сж нѣщо прѣгрѣшили, но защото ся случило да сж тѣ сърдиты за друго и на други, къмъ които не смѣйтъ или може и да не щатъ да покажътъ къмъ тѣхъ негодованіето си. Дѣцата като гледатъ и осѣщатъ неправдѣтъ на едно таквозь наказаніе полеха-лека изгубватъ уваженіето къмъ родителитѣ си, а може и любовьтъ коѣтъ иматъ къмъ тѣхъ. Трѣба да внимаватъ да ги не раздражяватъ, съ това дѣто да имъ давагъ неразбраны заръчванія, и да ги натоварватъ съ много тежки трудове, было връху работѣ или въ ученіе, а еще и безъ врѣме, защото съ таквъ трудъ уморява ся и тѣлото и духтъ, и поради туй изгубватъ онова усердіе и желаніе което иматъ за да ся покажътъ угодны на родителитѣ си. Трѣба да не наказватъ дѣцата си много строго поради нѣкоѣкъ неволнѣ случкѣ или грѣшкѣ, въ каквѣто и тѣ сами е възможно да паднѣтъ, нито да выкатъ и кряскатъ или да ропщатъ често и да ги гадяють за малкы нѣкои и въображаемы погрѣшки. Таквозь едно поведеніе, казахмы го, и пакъ повтарямы да го кажемъ, прави ги да осѣщатъ че ся онеправдаватъ, прави ги раздражителны и постепенно докарва ги до тамъ щото да изгубяють добрътъ охотѣ коѣтъ иматъ да угождаватъ на родителитѣ си. — Таквозь лоше слѣдствіе отъ туй лоше поведеніе забѣлзваемы ный много патя и у безсловесныѣ животны. Ако насилвамы и биемъ често волъ, или конь, или осель, той пристига най послѣ до тамъ дѣто да не ще ни да знае отъ тойзи бой, и втимирутва ся та не ще никакъ да ускори стѣпкытѣ си, за това защото го биемъ или мушкамы, шевне само и пакъ ся отпуска и като на инатъ кара си ѣкъ какъто си знае.

Кротостъта, сладкыйтъ языкъ, правдата, любовьта, при-

дружени отъ постоянството и пристойното наказание за волни погрѣшки, почти никога не раздражаватъ дѣцата и ли твърдѣ рѣдко. Даже случавя ся противното, че тѣ повече обикватъ родителитѣ си, когато ги наказватъ както е прилично и споредъ както е Господь нарѣчалъ. За това и наказанието трѣба да става когато има праведна причина за наказаніе, и както ся стои и прилича за същества словесны, (защото ако наказанието е прѣкалено, то ражда въ сърдцето на дѣцата отвращеніе и умразжъ къмъ родителитѣ), а еще и съ потрѣбното расправяніе че наказанието което имъ ся налага колчемъ тѣ прѣстъпятъ нѣкой законъ или заповѣдь отъ родителитѣ си е съгласно съ здравитѣ начала на домашното управление и на божественный законъ.

Необходима длѣжностъ на родителитѣ е да ся старажатъ да впечататъ въ сърдцата на дѣцата си, че Богъ е по-горень отъ всичко, т. е. че е Господарь на господаритѣ и Царь надъ царіетѣ; че има да накаже родителитѣ, ако тѣ възнерадятъ да поучавагъ дѣцата си, ако имъ допрощаватъ да иматъ тѣ своѣкъ си волѣж или кефъ и да слѣдуютъ необузданно собственнытѣ си наклонности и желанія. И за да разбержтъ това добрѣ, трѣба да ги въспитаватъ въ ученіе и наставленіе Господне. Тази е най-важната и най-нуждната обязанность на родителитѣ; защото съ таквызъ разумны расправы и поученія можжтъ да ги направятъ добродѣтелны и доброчесты. На тѣзи цѣль служатъ и безцѣннытѣ онѣзи изреченія на прѣмудрыйтъ отъ человекытѣ Соломона.

« Наказувай, казува той, т. е. учи на добро сына си, защото така ще стане благонадежденъ. »

« Слушай, сыне, наказаніето (доброто ученіе) отъ бащъ си, за да станешъ прѣмудръ въ сетнинытѣ си. »

« Не може да бжде радостенъ бащата чрѣзъ неученыйтъ си сынъ. »

« Сынъ прѣмудръ весели бащъ си; а сынъ безумень хула на майкж си. »

« Сыне, ако бждешъ прѣмудръ за себе си, ще бждешъ прѣмудръ и за ближнійтъ си; ако ли станешъ лошъ и зълъ, самъ ще почернешъ злынытѣ си. »

« Сынъ изучень прѣмудръ става, а безумныйтъ за слуга ся употребява . . . »

« Сыне почитай Господа и ще бждеш крѣпкъ; и отъ другою освѣнь нему да ся не боишь. » (Причт. Сол.)

II

Подирь това, второ: ный трѣба да испитамы и да видимъ какъ трѣба да ся въспитаватъ чедата въ наказаніе и поученіе Господне.

« Но възпитавайте ги въ ученіе и наставленіе Господне »

Думата ученіе или постарому наказаніе, която ся посрѣща много добръ съ турското тербіе, значи тука въспитаніето и изучаваніето на едно дѣте. А това ще каже че на родителитъ Господь заръчва чрѣзь Апостола, да изучаватъ чедата си тѣй, както самъ той опрѣдѣлява, че трѣба сирѣчь да ги учатъ на добродѣтель споредъ вѣрѣтѣж. А думата наставленіе споредъ оригинальтъ нуѣето значи буквално да имъ ся туря въ умътъ, да имъ ся напомня, да ся съвѣтуватъ, да ся поучаватъ. И смьслътъ тука е да ся напомнева на дѣцата за Господа, съществованіето, съвършенствата, законътъ и неговитъ правдини, които има той надъ тѣхното сърдце и надъ животътъ имъ. Тази заповѣдъ е положителна и съгласна съ всичкитъ заповѣди на Св. Писаніе, които ся относять до този прѣдметъ.

Никой нѣма който да ся сумнѣва че Св. Писаніе налага на родителитъ длъжностътъ да ся стараѣтъ да изучаватъ чедата си въ пѣтищата на религіѣтъ и да сматрять тѣзи обязанность като най голѣмътъ цѣль въ настоящій животъ, за да ги приготвятъ и за небето. Но има мнозина които казватъ че не трѣба дѣцата да ся учатъ за вѣрѣтъ си, ужъ че то не было наука и че имъ стигало ужъ това което слушать за неѣ въ черквѣ. Има еще и нѣкои невѣрвици и равнодушни къмъ религіѣтъ, които не считатъ за нужно религиозното въспитаніе и даже сѣ противны на това. Главното извиненіе на тѣзи изобщо е че, ученіето за вѣрѣтъ правяло дѣцата да ставатъ прѣдразсѣдличавы и страхливы, и ужъ убивало независимостътъ на ума имъ, и прѣчало на собственото имъ разсѣжданіе, което трѣбало да бжде непрѣдубѣдено върху единъ та

къвъ важенъ прѣдметъ. Има пакъ най послѣ и такъвъзъ нѣкои не невѣрници къмъ религіята, но невѣрници къмъ учителитѣ на вѣржтѣ, та поради тѣхъ сѣ добили отвращеніе отъ ученіето за вѣржтѣ и мислятъ че чрѣзъ отбиваніето на дѣцата отъ туй ученіе ще могатъ да ги запазятъ отъ влияніето, което може да възимать надъ тѣхъ своекорыстнитѣ онѣзи лицемѣри, които прѣдумышлено развращаватъ совѣстьта на младытѣ въ своѣ ползѣ и за тѣхно нещастіе.

Ный имамы думы да защитимъ заржчваніята на Св. Писаніе колкото за наставленіето на дѣцата въ вѣржтѣ, да оборимъ доводытѣ на противницитѣ за това и да имъ докажемъ до колко тѣхнытѣ извиненія сѣ безосновны; понеже това бы ны отвлѣкло далеко отъ прѣдмета ни, ще ся ограничимъ тука да заблѣжимъ че, като отвърлямы просто само неразумното онова ученіе на дѣцата за вѣржтѣ, каквото го мислятъ фанатицы нѣкои, и каквото го злоупотрѣбляватъ умышлено нѣкои неискренни ревнители на вѣржтѣ, прѣпоржчавамы отъ все сърдце разумното онова ученіе за вѣржтѣ, което е чисто отъ всякъ заднѣкъ мисль за другы цѣли и намѣренія, което нѣма никакъ онѣзи лоши слѣдствія, които произлѣзватъ отъ кривото онова на лукавытѣ и невѣжи хора ученіе за вѣржтѣ. Въпросътъ трѣба да ся тури ясно и той самъ ще ни покаже че, не е работата за да ся не прѣдава на дѣцата ученіе за вѣржтѣ, по какъ трѣба да ся прѣдава то, и ето дѣ трѣба да бѣдѣтъ внимателны онѣзи, които искатъ да опазятъ челоувѣчеството отъ лошитѣ намѣренія на лжеучителитѣ за вѣржтѣ. Въ този смисль като земамы ный ученіето за вѣржтѣ и религіозното възпитаніе на дѣцата произнасямы ся за него и казувамы, че, да остави челоувѣкъ чедото си безъ ученіе и наставленіе за вѣржтѣ е почти същото като да остави еднѣ градинѣ необработенѣ. Както една градина като остава необработена, скоро ся испогнѣя съ плевелы и трѣнїе, които ѣж прѣвзематъ до сущъ, тѣй и умътъ на едно дѣте остава да го обзематъ страститѣ на разврата и на злобжтѣ, ако не ся обработва съ духовнѣжтѣ онѣзи хранѣ, която е едничката що може да обнови сърдцето, като отнема чрѣзъ вѣржтѣ природнѣжтѣ у него наклонность къмъ грѣхытѣ.

Ще ся повърнимъ пакъ да забълъжимъ, и то мимоходомъ на онѣзи, които чрѣзъ съвършенното отбываніе на дѣцата отъ ученіето за вѣржѣжъ мислятъ да ги запазятъ отъ гибелното вліяніе на своекорыстныѣ онѣзи лицемѣри, лъжеучители за вѣржѣжъ, които злоупотрѣбляюще туй спасителното ученіе развращаватъ невинныѣ души и прѣдготвятъ тѣхното нещастіе, ще имъ забълъжимъ, казвамы, че съ това тѣ, като искатъ да затворятъ едни врата, отъ които ся боятъ да не бы да дойде злото, оставятъ отворены толкозь други прѣзъ които нахълтватъ всички злины и злочестины.

Колкото за онѣзи, невѣрницитѣ, които отблѣсватъ ученіето за вѣржѣжъ като вѣрдително, че правяло было дѣцата прѣдразсѣдличави и страхливы и убивало независимостѣжъ на умѣтъ, ный ще ги попытамы: като учатъ тѣ дѣцата си на свѣтско ученіе не ги ли учатъ какъ да придобиватъ всичко свѣтвно, какъ да спечелятъ почести въ свѣтътъ, какъ да участвуватъ благочестно въ свѣтовныѣ наслажденія, какъ да ся относятъ спретно въ събраніята, какъ да ся обогатятъ? Не ги ли оставятъ да прочитатъ всякаквы романы, които дръпнуватъ умѣтъ отъ дѣйствиелныйтъ животъ и го ввѣрлятъ въ идеалныйтъ и тѣй направятъ духътъ на юношѣжѣ хлевавъ и мъртавъ за всяко практическо дѣйствіе въ животътъ? Не ги ли учатъ на хора, на музикѣ, за да ся покажѣтъ че ги въспитаватъ благородно? При това еще не ги ли учатъ много пѣтя на ласкателство, да исказватъ благодаренія и да изражаватъ любовь ужъ койкто ѣжъ нѣма никаквъ, а по нѣкога еще не учатъ ли ги и на лъжѣ, за да си покрыватъ истинныѣ чувства, или за да не причинятъ нѣкому негодование? Неучатъ ли ги най послѣ какъ да отбѣгватъ отъ искусството на хытры измамы за да не имъ ся побѣркватъ интересытъ и на много еще други работы които считатъ за полезны тѣмъ? Но защо тогазь не казуватъ че и тѣзи уроцы убиватъ независимостѣжъ имъ и че ги правятъ прѣдразсѣдличавы? Защо не оставятъ умѣтъ имъ неученъ въ тѣзъ нѣща и свободенъ за да могатъ тѣ да си съставятъ свои си разсѣжденія и за тѣхъ, но гледатъ съ толкози грыжи и старанія, какъ да ги изучатъ на всичко това?

Человѣцитѣ осѣщатъ благодареніе да приповторятъ

съ присърдце религиознитѣ си чувствованія. Невѣрникътъ обыкновенно нѣма твърдѣ присърдце да крые своитѣ теоріи отъ дѣцата си. Чедата на невѣрника безъ друго ще да станѣтъ невѣрны и чрѣзъ поученіята и чрѣзъ примѣрытъ отъ бащѣтъ, защото челоуѣцитѣ поучаватъ и съ примѣръ. Когато бащата не ходи въ черквѣ на общѣтъ молбѣ, не ходятъ и дѣцата му. Ако не ся моли въ къщи, ще каже че учи дѣцата си да ся немолятъ и тѣ. Ако лъже прѣдъ чедата си, учи и тѣхъ тѣй да лъжатъ. Ако кысне по кръчмытъ и по кафенетата, алащисва отъ рано и тѣхъ. Ако ся сърди и грубо псува съпругѣтъ си или слугытъ, учи чедата си да го подражаватъ. Таквазъ е природата на работытъ, щото невъзможно става на бащѣтъ да не приповтаря често прѣдъ дѣцата си религиознитѣ си теоріи. А това като е тѣй, онова което Св. Писаніе изисква е, поученіята на бащѣтъ да бѣдѣтъ правы и назидателны.

Да учи единъ баща чедата си за вѣрѣтъ имъ това не направя умѣтъ имъ празенъ, прѣдразсѣдливъ и неспособенъ за да разберѣтъ истинѣтъ. Вѣрата прави умѣтъ чистъ, благосовѣстенъ, усерденъ да ся повинува и готовъ да слѣдува истинѣтъ. Суевѣріето, лицемѣрието и невѣрството, както всяко заблужденіе и лъжа, повѣрѣдатъ и развалятъ правото разсѣждане на ума. Ако бащата не научи чедата си на истинѣтъ, други ще ги научатъ на заблужденіето. Момѣкътъ отъ новѣтъ модѣ, който търси случай какъ да ся покаже че ужъ знае нѣщо, когото дѣтето безъ друго ще срѣщне въ пѣтьтъ или другадѣ, блядословецѣтъ невѣрникъ, чужденецѣтъ който има строптивы начала, всички тѣзи ще станѣтъ незваны учителя и ще научатъ дѣтето. Но не е ли по-прѣдпочтително и по-добро за бащѣтъ да научи самъ той чедата си на истинѣтъ, а не да ги научи чуждытъ на заблужденіе? Вѣрата или религіята е най интересното отъ всички други нѣща; защото всичко друго служи за да направи челоуѣка честитъ въ сегашното приврѣменно на земѣтъ прѣбываніе, а религіята има за цѣль да го направи блаженъ и благополученъ вѣчно въ духовныйтъ свѣтъ. И за това дѣцата трѣба да ся учатъ на истинѣтъ за този важенъ прѣдметъ. За туй безотвѣтны сѣ и достойны за всяко мѣра-

не сж онѣзи родители, които за неоправдаемы извиненія прѣнебрѣгватъ тѣзи свещеннѣ дѣлности; и Богъ има да ги накаже твърдѣ строго.

III

Сега, ако да ны попыта нѣкой, какъ трѣба бащата да въспитава чедата си въ наказаніе и поученіе Господне, ще му отговоримъ.

Първо, трѣба да имъ расказва често за поученіята и обязанноститѣ на вѣрнѣтъ, както прави и за всичко друго, което намѣрва за достойно дагы научи на него. Прѣди всичко да повтара често прѣдъ тѣхъ безбройнитѣ благодаренія, които великыйтъ тѣхенъ Създателъ отъ безпрѣдѣлнѣ любовь е направилъ и прави на неблагодарныйтъ чловѣкъ. Това е единъ много спасителенъ урокъ, защото произвежда въ сърдцето на дѣтето чувството на признателность и любовь. Колкото и неученъ да прѣдположимъ че е бащата, може лесно да имъ казва че Христосъ, като е Богъ и Господъ на всичко, оставилъ е отеческытъ обятія и е слѣзълъ на земнѣтъ, та е зель рабскый образъ и прѣтърпѣлъ е да пострада кръстнѣ смъртъ за да спасе грѣшныйтъ чловѣкъ отъ осѣжданіето на вѣчнѣтъ смъртъ. Туй поученіе е много спасително въ нѣжнѣтъ душѣ на дѣтето, защото, когато то слуша често че неговый Богъ е въсприелъ да стане чловѣкъ и да бѣде битъ и охуленъ и да го распнѣтъ, за да бѣде то отървано отъ смъртѣтъ, не възможно е да го не обыча и да не желае да прави по вольтѣтъ му.

Второ, трѣба да ги води той самъ въ черквѣ и не да праща тѣхъ въ черквѣ а той да отива по кафенетата да играе и да пие вино и ракыѣ въ празничнытъ дни, които трѣба да празнува по-другояче. А когато ги завежда въ черквѣ, трѣба да имъ расказва прѣдварително какъ трѣба да стоятъ во врѣмето на службѣтъ и да слушатъ божественнытъ думы както трѣба.

Трете, слѣдъ службѣтъ трѣба да ги праща въ недѣлнытъ училища, дѣто ся расказва и тѣлкува Евангеліето, и дѣто трѣба да има убѣжденіе че тамо тѣ ще ся наставляватъ на истиннѣтъ. — и Англичанитѣ и Америкацитѣ които сж най напрѣднѣлитѣ въ всичко народы, сж обърнали голѣмо вниманіе връзь недѣлнытъ училища; тѣ

сж у тѣхъ много распространены, защото на тѣхъ гледатъ тѣ като на изворъ, отъ който извира истинното благочестіе, и като на най силно сръдство за поправаніе на правитѣ на народа. За злж честь у насъ колкото празниците сж много толкозъ празничнитѣ училища сж помалко, или по добръ да кажемъ нѣма гы никаквы; защото и тамъ дѣто бѣше ся попочуло че ся отворили таквызъ сега ся не чуе нищо за тѣхъ, а новы да сж ся отворили никакъ ся и не чуе: — ще каже че тѣ сж напуснаѣти и съвсѣмъ занемарены и отъ учителитѣ и отъ свещеницитѣ, защото и тѣ прѣдпочитатъ, види ся, да си оставатъ празны и да прѣкарватъ, както не ся пада и не прилича на христіаны, този светый день на сжботствованіето, а дѣцата да играѣтъ по улицытѣ безобразно, като че сж дѣца на идолопоклонницы, а не на Христовы послѣдователи.

Четвърто, трѣба да гы учи съ собственый си примѣръ — безъ това всяко наставленіе е безполезно — «творити же и учити» казваше Христосъ. Родителитѣ трѣба да знаѣтъ че тѣхнытѣ думы и поведеніето имъ образуватъ характера на чедата имъ, както политическыйтѣ тѣй нравственыйтѣ и религіозныйтѣ. Много пактя отъ думытѣ и отъ поведеніето на родителитѣ зависи вѣчното благополучіе или злополучіе на чедата, на които сръдцата сж отворены къмъ родителитѣ имъ и готови да пріемжтъ каквото впечатлѣніе бы искали родителитѣ, или добро или лошо.

Богъ е всадилъ въ сръдцата на родителитѣ любоутробіе къмъ чедата; а и въ родителитѣ и въ чедата е всадилъ взаимна любовь. Родителитѣ сж всичко къмъ чедата. Чедата изнайнапрѣдъ непознаватъ никакъ Бога, но родителитѣ си запознаватъ скоро.

Сръдцето на чедата е цеписана хартія, на коѣрто родителитѣ можжтъ да напишжтъ или да начертаѣжтъ каквото щжтъ.

Прочее, когато родителитѣ чрѣзъ примѣры учатъ дѣцата на нравственность и истинж, тогазъ тѣ написватъ най хубавытѣ буквы на тѣзи хартіѣж; но когато отъ една страна казуютъ на дѣцата «Отричамы ся отъ Сатана и отъ всыкытѣ неговы дѣла и отъ всыкытѣ неговы ангелы и отъ всякото негово служеніе и отъ всыкытѣ му дру-

жина и съчетаваме ся Христу » а отъ другъ чрѣзь поведеніето си учатъ чедата си на всичкиѣ дѣла на Сатанѣ, каквото лѣжатъ, измаматъ, неправдатъ, лихоимството, разблудството, роскошностьтѣ и други подобны, тогазъ на благороднатѣ тѣзи хартіи — дѣтското сърдце, пишѣтъ най грозныѣ буквы. Чедата ще правятъ онова което правятъ и родителитѣ, защото вѣрватъ че родителитѣ имъ разбираатъ и знаѣтъ всичко по-добрѣ отъ тѣхъ.

Пето, трѣба да призоваватъ Божественнатѣ помощъ въ всичкиѣ си начинанія и старанія, и да ся молятъ за спасеніето на душѣтѣ на чедата си. Трѣба да ся молятъ съ тѣхъ и сутринъ и вечеръ. Чрѣзь това дѣцата научаватъ че е длѣжностъ да ся молятъ, и че молитвата е златото онова ключе, което отваря съкровищата на божественнатѣ благость. А голѣмъ грѣхъ правятъ тѣзи родители които прѣнебрѣгватъ тѣзи свещеннѣ длѣжностъ защото, отъ туй тѣхно нерадѣніе дѣцата оставатъ въ невѣдѣніе че само чрѣзь молитвѣтѣ человекъ ся отличава като създаenie словесно зависяще отъ небесныйтѣ си Създателъ, и че безъ неѣ неполучаваме никое добро отъ небесныйтѣ нашъ бащѣ.

Шесто, трѣба да прочитатъ съ чедата си Словото Божіе, или ако не знаѣтъ да четѣтъ, да каратъ тѣхъ да имъ четѣтъ и да имъ го прѣпорѣчатъ като душеспасително за тѣхъ. Словото Божіе е единственното оръжіе, чрѣзь което можѣтъ да отблѣснатъ « кознитѣ дѣволскы » (Ефес. 6. 11). Словото Божіе ще да ги научи какъ трѣба да вѣрватъ и какъ да живѣятъ за да угодятъ на Създателя си. Отъ него научаватъ пѣтътъ на спасеніето, пѣтътъ който води на небо, дѣто ся намѣрва вѣчното жилище на всякъ безсмъртнѣ душѣ.

*

* *

Тѣзи длѣжности сѣ чисты, просты и лесны да ги извършатъ родителитѣ; тѣ сѣ отъ таквѣзъ природѣ, што человекъ познава че трѣба да ги извърши.

Когато прочее бащата въспитава чедата си въ ученіе и наставленіе Господне, дава имъ онова въспитаніе, което ги прѣдготвя да ся радватъ на този животъ като същества словесны, да станѣтъ по-честиты въ този свѣтъ и въ бѣдушій, и да направятъ по-честиты онѣзи съ кои-

то влѣзватъ въ сношеніе и ся събиратъ.

Ако напротивъ бащата неради или ся отказва да въспита чедата си споредъ както Господь заповѣдва, тогазь той прѣнебрѣгва най добрытъ си интересы и на тозь свѣтъ и въ другийтъ животъ, защото приготвева на любезнытъ си скърбь, съкрушеніе на сърдцето, жалостна смъртъ и вѣчна злочестина. Ако ли загинатъ дѣцата, Господь ще изиска кръвтъ имъ отъ родителитъ.

Родителитъ и чедата подиръ смъртъж ще ся срѣщнатъ прѣдъ прѣстола Христовъ. И ако чедата ся намѣрятъ между погыбшитъ поради тѣхното нерадѣніе, какъвъ отговоръ ще дадатъ? Не е ли това за тѣхъ неисчерпаемъ изворъ на скърбь?

Раскошността у насъ

Нѣма на свѣтътъ звѣрь толкозь дивъ колкото онзи, който безнаказанно измѣчва общества и пояда челоувѣчеството. Този звѣрь ся казва *раскошность* (салтанатъ).

Всяка дива сила и всяко насиліе подведе вратъ на словесныйтъ и разуменъ челоувѣкъ; но ето че раскошността обори челоувѣческиятъ духъ. Челоувѣкъ опитомни толкозь дивы звѣрове, но раскошността подиви самыйтъ челоувѣкъ. Тѣ въ дивятъ си искренность противупоставихъ насиліето, доидохъ въ непосредственна борба съ челоувѣка и надвихъ ся; раскошността пристѣпи съ лицемѣріе, излѣзе съ ласкателство прѣдъ челоувѣка, сѣщо като безстыдна и способна блудница, вѣтрѣшно бѣсна противу добродѣтельта и честността, и тѣй излѣсти и удари долу обществото.

Не е тука работата за раскошносттаж на мѣжіетъ въ дрехытъ, която е повече смѣшна отъ колкото щетна, защото тя прѣдставя въ смѣшно съперничаніе съ женытъ нѣколко само млади и не опытни ревнителы на гызденіето и отъ това злото не е толкозь общо нето толкозь голѣмо. За туй ний, безъ да захвалямы и на таквызи-то мѣжіе, ще кажемъ нѣщо само за раскошносттаж на женытъ; защото тя е която поразява мѣжіетъ ступаны, съсыпва семействата, отнемва крадешкомъ отъ дѣцата парицѣтъж за тѣхното въспитаніе и

образование, убива благополучието на семейството, туря шибломудренниятъ въ искушение и добродѣтельтъ въ отчаяніе.

И кой отъ мъжіетъ не осѣща всичко това? кой челядникъ не е теглил и не тегли отъ това? коя къща не е видѣла благополучието си раздърпано и разграбено отъ вждичавитъ ноктіе на туй подмъжничаво чудовище?

Но при всичко това не намѣрваме около насъ си ни едно въспротивеніе на това зло, не ся е явилъ до сега ни единъ който да ся е завзелъ серіозно за да туря прѣчкѣ на стрѣленията на този звѣрь, сякашъ че потайна нѣкоя сила е държала и държи добрътъ ни волѣкъ вързанъ, а сърцето ни готово и кысѣтътъ ни отворенъ.....

Иждивявайте! това е наказаніето на собственицѣта не хелитостъ! Прѣскайте парятъ си за смѣшнитъ и едноденнитъ гызденія и труфенія на женитъ си! това е наказаніето на собственното ни влошетаване..... Когато вече женитбата, — туй най священното и най важното поручителство на обществото ся е изрудило (експлоатирало) толкозь срамотно и е ставлю найпостыдното любостяжаніе, когато има совѣсти които пріематъ и търпятъ да очакватъ бѣдущето си отъ оженваніето и възстановленіето си отъ вѣното (прика, зестра) на женитѣ, когато повечето отъ мъжіетъ ся турятъ за приданъ, и като добытъцы пріематъ да ся купятъ отъ женитъ си, готови да ся повинуватъ за това на хотѣніето и на прищевкитъ на своитъ господари притежатели и владѣтели, какво по-друго може да очаква нѣкоя, и за какво друго може да ся надѣе да види у таквызъ едни продадени мъжіе, ако не понизно и рабско покорство на разваленитъ волѣкъ на опуи разглежено дѣте което ся казва жена? Каквъ же волѣкъ и какво въспротивеніе може да очаква нѣкоя отъ таквызъ мъжіе противу едни таквъзъ несѣтъ Ламыѣ, която въ едвъ минутѣ погльща всичкитъ доходи на едно новосъставено семейство?

Това е въ кратко едно паръчно доказателство защо мъжіетъ толкозь на радо сърдце испльватъ безумнитъ прищевки на женитъ си; ето защо, при всичко че разбиратъ и осѣщатъ къмъ кож ямъ ся статурятъ, но пакъ не смѣятъ да въздържатъ гибелнитъ потикванія на оногось който гы тласкъ къмъ тѣзи ямъ.

Ный не искамы да повърнемъ староврѣменитъ онжы

славниж у Българитѣ эпоха на простото и спретно облича-
 ніе. Увы! онуй честито врѣме принадлежи на една цивили-
 заціж по-друга отъ каквѣто е тязь която ны е днесъ на-
 пълнѣла, за туй не е и право нито да приговарямы нито да
 искамы едно таквозь отъ нашитѣ жены и особенно отъ гра-
 жанкытѣ. Не е у тѣхъ нито толкозь отдавна прѣминѣль, ни-
 то до толкозь съвсѣмъ исчезнѣль обычайтѣ да прѣдѣтъ, по-
 не и да тѣкѣтъ самы съ рѣцѣтѣ си, но ный не можемъ и
 не мыслимъ да искамы отъ всички и тѣзи не толкозь тежкѣ
 за тѣхъ работѣ. . . . Ный не смы до тамъ строги да искамы що-
 то нашитѣ колко-годѣ цивилизовани жены да навлекѣтъ пакъ
 золавитѣ конопны ризи и власеницы, нито тѣснытѣ и без-
 ржавны роклы и сокманы и тежкытѣ онѣзи забунчета и ко-
 жусы. Ный знаемъ че то е за тѣхъ вече не възможно, и
 да искамы таквозь нѣщо отъ тѣхъ е — глупость. Ный да-
 же нѣмамы на умъ нито да ги погадимъ за това дѣто ис-
 катъ да носятъ хубавы и скѣпы дрехы. Работата е че у
 майкѣтѣ роскошность има една рожба много по подлизнича-
 ва, а и много по-звѣровита отъ неѣж, и тази отровна рожба
 на ядовитѣтѣ си майка е — *модата*, на коѣкто много по
 прилича да ся дадеше името чума, защото като чума запу-
 стѣва домоветѣ въ които влѣзе.

Мода! О, колко злокобно ечи тая дума въ ушитѣ на
 много мѣжіе ступаны, които, честиты другъ пѣтъ, днесъ ся
 лишаватъ и отъ самытѣ хлѣбъ, наистинѣ отъ самытѣ на-
 сушный хлѣбъ. Противу неѣж прочее прогласявамы днесъ
 войнѣ, войнѣ непрѣмиримѣ до смъртъ, както противу зми-
 ѣтѣ въ Рай; но неѣж ѣж смаза петата на женѣтѣ, а тѣ-
 зи ще да ѣж смаже петата на мѣжа. Ей! ако искате да
 носите достойно прѣвѣсходящето име на мѣжъ, не ввѣр-
 ляйте очи никога къмъ богатството на женѣтѣ, никога да
 не гажете въ помысленіето си «пека земѣ женѣ да станѣ
 богагъ!» Защото тогазь вмѣсто женѣ ще имате деспотѣ,
 защото тогазь повечето отъ васъ ще бждите подъ женското
 иго немощны робіе, тласкани къмъ опростаиваніе.

Виждали ли сте нѣкога нѣколко жены вкупѣ облечены
 раскошно, жены отъ модѣтѣ? не приличатъ ли на дюгенъ
 пълнѣ съ всякаквы тканія, украшения и всякаквы миризмы?
 А при всичко туй вы нѣмате прѣдъ васъ си освѣнъ дрипы
 и вонѣ, шарлатанѣж и измамѣ, непріятность и униженіе, а

най-послѣ разореніе и поразеніе, както искать да кажѣтъ нѣкои, а споредъ насъ, ако не чакъ до тамъ, а то поне малоуміе; защото както е извѣстно отъ исторіиѣтъ и отъ опыта великыѣтѣ умове всякога сѣ прѣзирали суетностьѣтъ, а какво друго е модата ако не суетность?

Слѣдъ единъ мѣсець срѣщали ли сте на-ново пакъ онѣзъ истыѣ жены? дюгеньгъ ся прѣобразилъ, прѣмѣната имъ ся промѣнила. Какво друго е това ако не зло утѣсняюще, совѣсть изобличающа, злодѣецъ прѣдрешванъ, който промѣнява формѣ за да не бѣде познатъ?

Влѣзте въ много кѣщя на доста сиромашкы семейства по градоветѣ, въ тѣзъ кѣщя може бы да срѣщните дѣца или едно дѣте, което да иска отъ майкѣ си малко хлѣбъ; хлѣбъ може да нѣма и майката нѣма какво да подаде на дѣтето си; кѣщята прѣдстава видъ на сиромашіѣтъ, но при това, я надникнѣте въ ковчезыѣтъ и раклыѣтъ на тѣзи гладнѣ мадамѣ. Тамо вы ще видите дрехы скѣпи съвсѣмъ новы занемарены, а тя иска пакъ отъ мѣжа си другы дрехы; вси чкы онѣзи що има были непотрѣбны, защото не были вече отъ модѣтъ! мѣжътъ ся прѣвива, утѣснява ся, негодува; тя упорствува да ище, мѣжътъ ся сърди, гади ѣтъ; тя ся кара, плаче. . . . И ето най послѣ дѣтето изново остава безъ хлѣбъ и безъ потрѣбнѣтъ за изученіето му книжкѣ!

Бащи! попытали ли сте нѣкога нѣкои почтены, разумны и благосовѣстны момцы да вы кажѣтъ какво впечатлѣніе имъ правятъ онѣзи прѣмѣны и гыздоститѣ на дѣщеритѣ ви? Но що трѣба да ги пытате и да чакате отговоръ? въ онуй тѣхното мълченіе вы можете да намѣрите отговорѣтъ имъ, въ страненіето имъ отъ женяніето, вы ще срѣщните осѣжданіето за това. За тѣхъ сѣ огнь онѣзи отъ модѣтъ прѣмѣны и гыздости на лъжовнѣтъѣтъ любовь кѣмъ хубавото, огнь който запаля и изгаря оногозъ що ся приближава до него; наказаніето лежи въ прѣстѣпленіето и то е толкозъ по-укасно колкото по-мѣчно го осѣща нѣкой.

Мѣжіе! отъ васъ чака обществото спасеніето си; показа ви срѣдството. Това е собственото ваше спасеніе, собственѣтъѣтъ вашъ ползѣ.

Жены! недѣйте прави да ся виждатъ че иматъ право вашитѣ хулители, и не ся докарвайте тѣи што да оставятъ нѣми и оскърбени вашитѣ хвалители. Съ тозъ начинъ вы

не сте никакъ честити и благополучни; тъй вы заспивате въ съперничаніе и събуждате ся въ полудж; сърдцето ви става адъ, умътъ ви дѣлателище на мжки; тъй вы не познавате благополучіето си и правите да увянва въ злочестини прѣсната хубость на младостѣтъ ви. — Унищожѣте съвършено модытъ, бждѣте умѣренны въ раскошностѣтъ, и ето хубостѣта ви ще стане явна-явненичка, добродѣтельта ви ще ся възроди; ще повърните изгубеното благополучіе на семействата, благоденствіето на общества.

ДНЕСНОТО СЪСТОЯНІЕ

— 0 —

Колкото по-голямо става нашето наричано цивилизуваніе и въ единъ боиж боядисваніе съ Европж, колкото съ изучваніето на чуждытъ языци изучвамы и особенныйтъ животъ на остарѣлытъ народы, толкозь все повече и повече ся усѣща у насъ лишеніето отъ простогѣтъ и умѣренностѣтъ съ които ся отличаваше частныйтъ нашъ животъ. Слѣпото стремленіе да ся изравнимъ съ чужденцытъ и да станемъ ужъ и ный като тѣхъ направило ны е да прѣзирамы нашето си и да ни не аресва всичко наше-ско. Колкото отивамы ужъ напрѣдъ толкозь повече ся отдалечавамы отъ живота на бащытъ си и на дѣдытъ си и толкозь повече приближавамы къмъ пропаданіе безъ да ся осѣщамы, и даже като ся лѣжимъ въ умътъ си че настагамы ужъ онѣзи които виждамы напрѣдъ си въ цѣтытъ на живота. Ный почти съвършено занемарихмы онзи простыйтъ нашъ семейственъ и частенъ животъ, въ който смы порасли и който ни е останжлъ наслѣдіе отъ бащытъ ни; а вмѣсто него раскошностѣта и развратѣтъ, двѣтъ тѣзи прѣдтечи на пропаданіето на народытъ, все повече и повече ся распространяватъ между насъ и впиватъ отровжтъ си чакъ и до въ мозгѣтъ на семейныйтъ и гражданскыйтъ ни животъ. Съ прискърбіе може да заблѣжи всякой че у насъ, въ нашійтъ народенъ животъ сж ся проявили вече толкозь и толкозь сѣмена на развратъ и рас-

тлѣніе, за каквото свидѣтельствува исторіята че ги е имало всякога когато народътъ сж прѣцвѣтавали, падали и загинвали.

О, страшно нѣщо да прѣцвѣтимъ, да паднемъ и да загинемъ та да не съществуваме като народъ ный които едвамъ сме още въ самото възраждане на народный си животъ! И страшно и грозно; но ето че тамъ отиваме, на туй ся стремимъ!

Желанието което има и старанието което полага нашійтъ народъ за да ся изучи, новолюбіето което го е обладало, не придружены отъ необходимото строго религиозно и нравственно възпитаніе, станжали сж и ставатъ повече орждя на развращеніе и растлѣніе неже на нравственно осъвършенствование. Религиозното благоговѣніе и добротата на нравытъ, които до скоро, кажи, ся считахж като отличителны черты на онѣзи които имахж едно какво да е ученіе, това ся сматра днесъ като доказателство на едно увехтѣло възпитаніе още и не свободомысліе, а това дѣто да ся говори за добры нравы и за религиѣж, за зла честь по вечето отъ новото поколѣніе го зема като да му ся говори за самодивы, за таласжмы и другы бабишки приказки. Момцы и момы, гледащъ ги че ся грыжжтъ повече какъ да ся покажжтъ че ся по-благородны ужъ, нѣщо си и съ какво? — съ тичаніе подиръ модытъ и съ кокетничаніе едни къмъ другы; мълвятъ ся какъ да си аресатъ едни другы съ едно маймунско подражаваніе на цивилизованытъ ужъ народы, а никакъ и ни най малко не промышляватъ за истинното възсѣзданіе и поправление на нравытъ и на сърдцето, въ което ся състои истинното благородство. И жалното е че твърдѣ малко исключенія могатъ да ся наброятъ въ това; а още по-жално е дѣто ся вижда че туй съ подлудяваніе на маймунизма е зель да ся заразява и иска да го слѣдува и най послѣднійтъ разредъ отъ народа, като зема за примѣръ и подражава на онѣзъ които той счита като по-гърни и по-добри ужъ отъ себеси. А отъ това и прѣдстои по голѣма опасность за народното ни съществованіе; защото този разредъ отъ народа прѣдставлява рѣцѣтъ и краката на цѣлото народно тѣло, всичкытъ ни работы и въ къщи и по вънъ тѣ вършатъ; този разредъ отъ народа съставя най

силниятъ элементъ и тъй да кажемъ разсадникъ, въ който има да изникнатъ и въ който има да ся отвѣдятъ пазителитъ и защитницитъ на народнитъ идеи; защото дѣцата на онѣзи малцината, които сж живѣли въ удоволствие и бездѣйствие, споредъ както казва нѣидѣ си единъ остроумень челоувѣкъ, сж добри само на куклы да играйтъ, и най-голъмото искусство което могатъ да научатъ, е да играйтъ разны танцове и да ся кривятъ и юдятъ безобразно и да лежатъ само и да ядтъ, а никакъ не сж способны да измыслятъ нѣщо, или да ся зародятъ въ тѣхъ голѣмы идеи, които изискуватъ самоотверженностъ и постояннъ трудъ.

А каква е причината на това, и кое е произвело туй на злѣ отиваніе у насъ? Отъ дѣ произлѣзва тази хлабавостъ въ нравитъ и туй охлажданіе къмъ религіята? може нѣкой да попыта. Този отговоръ трѣба всякой да помысли и да го потърси въ себе си. На туй нѣщо причинатъ трѣба да проучимъ и да ѣ намѣримъ всякой въ себе си и около себе си, и колкото е възможно да ся постараетъ всякой за своето улучшение и за улученіето на онѣзи които сж около него. Не трѣба да очакваме други да ны въспрѣтъ отъ съиспителнатъ стрѣмнинъ, къмъ коѣто отиваме, но самы ный. На страждущийтъ може лѣкарѣтъ да даде наставленія и цѣрове, но точното имъ употребленіе може самыйтъ страждущий да приспособи или не. «Пострадалийтъ е най добрыйтъ лѣкаръ,» казва една притча. И както тѣлесното си състояніе може всякой единъ по-добрѣ отъ всякого другого да познае и или да го улучи съ прѣсичаніето на свращаніята, или да го направи по-лоше, като слѣдува истыйтъ или и по-лошь пѣтъ, така сжщо е и около нравственныйтъ и духовныйтъ му животъ. Така може всякой и по-лесно и по-скоро да познае онова което е напраздно чакалъ да научи отъ други, и което до нѣкога ще го принуди и неволно да обърне колата, но може бы късно и слѣдъ голѣмо раскайваніе.

Единъ отъ древнитъ философы, такъвъ единъ свѣтъ даваше на онѣзи които го приближаваха като имъ казуваше, когато отивать да снѣтъ, да си напомнятъ слѣдующето: «Какъ про оминъ хъ? Какво на правихъ?»

Какво не съм направилъ? Какво трѣбаше да извършя и не съм го извършилъ?

Но връзъ това ний другъ път ще ся повърнемъ по-на дълго.

ПО ЖЕНСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ.

— 0 —

Въпроса за по горнето образование на женитѣ и особено за допушаніето на женитѣ до слушаніето на университетскитѣ уроцы са е раздигналъ въ Европа прѣди много години. Той е получилъ особена сила отъ 12 години насамъ. По този въпросъ са е писало твърдѣ много въ сичкитѣ образованны държавы. Дългы и горѣщы сж были разискваніята и прѣспирнитѣ както за правото на женитѣ да са учятъ по сичкы науки, тѣй и за тѣхнитѣ способности. Привърженцитѣ на женитѣ доказвахъ, че жената има сжщитѣ способности, както и мъжа, и по тая причина тя има право да иска да са учи до толкози, колкото е дадено и на мъжа; като са основаватъ на опыта и на наблюденіята, тѣзи хора казватъ, че въ нѣкои области на науката и въ приложеніето ѝ женитѣ могатъ направи повече, отколкото мъжа. Доказано е, че женитѣ сж подобры учителкы и възпитателкы. Състрадателността кара женитѣ да бждатъ по-търпеливы и по-внимателны къмъ дѣцата. Нѣ когато въ възпитаніето на дѣцата женитѣ стоятъ по-горѣ отъ мъжето, кой може да каже, че тѣй не ще бждатъ сжщо тѣй добры и способны и като докторы? Опыта отговаря, че тѣй наистина стоятъ по-горѣ отъ мъжето и въ това отношеніе. Нѣколкото докторкы, които сж можили до сега да зематъ дипломы и да са заловятъ на практика, сж показали, че жената може да ползова болный не по малко отъ мъжето докторы.

Отъ своя страна противницитѣ на женитѣ сж казвали и казватъ, че у женитѣ нѣма способнитѣ на мъжа и че слѣд. высшето ученіе е безполезно за женитѣ, защото ще остане или невразумително за тѣхъ, за женитѣ, или непримено. Малкый мозгъ на женитѣ и слабѣтъ

имъ тѣлесны силы показвать, че тѣхното назначеніе не е тѣй обширно, както назначеніето на мъжа. За жената е доста елементарното учение; съ него тя ще може да си управлява къщата, да си възпитава дѣцата, като ги приготвя за по далечно учение; то е доста и да я направи добра ступанка. Да бѣде добъръ математикъ, жената никога не ще може, защото нѣма оная сила на ума, за да разбере високата математика и да я употреби въ що-годѣ. Да стане добъръ докторъ тя пакъ не може, защото нито ще разбере добръ науката, нито ще може да я приложи по причина на пода си. Тѣй казватъ горѣ-долу противниците на женитѣ. Трѣба да знайме обаче, че това са говори отъ онѣзи хора, които въ никакъвъ случай не щѣтъ да отстъпятъ отъ старото, което тѣй считатъ за неизмѣнно правило или защото имъ лъсти самолюбіето или защото имъ помага на интереситѣ.

Ный видѣхме вече какво имъ отговарятъ привърженцитѣ на женитѣ върху нѣкои отъ възраженіята. Да прибавимъ и отговора на другитѣ възраженія. Малостята на мозъга наистина е знакъ на по слабъ умъ, нъ мигаръ сичкитѣ жени сж съ слабъ умъ и ный трѣба да затворимъ вратата на учението за сичкы, защото сичкы не были съ силенъ умъ? Сичкитѣ мъже съ голѣмы способности ли сж? Освѣнь това тѣй — мъжето — изведнажъ ли достигнажъ до настоящето развитіе на мозъга си, или този мозгъ са увеличи постепенно чрѣзь упражненіето въ науката и чрѣзь мысленіето? Главитѣ на умрѣлитѣ прѣди 500 и 1000 години европейцы не сж толкози голѣмы, за да вмѣстятъ толкози мозгъ, колкото вмѣстувать главитѣ на сегашнитѣ имъ внуцы. Нъ когато мозгцитѣ на мъжето сж растнали заедно съ упражненіето въ мысленіето и въ науката, защо искаме да затваряме сжщый пѣтъ за развитіе и на женитѣ? Това е несправедливостъ отъ най вѣщющитѣ. — Колкото за слабостята на физическитѣ сили у жената, това е и слѣпо и да са помянува, защото мыслѣта и науката неискать непрѣмѣнно хамалска натура. Человѣкъ може да мысли, да са учи и да учи и при по слабо тѣло, безъ да му прѣчи тая слабостъ. Това възраженіе си нѣма мѣстото даже и тогава, ако бы да е истинско, защото слабостята на женитѣ не е толкова въ

тѣлото имъ, колкото въ образа на живѣянieto имъ. Слабы сѣ онѣзи жени, които живѣятъ само за кичила и за угождение на мъжа, сир. по харемскы, нъ слабы сѣ отъ понѣженность, отъ распустнатый и лѣнливый животъ. Работливитѣ жени на нашитѣ селяне не сѣ никакъ по слабы отъ мъжето си. Научете женитѣ да живѣятъ по другоаче, въспитавайте ги съ гимнастика като момчетата, тогава тѣхното тѣло не ще бѣде твърдѣ далечъ по силата си отъ тѣлото на мъжа. — Ще ли бѣде добъръ математикъ жената, това ще са покаже, когато ѝ са отворятъ сичкитѣ врати на науката. Впрочемъ, то е явно и отъ сега. Идете въ американскитѣ училища и послушайте уроцитѣ по математиката на нѣкои учителкы. Вый ще са увѣрите, че жената може да бѣде математикъ доста добъръ. Ако въ Европа женитѣ показватъ малко способность къмъ положителнитѣ науки и мысляніе, това произлазя отъ тѣхното неприготовленіе за таквази работа. Като близу до вѣстокъ, ный не можемъ да са освободимъ отъ вѣсточнитѣ понятія за жената и не прѣставаме да мыслимъ за нея, че тя трѣба да бѣде най напредъ женска на мъжа, на послѣ да е челоувѣкъ. Влоржжены съ таквызи мысли, ный държимъ и въспитаваме женитѣ по единъ таквъ начинъ, който ги правы способны за сичко друго, само за положително мысляніе не. Кой е кривъ въ това; ный ли, или способнитѣ на жената? Азіятцы като сме самы, правимъ и женитѣ си неспособны Азіяткы, послѣ стоваряме грѣха за тѣхната неспособность на женската природа, на женскый умъ и еще на незнамъ що си!..

За способнитѣ на жената да бѣде добъръ докторъ са каза по-горѣ. Срѣщу това привождатъ пола на жената. Какъ ще може жената да цѣри сѣкаквы болѣсти у хората, особенно у мъжето? Пытатъ противницитѣ на женското високо образование, безъ да видѣтъ, че отговора е твърдѣ лесенъ. Женитѣ ще цѣрятъ болѣститѣ по сщный начинъ, както ги цѣрятъ и мъжето у сичкитѣ полове и възрасты. Ако не е ни бесчестно, ни оскърбително, ни беззаконно да са цѣрятъ женитѣ отъ мъже и да си казватъ тѣмъ и най скритытъ болѣсти, какъ може да са каже, че е противно или безпѣтно пѣщо да са цѣрятъ мъжето отъ искусны докторкы? На стидливостъта ли ще бѣде това противно?

Нъ какво има да са стиди лекаря отъ занаята си и въ часа когато подава помощ на единъ страждущъ? Службата на доктора е священна служба; тя има сѣщый характеръ, който носи и исповѣдта. Срамува ли са и трѣба ли да са стиди исповѣдника отъ тѣжкитѣ грѣхове на кающій ся? Той е длъженъ да го изслуша добръ и да му даде духовенъ лекъ и помощъ, а не да прави различни разсужденія за половеѣ. Сѣщото ще прави и докторката.

Таквизи сѣ основаніята на тѣзи, които отричатъ на женитѣ правото да са учѣтъ въ университетитѣ и да достигатъ до высокитѣ учены степени. Както видѣхмы, тѣзи основанія сѣ много гнили, защото не са опиратъ ни на единъ отъ онѣзи фактове, които са земаѣ за истина. При сичката си обаче гнилость, тѣзи основанія надвихъ тукурѣчи редомъ по Европа и побѣдата имъ показа още веднажъ, до колко сме са освободили отъ раждата на устарѣлото и на нелѣпото. Повечето отъ германскитѣ учены бѣхъ срѣшу женитѣ. Тый употребихъ сичкото си дълбокомыслие да докажѣтъ, че женитѣ не трѣба да са допущатъ до уроцитѣ на университетитѣ, и послѣднитѣ затворихъ още по добръ вратитѣ си прѣдъ желаніята на женитѣ за наука. Въ този случай германскитѣ учены поспѣшихъ твърдѣ неразумно. Тѣхното поведеніе си има обаче обясненіето. Германцитѣ иматъ особенно въззрѣніе врѣхъ науката; на нея тый гледатъ като на едно нѣщо свято и не достѣпно за тѣзи, които тый считатъ за недостойны. Германскитѣ учены, казва Бокль, пишѣтъ и говорятъ само за онѣзи, които принадлежатъ на тѣхното сѣсловіе. Да пишѣтъ на языкъ понятенъ за непосвятенитѣ на науката, това е да правятъ кошунство и да хвърлятъ бисеритѣ на свинетѣ. Рѣководими отъ това въззрѣніе и отъ безумното прѣданіе, че женитѣ сѣ по долни отъ мъжето, Германскитѣ учены обявихъ, че науката изгубва достоинството и цѣната си, когато влѣзе въ рѣцѣтъ на женитѣ. Тогавя тя са обрѣща на занаятъ и прѣстава да обаява, нѣщо което не щѣтъ нѣмскитѣ учены, защото науката прѣстава да е тѣхно достояніе и тѣхенъ монополъ.

Въ Русія въпроса направи още по-голѣмы шумове. Отъ начало той зе таквизи размѣри и таквази важность

щото университетът счетохъ за нужно да отворятъ вратытъ си на женытъ. Прѣзь зимата на 1862 аудиторіитъ бѣхъ пълны съ жены, дошли да слушатъ уроцы по филологіята и особенно по естественнытъ науки. Нъ когато германскытъ университеты рѣшихъ въпроса отрицателно, и Русія почете за нужно да послѣдува този примѣръ и да покаже още веднажъ, че не мысли да са отдали отъ подражаніето на Германія и да пристѣпи една стѣпка къмъ самостоятелность и по собствено прѣдначинаніе. Желаніето на женытъ и на по-гольмата часть отъ публиката са отхвърли, защото същото желаніе са отхвърли и въ Германія, а не по други пѣкои основанія и съображенія. За това запрѣщеніе спомогнахъ твърдѣ много и нѣмскытъ професоры въ рускытъ университеты, за които професоры приеманіето на женытъ въ университетытъ бѣше противно, както бѣше противно и на тѣхнытъ съотечественницы въ Германія. Ный сме бывали свидѣтели на опываніята, които сж употреблявали Нѣмцытъ професоры въ единъ рускъ университетъ за да пропждятъ отъ уроцытъ женытъ. Хубавытъ науки на Анатоміята и на Физиологія са обръщахъ тогава въ устата на тѣзи професоры на сборъ отъ сѣкаквы циническы термини. Терминытъ за частитъ на тѣлото и за службытъ имъ, които е приела науката, са оставяхъ на страна, за да са замѣняватъ съ таквызи, каквыто са употребляватъ въ обыкновенный животъ и въ механытъ. Отъ сичко писано по този въпросъ, по въпроса за по высокото образование на женытъ, само това излѣзе въ Русія, че правителството са погрижи да отвори женскы гимназій и да обръне по-гольмо вниманіе на женското срѣдне образование.

Въ Франція този въпросъ направи по-малко шумъ, защото тамъ женытъ по-малко желаніе показяхъ и показватъ за по високо и по обширно образование, а мъжето не счетохъ за нужно да искатъ работы, отъ които нѣма кой да са ползова. Французянката не трѣси наука, колкото труфила. Като има пэнсіонерско въспитаніе, колкото да не са рѣче безкнижна, и труфила, тя е довольна.

Въ Англія женытъ не бѣхъ по честиты. И тамъ университетытъ останяхъ затворены за тѣхъ съ тая само разлика, че тѣхнытъ факултеты допушатъ до слушаніе на

своитѣ курсове онѣзи жены, които получатъ особно позволеніе. Отъ това право малко жены сѣ могли да са възползвать до сега.

Само градъ Цюрихъ въ Швейцарія рѣши въпроса въ полза на женитѣ и еще прѣди 1864 пріе двѣ момы, като слушательки на философскыѣ науки. Въ 1864 годинѣ двѣ момы изъ Русія са записахъ между слушательитѣ на университетскыѣ науки, едната по Анатоміята и по микроскопическыѣ изслѣдованія, другата по медицината. Първата отъ Рускынитѣ недосѣдѣла, нѣ втората поискала воля да държи испытаніе за докторскы чинъ и сполучила. Тая сполука отворила пѣть и за другы жены. Въ 1867 са явяватъ двѣ Англичанкы; въ 1868 — една Швейцарка и една Американка; въ 1870 дошли нѣколко жены отъ Австрія и Прусія. Нѣ най много тичали да са ползвать отъ позволеніето да слушатъ университетскыѣ науки Рускынитѣ. Въ 1869 са записали между ученицытѣ по Медицината девять Рускыни; на 1871 тый станали седемнайсять. Въ тая минута въ Цюрихскый университетъ има 63 жены ученицы. 51 отъ тѣхъ сѣ на медицинскый факултетъ (44 Рускыни, 1 Англичанка, 3 Швейцаркы, 3 Германкы). Рускынитѣ сѣ много, защото въ Русія женитѣ сѣ повече приготвени въ науката, за да можѣтъ да слѣдвать университетското ученіе. Като притуримъ на горнето число (63) и другы 17 ученички, които сѣ напустили до сега училището, и 6 другы които сѣ пзлѣзли докторкы, ный намираме, че въ Цюрихскый университетъ сѣ са записали 86 ученички отъ 1864 до днесъ. Отъ шестѣхъ докторкы едната докторува въ Петербургъ и има голѣма практика; другата са е оженила за единъ докторъ въ сѣщый градъ и такожде практикува; третята е главенъ докторъ въ една болница въ Лондонъ. Четвъртата управлява болница въ Бирмингамъ (въ Англія); петата е докторъ въ Бостонъ, а шестата докторува въ Цюрихъ.

Т. И.

Естествена Исторія

Единъ отъ най полезнитъ и най благодарнитъ уроци, които учи челоуѣкъ, е Естественната Исторія, тази наука ся е нарекла така, защото ны учи за естеството или за природѣтъ, както сега по-новитъ писатели казватъ, сирѣчь за *всичко* що ся намѣрва по земѣтъ и вжтрѣ въ ней.

Това *всичко* що казвамы, щомъ ввѣрли нѣкой погледъ на множеството отъ което ся то състои, вижда му ся състояще отъ толкозъ много нѣща, щото отведнѣжъ ся отчаева че ще може нѣкога да изучи *всичко*. Но ето че *всичко* това ся дѣли на два голѣмы разряда; единътъ ся казва *органически тѣла*, и другийтъ *неорганически*.

Органически тѣла ся наричатъ всичкитъ животны и всичкитъ растенія; а неорганически всички нѣща които не сѣ нито животны нито растѣнія.

* * *

Между толкозито животны отличава ся едно, което надминува всички други отъ всякъ странѣ; това животно е, *челоуѣкътъ*; той надминува, казвамы, всичкитъ други животны не по природнитъ си прѣимущества, защото нито на слона силѣтъ има нито на лѣва, нито нѣртавостѣтъ на сьрнѣтъ, нито гѣвкавостѣтъ на змѣѣтъ, нито като орелъ пори въздухътъ да лети, нито като рибѣтъ може да прохожда рѣкитъ и морята. А най вече въ дѣтскый си възраст челоуѣкъ е отъ всичкитъ животны най жалкото; слабо то му голо тѣло е излсжено на всички нападенія. Щомъ бы ся родилъ той бы былъ истрѣбенъ, ако да нѣмаше другъ нѣкой да ся попрыже за него; но и когато придобые вече всичкѣтъ си природнѣ силѣ, пакъ бы пропаднѣлъ въ борбѣтъ си съ другитъ животны, защото природата е оставила тѣлото му съвсѣмъ безоружно.

Челоуѣкъ надминува другитъ животны *по умѣтъ*, който го прави толкозъ по-горень, щото да не може вече да ся сравни съ никой другъ видъ. Той е владѣющъ надъ всички, защото Създательтъ го е поставилъ надъ дѣлата на рѣцѣтъ си, *всичко е покорилъ подъ копытъ му, овци и волове всички, а еще и скотовеъ на полето, птици-*

тъ по небето и рыбитъ въ морето, които минаватъ прѣзъ морскыя пѣтечки.

Ще каже че чловѣкъ е царь на земѣтъ; покорява всичкѣтъ природѣ на волѣтъ си. Укротява крѣпкытъ животны и ги употребява въ работѣтъ си; прѣслѣдва и истребва онѣзи които го вредятъ; покровителствува и размножава онѣзи които сѣ полезны за него, промѣнява пустыни въ цвѣтущыя полени и на плодоносны нивы; ползува се отъ вѣтроветъ; прѣзира буйството на морята, които и сѣ силѣтъ на парѣтъ крѣстосва на възъ всички направленія, и става господарь на огъня, който употребява като пръвъ съработникъ въ най-сѣщественнытъ си работы. Нищо не може да ся въспротиви на силѣтъ му, нищо не въспира прихотитъ му. Най послѣ е направилъ една трѣбѣ съ електрѣ (телеграфѣтъ) та ся чуе отъ Истокъ до Западъ и отъ Сѣверъ до Югъ само въ нѣколко минути на часа.

Всичко това чловѣкъ го дължи на благороднытъ прѣимущества, които е приелъ отъ Бога — на Душѣтъ, която го прави подобенъ на Създателя му.

За туй чловѣкъ е длъженъ да бѣде признателенъ къмъ Създателя на всичкото; длъженъ е да спази и задържи душѣтъ си на този владѣтелскыя постъ въ който ѣкъ е поставилъ прѣвишнійтъ Вседържителъ. Туй зависи отъ неговѣтъ воля, защото е свободенъ да направи изборъ между злото и доброто. А най вече въ юношескый възрастъ той трѣба да положи всяко стараніе за да просвѣщава духа си и да очищава сърдцето си, защото просвѣтенытъ умъ и чистото сърдце сѣ единственнытъ, които и тука правятъ чловѣка честитъ а даватъ му еще и слѣдъ смъртътъ най сладкы надежды.

Чловѣкъ има, както и венчкытъ животны, петъ чувства; Зрѣніето (гледаніе), слухѣтъ (слушаніе или чуваніе), вкусѣтъ (кусаніе), обоняніето (одушваніе) и осезаніето (оипваніе). Тѣзи сѣ петѣтъ оръдія, съ които изучава природѣтъ и които ако не бы ималъ, нѣмаше да познае нищо отъ онова което знае. А това което чрѣзъ чувствата си научаваме е толкова много, щото любопытнытъ изучникъ *) може да мину-

*) Думата е употребена вмѣсто студентъ, отбѣгнѣхмы да употребимъ *изучитель* поради разницѣтъ която ся срѣща въ опредѣленытъ вече думы учитель и ученикъ.

блудящитъ звѣзды, които украсяватъ небесныйтъ сводъ. Колко е хубава тази голѣмата книга на природѣтъ! какво уваженіе и почетъ осѣща къмъ писателя и онзи който ѝ прочита, и на колко пѣтя не изывква съ Царя пророкъ «Яко възвеличиша ся дѣла твоя Господи!» Чудеса слѣдъ чудеса пѣдѣтъ, а духътъ ся скыта додѣто ся завърне къмъ първѣтъ причинѣ на всичко и ся успокои въ нѣдрата на Всесилнаго.

ПАЙКЪТЪ.

Въ простый народъ ся срѣщатъ много причудливы расказы за прѣобразеніето на нѣкои чловѣцы въ животны, птицы и даже въ малкы гадинкы. Тѣй у насъ Българитъ има прѣданія за ластовицата какъ была мома и послѣ ся прѣобразила на ластовицѣ, както и за куковицѣтъ и чухълтъ че были братъ и сестра, послѣ за костенуркѣтъ че была невѣста и за едно прѣгрѣшеніе прѣдъ кума си, като мѣсяла хлѣбъ на нѣщовытъ, рекла да ся похлупи подъ тѣхъ за да ѝ не види ужъ, а той ѝ *блаослови*лъ та ставѣла таквазъ какважто си е сега, и другы еще нѣкои.

Таквазъ една басня има у гърцѣтъ и за пайкѣ.

На грѣцкый языкъ името на пайкѣ е женскый родъ, и старото грѣцко баснословіе расказва че той былъ една мома на име *Арахна*,*) дѣщеря на единъ боедѣя отъ Колофонъ, (градъ извѣстенъ въ старо врѣме, малко по-горѣ отъ Ефесъ). Богынята Аѣина (Минерва по латинскы) като пожадила тѣзи момѣ, защото была много сиромашка, изучила ѝ да тѣче губеры, толкозъ хубавы и кытны, щото отъ всякъдѣ ся стичали да ѝ гледатъ, като работяла. Но Арахна вмѣсто да прослави за това богыниѣтъ и да ѝ благодари, възгордѣла ся прѣмногo и ся обхождала съ голѣмо прѣзрѣніе къмъ онѣзи, които идвали да ся чудатъ съ искусството ѝ. Аѣина ся прѣобразила на бабичкѣ, дошла на къщѣтъ ѝ, и много ся мѣчила съ съвѣтытъ си да поправи тѣзи *фантасанѣ* момѣ, но напраздно. Тогазъ ся прѣобразява пакъ на

*) Въ собственнытъ имена на Българитъ има имената *Рахню* и *Рахна*.

богынѣ, и като таквазъ поисква отъ момѣтъ да ся напус- ни отъ този тежъкъ грѣхъ — гордостѣтъ; но тя была вече толкозъ обладана отъ тѣзи лошѣ страсть, щото дързѣла и да поиска, да ся надварѣ въ искусството си съ учителѣтъ и благодарѣтелѣтъ си — богынѣтъ. Тѣ ся зели двѣтъ да истѣкѣтъ по едно покрывало (фердже) и наистинѣ Арахна из- лѣзла по-масторъ отъ Аѣинѣ. Богынѣта засрамена защо да ся покаже по-долна отъ ученицѣтъ си, и разсърдена за продерзливостѣтъ ѣ, улава та съдира покрывалото и неѣ самѣ халосва въ главѣтъ съ совалкѣтъ, отъ което тя — Арахна, тѣй ся докачила щото отишла та ся прикачила да ся обѣси. Аѣина обаче не ѣ оставила да умре, но за по- голѣмо наказаніе прѣобразила ѣ на тѣзи гадинкѣ, коиѣто гърцытѣ казватъ *арахна*, а нѣй ѣ казвамы *пайкѣ*.

Чудно е наистинѣ искусството на пайкѣ; той въ по- довинѣ часъ отгорѣ или най много въ единѣ часъ истѣкава гнѣздото си тѣй искусно, тѣй съразмѣрно и правилно, що- то праведно очудва и възбужда любопытството на человекѣ. Но най чудно е това което сега сѣ могли да съгледатъ че всякой единѣ кончецъ отъ пайѣжинѣтъ съотой отъ 18—20 хы- ляды твърдѣ тѣнины жичкы, които излѣзватъ отъ 18—20 хыляды порозы или дупчицы които има по тѣлото си. Тѣзи порозы, понеже иматъ таквозъ едно свойство да блокутъ таквызъ жичицы, казватъ ся порозы источающы.

Пайкѣтъ, като събере съ прѣднитѣ си крака многото тѣзи тѣнкы жичкы и ги направи единѣ кончецъ, залѣпя го на едно мѣсто и тѣй туря основаніето на кѣщѣтъ си. По- слѣ увисва о този кончецъ и като възлѣзва и слѣзва и ся движи на възъ всякѣ странѣ, истѣкава висещето си гнѣздо сѣщо като нѣкоѣ хубавѣ мрѣжѣ.

Срѣдата на тѣзи мрѣжѣ, която е по гѣста отъ дру- гитѣ страны и свършва кутлесто, служи собствено за жи- лище на пайкѣ. А вѣтрѣ въ туй гнѣздо женскыйтѣ пайкѣ крые пайѣченцата си, когато мѣжкыйтѣ обикаля татѣкъ око- ло, а по нѣкога и по-далечко, за да имѣ доставя хранѣ. Той е много *тоафѣ* когато ся враща натоваренѣ съ ловъ — разны буболечкы каквото мухы и другы. Женскыйтѣ като сѣди вѣтрѣ и варди, кога ся случи да ся заплете въ мрѣ- жестото ѣ гнѣздо и ся хвани нѣкоя малка гадинка, вшуща ся на вчасъ та ѣ грабва ѣ ѣ занася на дѣщицата си, ако

ли ся хване нѣкоя по-голяма гадинка оставя ѿ тамо заплетена до дѣто умре отъ убѣхтваніе, отъ страхъ и отъ гладъ, а че тогазы и съ тѣхъ гошава рожбицытъ си.

Паѣкътъ прѣдвижда неизбѣжнѣж опасность за зимно врѣме и напуща изложеното си висяще гнѣздо; а прибѣгва съмейно въ дупки, въ пукнѣтины, или въ хрѣлопинки на камъние и дръвета, дѣто си прави гнѣздо по-гѣсто и по-здраво, като пунгійкѣ въ коѣкто живѣе на едно съ семейството си.

Паѣкцитѣ сѣ чрѣзвычайно плѣтоядны. А любопытното е че ся ядѣтъ и помежду си, за коѣкто причина и живѣѣтъ далечъ единъ отъ другый. Само когато прѣдлежи да ся съвѣкупятъ, мѣжкый пристѣпва при женскыйтъ, но пакъ съ двоеніе и припазваніе. И ако не намѣри женскыйтъ расположенъ да го приеме, скоро-скоро ся оттегля; но и ако го приеме, пакъ гледа колкото по-скоро да бѣга, боящъ ся да не бы, ако остане повечко, да го изаде лакомата му любовница. Има обаче и нѣкои видове не толкозь дивы, които отъ врѣмето на либеніята си живѣѣтъ ведно. и види ся еще че и работятъ изобщо.

Женскыйтъ паѣкъ есено врѣме снася довольно [яйца, които затваря въ единъ пунгійкѣ; а тѣзи пунгійкѣ единъкъ турятъ въ най дълбокото мѣсто на гнѣздото си, а други ѿкъ заѣпятъ о камъкъ или о нѣкоѣкъ шумкѣ, други пѣкъ гы оставятъ токо тѣй дѣто завърнѣтъ, други само отдалечъ гы наблюдаватъ, а пакъ други носятъ тѣзи пунгійкѣ съ яйцата си все подирѣ си на кждѣто да иджтъ, привѣрзватъ ѿкъ о тѣрбухтъ си и не ѿкъ оставятъ освѣнь когато ся намѣрятъ въ твърдѣ голѣмѣж опасность; но пакъ, щомъ ся мине опасността, вращатъ ся дѣто сѣ оставили товарътъ си и го зематъ съ заднитѣ си крака.

Прѣди да начне зимата, или много пѣтъ и слѣдъ като прѣмине, пунгійката ся пуква или отъ само себе си или майката ѿкъ съдира и наискачватъ излупенитѣ малкы паѣчченца, които растѣтъ много бавно, отъ което може и да не умиратъ толкозь скоро; ерѣднійтъ прѣдѣлъ отъ живота на паѣкцитѣ казватъ да е отъ 5 до 6 години.

Отъ прѣмногото видове паѣкци що има най достойны за забѣлѣжаніе сѣ онѣзи въ Америкѣ, които отъ крайтъ на единитѣ си кракъ до крайтъ на другийтъ иматъ дължинѣ

отъ шесть до седмь пръстіе, и които ловятъ не само разны пастъкомы, буболечкы, но и малкы птиченца. Казватъ че ухапваніето на този пайкъ е смъртоносно за чловѣцитѣ.

Много ся приказва за опитомяваніето на пайцытѣ отъ нѣкои затворници, които, клетки, не сж имали друго съдружество освѣнь тѣхъ. Много пакъ забѣлѣжванія има по пайцытѣ дж познаватъ кога ще св развали или кога ще ся управи врѣмето.

Ный помнимъ че смы слушали между нашитѣ Българи много приказкы и прѣданія за пайкъа и мыслимъ да имамы нѣкои записаны но на този часъ като запискытѣ ни не сж прѣдъ очитѣ ни, а и паметътъ ни прѣтоварена съ другы мысли не е охолна да си науми нѣщо отъ тѣхъ, не можемъ освѣнь да склучимъ тука статійкѣтѣ си за пайкъа съ тѣзи поговоркѣ която ни е останѣла въ умътъ на тозъ часъ.

« Мома която минува подъ пайкъинѣ мѣчно ся ожена. »

Думата е за въ кѣщѣтѣ на момѣтѣ а правоученіето което заключава тая поговорка е явно.

Описаніе на Явъ

Ява е голѣмъ островъ на югъ отъ Индіѣ, принадлежи на Сондскый Архипелагъ и има дължинѣ отъ истогъ къмъ западъ около 230 левгы, а ширинѣ отъ сѣверъ къмъ югъ 20 до 50; а цѣлокупнѣ поврхнинѣ около 5700 четвъртиты левгы.

Жителитѣ на острова ся смѣтатъ около петъ милиона души. На туземцитѣ цвѣтѣтъ на лицето имъ е масленіанъ, носътъ черны и дългы, носъ малко чипъ, а растѣтъ умѣренъ. Живѣятъ въ колибы направены отъ памуковы грѣстіе, а покриты съ финиковѣ шумѣ. Правомъ сж простаци и суетвѣрны, мстителны обаче и крайно нерадивы, каквото вси чкытѣ индіѣскы племена. Като исклучимъ плавинцитѣ, които говорятъ едно нарѣчіе размѣсено съ малайскы думы, другытѣ жители на острова говорятъ истыйтѣ языкъ, а буквытѣ на писмото имъ приличатъ на Будаиското писмо. Явцитѣ исповѣдуватъ моаметанскѣтѣ религіѣ. Около 14-й вѣкъ

моаметанцитѣ дошли на този островъ, покорили го и утвърдили религіята си. А въ 17-то столѣтіе Холландцитѣ като дошли такожде на този островъ успѣли не само колоніи да съставятъ тукъ, но още и да подчинятъ по голѣмѣтъ часть отъ жителитѣ. Главенъ градъ на острова е Батавія, градъ положенъ край морето надъ тезоименный заливъ; испрѣсченъ е отъ канали, както сѣ градовѣтъ и въ Холандіѣ, защищава се отъ единъ твърдынь и други нѣкои твърдыли обыколени отъ блата; има жители около 25,000, отъ които повечето сѣ Португалцы, намѣрватъ се още и много Кытайци занаятчии и градинари.

Ява е страна много хубава но и пакъ злокобна. Сякашъ че Богъ е създалъ това мѣсто въ минутѣ на радваніе, но испослъ, като е видѣлъ великолѣпнѣто на дѣлото си, не е рачилъ да подари такъвъ единъ прѣкрасенъ рай на чловѣка, комуто бѣ заповѣдалъ той въ потѣтъ на лицето си да яде хлѣбѣтъ си.

Тамо, на Явѣ ся намѣрватъ най-чуднытъ на свѣта растѣнія и цвѣтія, но измежду тѣзи прѣхубавы цвѣтія ся подава грозната глава на грѣмаднѣ змій, която щомъ ухапи нѣкого и умира. Тамо ся срѣщатъ най голѣмытъ дръвїя на свѣта, на които великолѣпныйтъ видъ вдъхнува на пѣтника почитаніе и радваніе; този видъ прѣдстави живый образъ на Божіето съществованіе. Не възможно е, който бы да mine подъ тѣхъ да не забрави всякой чловѣческый помысль и да ся не посвети съвсѣмъ на Божественнытъ нѣща. Азъ като ги видѣхъ, (казва писателътъ отъ който правимъ туй извлеченіе) колѣничихъ прѣдъ тѣхъ и устнытъ ми само едно име прошепнахъ, — името Божіе!

Но, по тѣзи великолѣпны дръвїя ся гнѣздатъ тигрове, львове, хыены и ужасны отровны змїи; а по голѣмытъ имъ клоніе живѣе голѣмыйтъ и страшный онзи прилѣпъ, който ся казва *Вампиръ* и *Крзвозадникъ*, който, като напада връзь всяко одушевенно същество, влива устата си на вратѣтъ му, и като го покрые съ голѣмытъ си и отровны крылѣ, които докарватъ скорото умъртвеніе на жертвѣтъ, смучи кръвьтъ му бѣсно. Коіто бы легналъ да спи подъ свикытъ на тѣзи исполинскы дръвїя или край прѣкраснытъ растѣнія дигатъ го мъртавъ поради отровнытъ испаренїя, които испущатъ тѣ.

Земята е благиста и издава испаренїя като възврѣлъ-

та вода, които причиняватъ различни епидемически болѣсти; атмосферата е задушлива и прѣтоварена отъ влажны и тежки испаренія вмирианы отъ най-силнытъ и най-лютытъ миризмы, които излѣзватъ отъ цвѣтоветъ; инакъ земята е твърдъ плодородна и произвежда изобилно кафе, шекеръ, корицѣ (канелѣ) зиндживеръ, чай и други имотъ — приносящы произведенія; слънцето е много горѣщо, и на много мѣста не можешъ да постѣпишъ поради прѣголѣматъ жегѣ, защото земята прилича на нажежено желѣзо. Печалата е твърдъ изобилна, разноскытъ малко и приходытъ за невѣрваніе да ти казватъ.

Видѣхъ челоуѣцы които въ единъ годинѣ спечелихъ 200—300 хыледы франгы! Но изисква ся да бѣде нѣкой работень и да може да противостои на владѣющытъ болѣсти, защото споредъ направены прѣсмѣтнованія отъ хылядж Европейцы не привыкли на климата едвамъ двамина могатъ да останѣтъ живы.

А ето какъ ся печелятъ тамъ пары.

Кунувашъ за ефтенѣ цѣнѣ единъ уломѣкъ землѣ, дѣто посявашъ кафе или шекернѣ трѣсть. Като обработвашъ това мѣсто четыри пѣтя въ годинѣтъ, земашъ за годинѣ четыри богаты беридбы, които, като продадешъ, спечеляшъ доволно. Но като обратотвашъ съдбытъ си, на всякой часъ си въ прѣмеждіе или змія да тя ухапи, или тигръ или лвъ да тя изяде, или да умрешъ отъ кръвожадныйтъ прилѣпъ или отъ задушливѣтъ жегѣ.

Въ Явж спечеляшъ голѣмо богатство; но щомъ стѣпишъ на землѣтъ въ този островъ трѣба да ся считаешъ вече мъртавъ; и ако останешъ живъ, това е голѣмо благополучіе, разумява ся много по-скѣпо и много по-желателно отъ голѣмото богатство което има да спечелышъ.

Колкото и да си несытъ за пары, ще осѣтишъ едно отвращеніе отъ богатството, и ще пожелаешъ съ слзы отечеството си, вмѣсто тѣзи негостолубивѣ странѣ, прѣдпочитащецъ да живѣешъ като божакъ въ другъ нѣкой градъ, дѣто нѣма ни зміи, ни львоуе, нито прилѣпы вампиры нито болѣсти които всякой день угрожаватъ животытъ ти.

На всякъдѣ видѣхъ челоуѣцытъ обладаны отъ ужаснѣтъ страсть на жѣдность за злато; но на Явж видѣхъ челоуѣцы като скелеты, съ лица изгорѣлы отъ слънцето да

къмъжтъ съществуваніето си и да прѣдпочитатъ да разбѣнятъ многото си милиони съсъ спокойнѣжъ колибъ на единъ Евронецъ селенинъ.... Въздухътъ е жежъкъ, отровенъ и мя задушавъ! струва ми ся че огънь нояда вътрѣшноститъ ми. О, кога да си тръгнѣж и да ся махнѣж отъ тази негостолубивъж странъ!

Читателю! Да не си стѣпилъ никога на Явъ.

РАЙМОНДЪ и МАРИАНА.

(ПОВѢСТЬ)

За много врѣме Сицилія бѣше завзета отъ буйството на партиитъ, може бы защото мѣчителското управление на царя имъ Фридриха си струваше праведното негодование на народитъ. И тѣж въ срѣдъ тѣзи смутове младъ единъ момъкъ на име Раймондъ, обладанъ отъ оизи ентузіазмъ, който наричамъ любовь къмъ отечеството, напуснѣж селото въ което бѣше ся родилъ и прѣсели ся въ Мессенъ. Природата, която бѣше го надарила съ физиогноміжъ хубавъ и великолѣпнѣж, съ лице благородно, съединяваше въ него пзицвитъ прѣимущества, юначество безстрашаво, сърдце стрѣмително, и духъ високъ. Тѣзи му прѣимущества направихъ го въ малко врѣме отгорѣ да ся прочуе между съгражданитъ си, и мѣжіетъ ся надварихъ по между си за да придобѣжтъ пріятелството му, а женитъ ревниюще си търсяхъ чрѣзъ ходатайства какъ да си усвоятъ любовьжъ му.

Но сърдцето Раймондово бѣше завладѣла вече една чужденка мома на име Маріана, която живѣше на едно съ майкѣ си подъ кзизвѣстнотѣж на една умѣренно състояніе. Майка ѣ пѣжна жертва на непостоянството на мѣжіетъ, длѣжѣше ражданіето на дѣщеріжъ си, на любовьжъ която бѣше ѣ вдѣхнѣжъ Алфонсъ царѣтъ на Португаліжъ, когато еще бѣше Принцъ, и който щомъ ся настанн на прѣстолѣтъ на прѣогцитъ си ѣж напустижъ. Отъ това достойната за оплакваніе Изабела, срамувана да живѣе на едно мѣсто въ което мислеше че всички ще да ѣж гадятъ за безчестіето ѣ, прѣсели ся въ Сициліжъ, носяща въ обятіята си плодѣтъ на нещастнѣжъ си любовь. И тамо потаявана подъ лѣжовното име Амелиза живѣ непозната шестнадесет години безъ голѣмство и безъ блескъ и ся занимаваще само съ въспитаніето на дѣщеріжъ си, на којкто чернитъ

и докарвахъ на паметъ, единъ неблагодаренъ любовникъ когото всекога обожаваше.

Когато Раймондъ направи известни чувствата си къмъ Маріяна, рѣши се и отъ дѣтъ страны да се склучи съединението имъ съ засватване. Опредѣлениятъ за сватба денъ присигна, въ който важниятъ Спциалець сподиренъ отъ много пріятели отиде въ домътъ Амелизинъ. И като бѣше се приготвило всичко, Раймондъ хвана Маріанъ за рѣкъ и ѝ заведе въ храмътъ, а друштъ вървѣхъ подиръ имъ и радостта на всички бѣше изобразена на челото имъ.

Но когато бѣхъ доближили до храмътъ, чу се единъ гласъ, който внезапно се придружи и отъ хиледи други, които выкахъ. « на оръжіе граждане, на оръжіе! Фридрихъ е дошълъ подъ стѣнитъ на града ни! » до сегашниятъ миръ и радость отведѣхъ се прѣобърнахъ на смущеніе и страхъ. Всички се вървѣхъ въ Раймонда. Всички все него каняхъ и наричахъ го избавитель и освободитель на Мессенъ. А горкыйтъ любовникъ като изгледа жално годеницѣтъ си, продума: Трѣба прочее да отложъ своеволно минутата на благополучіето си; трѣба да си раздѣлѣхъ съ тебе, прѣкрасна Маріано! Честта ми и твоята безопасность ми намагатъ тозъ законъ. Кога е тѣй, добръ! Дайте ми единъ шлемъ, единъ щитъ и една сабля. Дайте ги, о, съграждане, и ето азъ отивамъ да вы отървѣхъ за вынѣгы отъ единъ мачитель, и подиръ туй да се завърнѣхъ еще постоинъ за любовтъ на годеницѣтъ си.

Но ты плачешъ, Маріано! каза той на годеницѣтъ си, като се обърни и ѝ видѣ че плаче. На мѣсто да искашъ да мя смутишь подобръ насырди мя въ доблестѣтъ ми! Какво? Азъ отивамъ да се бѣхъ и ты не си ли увѣрена че щѣ да побѣдѣхъ?

Туй като рече, запокыти отъ главѣтъ си вѣнецѣтъ отъ цѣтлѣта, който ѝ обкычаше, и покры ѝ съ шлемѣтъ, а Маріана съ растрепераны рѣцѣ надѣваше му тежкыйтъ щитъ, когато майка ѝ Амелиза съ растреперанъ рѣкъ и тя, и съ слзы на очи му подаде едно копіе и рече му: Сыне мой! понеже тѣй щѣ да ти наричамъ отъ сега, иди да се бѣишь и помни наградакъ съ кождо ще се наградишь за побѣдакъ си когато се завърнешъ.

Тогазъ Раймондъ се удалечи и полѣтъ възъ оякъзъ странъ на стѣнитъ, кождо обсаждаше Фридрихъ. А Маріана и майка ѝ затвори хъ ся въ къщи и коляничли призовавахъ небеснатъ помощь връзъ младыйтъ войтель.

Слѣдъ малко прѣдстанъ прѣдъ тѣхъ единъ воцѣтъ и каза имъ: Раймондъ ми прати да Ви пѣвѣстѣхъ, че небето е помощникъ на оръ-

Житя му, понеже накара мъчителя да бѣга прѣдъ него, и за да доискара побѣдѣтъ отиде да го гони вѣдъ отъ стѣнитѣ, но прѣди да залѣзе слънцето ще ся завърне да заведе Маріанѣ въ храмѣтъ.

Каква слава за насъ! извикахъ въ едно врѣме и двѣтъ. Какъвъ чуденъ человекъ! Ще да чуваме да го наричатъ избавителъ на отечеството, и въ срѣдъ тѣзи похвалы на радостѣтъ и на възрожденіето ний ще постъпваме съ него къмъ олтарьтъ.

Слънцето бѣше вече на западъ, когато и двѣтъ, като го чакахъ отколѣ съ нетърпеніе, чухъ много гласове отъ побѣдители да дослгатъ до ушитѣ ний. О, майко, извика тутакъ си Маріана, иде си, иде, и безъ да чака повече слѣзе низъ слѣдѣтъ, и майка и слѣдъ неѣ. Но щомъ мѣгнѣхъ очи възъ онѣзь странѣ отъ къмъ където ся чувахъ выковетѣ, познахъ Фридриховѣтъ войскѣ и въ срѣдъ неѣ Раймонда вързанъ, испищѣхъ отчаянно и Маріана падна, прирѣла въ обятіята на майкѣ си.

Раймондъ, като го карахъ, щомъ приближи, поиска да ся затече къмъ съпругѣтъ си, но войнитѣ копто бѣхъ го обградили спрѣхъ го и не го пусахъ.

Жестоки, извика той, кога е тѣй земѣте ми животѣтъ. После ся обърнѣ къмъ Маріанѣ и съ гласъ прѣсичанъ отъ хѣлцанія й подума:

— Маріано! драга моя Маріано! О! виждь мя.

Младата дѣвойка крѣто до онзи часъ бѣше прирѣла и не осѣщаше нищо, съ чуваніето на сладкѣйтѣ онзи гласъ, окопѣти ся и отвори очи.

А Раймондъ наслованъ отъ стражаритѣ си да върви въ цѣтътъ къмъ тъмницѣтъ дѣто го карахъ да го затворятъ, повика:

Примѣте послѣднитѣ ми опрощаванія, Амелизо, нѣжна майко, и ты Маріано, която си первообразіе на дѣщеритѣ и на либорнацитѣ, прощавай, ты, заради кождо само азъ искахъ да бѣдѣ живъ. Сбогомъ! Азъ отивамъ да умрѣ, видѣхъ ти и ще да умрѣ съ по-малко огррченіе. Въздържай ся да не плачешъ на гроба ми, който ще бѣде доста славенъ, защото умирамъ мученикъ за славѣтъ на отечеството.

Това додѣ издума той бѣше вече далечъ отъ тѣхъ откарашъ.

Въ сѣщото врѣме ся зададе и побѣдителятъ Фридрихъ възсѣднѣлъ на великолѣпенъ конь и придружаванъ отъ многобройнѣ свитѣ, а единъ глашатай вървѣше на прѣдъ него и выкаше: «Немирни подданици, благодарѣте на господаря си, той вы прощава. Нему е доста само смъртъта на Раймонда. Маріана ся прирѣкиа тогазы до

въ краката на коня който носеше Фридриха, и, като дигна рждѣ и очи къмъ него, рече:

Ваше Величество, въспринѣте да ся по спрѣте на часъ и не отвърляйте молбѣтъ кождо ви ся моли една злочеста годеница. По върнѣте единъ съпругъ на съпругатъ му, и една дъщеря на майка ѝ. Защо отричате Раймонду помилваніето което давате на всички му съграждани? Да ли е той повиненъ повече отъ всички други жители на Мессенж? За любовь Божию, царю, не туряйте прѣдѣлъ на милосердіето си. Собственныйтъ ви интересъ поне нека ви побуди на това. Употрѣбѣте единъ юнакъ, който може да ви бжде полезенъ, защото онова косто направи противу Васъ, ще да го илправи противу враговетъ Ви, когато бжде въ благоволеніето Ви.

Но Фридрихъ не прѣклоненъ на умоленіята ѝ, каза, че му трѣбало единъ примѣръ за да ся потъпче немврството, и като такъвъ жребійтъ пада на прѣводителя на востаніето. Ставѣте, господже, и вмѣсто да избличавашъ строгостѣтъ ми, благодари Бога за помилваніето на народа и васъ, понеже ограничавашъ праведныйтъ си гнѣвъ само въ смъртѣтъ на Раймонда. Ставѣте и не ся прѣчѣте да мнѣ царьтъ Ви. Тогазъ стражаритѣ дигнаха Мариану и царьтъ продѣлжи шествіето си.

Раймондъ затворенъ въ единъ кулъ, основаніята на кождо обливаше морето, и въ който затваряхъ политическитѣ прѣстѣпници, измѣчваше ся горкыйтъ отъ два дни насамъ, безъ да знае часѣтъ въ който щѣха да го накажѣтъ, и безъ да има прѣдъ очитѣ си нѣщо друго, освѣнъ образѣтъ на Мариану. Много пѣти той вливаше очи на ближныйтъ тамо брѣгъ, съ надѣждѣ че ще да види тамо любовницѣтъ си. Видѣлъжъ като бѣше ся взрѣлъ къмъ този брѣгъ стори му ся че ѝ видѣ, но слѣдъ малко увѣренъ за измамѣтъ си, трѣшнѣ ся отчаянъ на сламенѣтъ си постелѣкъ, връзъ кождо ся повала и потъркала за нѣколко врѣме безъ да може да намѣри покой. ствіе, станж пакъ и сѣднѣ да гледа къмъ онязи странаж на брѣгѣтъ на който му ся стори по-напрѣдъ да видѣ призракътъ на любовницѣтъ си. Но тозъ пѣтъ не бѣше измама.

Мариана, като бѣше ся научила отъ распрѣсылѣтъ мѣлажъ че Раймондъ е запрѣнъ въ онязи кулъ, упѣти ся по край морето, тамо на кѣдѣто бѣ кулата, съ надѣждѣ да види любовника си въ тъмницѣтъ му. Отъ любовь свѣтълнитѣ ѝ очи можѣха да проникватъ отъ далечъ и да го сѣзрѣтъ на едно отъ окната на кулажъ. Каго го видѣ остана недвижима отъ скърбъ и отъ радость, че любовницѣтъ ѝ можаше да познае любовьтъ кождо имаше тя къмъ негѣ.

жато го дирише и въ тъмницѣтъ му. Тамъ отъ дѣто можаше да го гледа, тамъ ся спрѣ ты и все въ окното гледаше отъ прѣзъ деньтъ до дѣто вече ся мръкнѣ вечерьтъ, когато чадолюбивата Амелиза, като гледаше че дщери ѳ не ся завърнѣ отъ расходкѣтъ сп край морето, отиде да ѿ прибере. Но Маріана не склониваше на живытъ умоленія на майкѣ си за да си отидѣтъ.

Майко, думаше тя: Да мя простишь, но остави мя тука подѣ очитѣ на Раймонда. Наистинѣ че ный вече неможемъ да го видимъ отъ тъмницѣтъ въ тъмницѣтъ му, но увѣрена съмъ че той ны гледа отъ тамъ прѣзъ блѣдѣтъ свѣтлинѣ на мѣсечинѣтъ. И азъ нещѣ да му отнема и тѣзи послѣднѣ растухѣ що може да има дѣто да ны гледа тукъ. Нека ны гледа и нека познае до колко ми е милъ съвругътъ, когото, ты мале, ми си дала.

Туй като каза Маріана сѣднѣхѣ и двѣтъ тамо на прѣсъкътъ, а тишината ѳ безмѣвѣето които владѣхѣ около гѣхѣ ся прѣсичаше само отъ непрѣстаннытъ гѣхны хѣлцанія, които смутявахѣ дълбокото мълчаніе на нощьтъ. Но слѣдъ малко подухнѣ силенъ вѣтръ, и навчашъ черны облаци прикрыхѣ свѣтятъ лунѣ; вѣтрътъ ся засилваше и прѣдвѣщаваше бурѣ.

Амелиза, уплашена отъ бурѣтъ която ся вждаше че ше да избухне, удвои умоленіята си къмъ дщериѣ си, за да ся оттеглятъ отъ крайморето. Но всичко бѣше напразно. Маріана, която, отъ бурѣтъ що имаше въ сърцето си, не осѣщашележащѣтъ отвѣнъ бурѣ, перачеше да мръдне отъ мѣстото си, и едвѣмъ слѣдъ много и усилены умоленія склони да стане и да си трѣгнѣтъ къмъ дома си. Когато вече бѣше настало дълбока вечеря. Въ ставаніето си тя ся обърнѣ пакъ къмъ кулятъ та изгледа ещѣ веднѣжъ на дълго окното, на което бѣ видѣла любовника си; и най-послѣ сѣднѣхѣ си рѣкѣ като бѣршаше съзытъ, които обливахѣ лицето ѳ, а съ другѣтъ подпирана о майкѣ си когато да постѣпѣтъ да трѣгнѣтъ, счу имъ ся отъ къмъ морето шеметъ, сякашъ че плуваше человекъ къмъ гѣхъ. Уплашенъ отъ това двѣтъ жены ускорихѣ стѣпкытъ си, но шеметътъ като че ставаше по-силенъ и най-послѣ тѣ осѣтихѣ че оязи които плуваше излѣзе на сухо, прѣспѣхтиѣнъ повыка: Амелизо! Маріано! кѣдѣ сте? Тѣ ся спрѣхѣ и мысляхѣ, кой ще да е тозъ които ги выка на име, и да ли ще да е Раймондъ, а додѣто еше ся сумнѣвахѣ истытъ думы ся повторихѣ по-ясно и името на Маріанѣ по-напрѣдъ.

Не, това не е лѣжа, извыка Маріана, този гласъ е на Раймонда; той ны выка, мале.

Ей, самъ той с, обади ся горкыйтъ бжанецъ, катогы стигнахъ и припаднахъ на колѣнитѣ на годепницата св; промъкнахъ ся прѣзъ желъзнытъ прѣчки на прозореца въ тъмницата ми и отъ тамъ въвръхъ ся въ морето, дѣто Господь ми запази да ся не ударѣхъ о вѣбой подпозлъ и плувнахъ къдѣ васъ, дѣто бѣхъ съгледалъ че стоехте.

Маріана и майка й една подиръ другъ пригрѣщахъ измокреныйтъ пловецъ и неможахъ думъ да подуматъ отъ радость и отъ страхъ, тѣй що едвамъ слѣдъ нѣколко време, Маріана надви стрѣснованіето си и можъ да му каже.

— Любезный ми Раймонде ты побѣгнахъ отъ ужасната тъмница, и честитото ти дързновение тя пзбави. Великий Боже! благодаримъ ти за туй благодѣаніе което ми направи, ты ми повѣрихъ съпруга ми.

Ей, каза Амеліза, но за да ти го отнеме пакъ подиръ малко! Я ми кажи Раймонде, какъ ще избѣгнешъ отъ будното око на неприятелитъ си?

— Да ти кажъ.

Отъ тъмницата си горѣ съзрѣхъ тамъ въ единъ завои една ветъ ладіѣхъ вързанъ, ще идъ да ѣхъ развържъ, ще влѣзъ въ нѣкъ и ще ся прѣдамъ на непостоянството на морето.

— На морето ли? Праведный Боже! И не виждашъ ли каква ужасна бура настава?

— Виждамъ жъ, по при всичко това, ще грабяхъ туй сръдство; Защото не е толкозь извѣстно че ще да загинъ въ вълмытъ, когато ако да останъ повече въ туй гибелно мѣсто смъртта ми е неизбежна. За туй прѣдпочитамъ да потъгна въ дълбинытъ на морето. Тамъ и смъртта ще бѣде по малко жестока за мене, защото ще умрѣхъ далечъ отъ очитѣ на мжчтели на отечеството ми, който не ще знае това и не ще има наслажденіето да мя види като умирамъ.

Е, добръ, кога с тѣй; но нѣма да трѣгнешъ самъ, отговориха майката и дъщерята. Ето че и нѣкъ смы ся рѣшили да дойдемъ подиръ ти на всѣдѣ дѣто вълмытъ ны занесжтъ и да живѣемъ или да умремъ съ тебе. Хайде, да идимъ на ладіѣхъ, и на пукъ на бурята, нека дърземъ да влѣземъ въ морето.

Какво доказателство на привърженностъ мѣхъ сторихте да видѣхъ! рече Раймондъ. Никога, о, никога не ся сумнѣвахъ за любовьтъ ви. Толко сладость осѣща душата ми като вы гледа посветены на честьта ми! Но разбира ся азъ никога нѣма да ви направѣхъ такъвъжъ една неправдъ, да ви оставѣхъ да направите такъвъжъ жертвъ. Азъ наистина прѣзвирамъ буйството на морето когато съмъ самъ; животътъ ми е

Жалко нищо, и челоуѣцитѣ нѣма да загубятъ нищо ако умрѣ азъ ; но вы, Амелизо и Маріана, толкози злочесты, на които вы сте като майки, какво ще правятъ тѣ като гы оставите вы? О, не, не, по-добрѣ оставте мене самъ на гибелното ми шасіе, като не съмъ былъ достоинъ да посветѣмъ на васъ днитѣ си. Азъ трѣгвамъ и ако Господь ся смили съ мене, дѣто да испаднѣмъ ще побѣрзамъ да вѣ известнѣмъ за честѣтъ си и да вы помолѣмъ, доблестна Амелизо, да ми отгадѣте съпругѣтъ ми.

Това като рече трѣгнѣ на възъ онякъ странѣ на какѣто бѣше открилъ ладіѣтъ, по следъ него отидохъ и Амелиза и дѣщерѣ ѣ. Дойдохъ до ладіѣтъ; небето вече бѣше ся свѣсѣмъ съмнило, и втрѣтъ духаше силень и прѣдвѣщаваше че бурата ще ся умножи. При всичко това Маріана и майка ѣ постоянноувахъ да съдружатъ младыйтъ Сициліянецъ въ побѣгваніею му. А той гы въспираче и казуваше, това не може да бѣде и не го приемамъ, защото опасността е за васъ голѣма. Тази ладія може да потъне и азъ пакъ да ся избавѣмъ, понеже знамъ добрѣ да плувамъ. Но вы, о, доблестна двоице, какъ ще можите да избѣгните отъ буйството на морето? Оставете мя самъ да ся борѣмъ съ бурѣтъ, или ще мя наварате да ся прѣдамъ въ рѣчѣтъ на Фридриха, който не ще ся забави да ми прикачи на бѣсилото.

Това като думаше тури рѣкъ на вжкето, съ косто бѣ въраза на ладіята, развърза го навчасъ, и когато ся готवेशе да ся въземе и да влѣзе втрѣ, Маріана и майка ѣ го хванѣхъ за дрехѣтъ; но жѣлкето тѣ ся мѣчяхъ да го задържатъ, толкозь той ся силяше да ся отчигари отъ тѣхъ, което и сполучи най-послѣ; възъ ся на ладіѣтъ и ѣ тласнѣ къмъ морето; а, като ся отдѣли отъ брѣгътъ, обърнѣ ся и каза на женѣтъ: Сбогомъ, прощавайте и не ми забравяйте, обичайте мя всякога както видѣхъ че мя обичате.

Немнѣстивнико! извикахъ горкытѣ жены, нѣмъ можамъ и и скахамъ да дойдемъ съ тебе, но ты нерачи да нѣ приемешъ, имѣ коравото сѣрдце да нѣ оставишъ. Ни любви, ни дружба не подѣйствовахъ на тебе. Нанстинѣмъ опасността е голѣма, а полгътъ нашъ е слабъ и страхливъ, но пакъ голѣмата любовь която ни вѣднѣмъ твоего юначество и рѣшителность възвисихъ нашѣтъ доблестъ и нѣмъ бѣхъмы готовы на всичко. . . .

Бурата която бѣше вече дрѣпнѣла ладіѣтъ прѣсѣче имъ дунѣтъ; тѣ мѣлнѣхъ и гледахъ безмѣлвно морето, което рикалоше покрываше брѣгътъ съ запѣснитѣ си вѣлми и гы отпѣждаше втрѣ къмъ сумѣтъ.

Черните облаци съвсѣмъ вече прикриха̀ небето и блѣдото лице на луната̀, не ся виждаше вече ни земя ни море, а чуеше ся само страшното бученіе на бурята̀. Клетитѣ жены останалихъ като вкаменены; искаха̀ да си върнатъ назадъ, но дълбоката тъмнина която ги бѣ обкочила, закрываше отъ тяхъ пътятъ който трѣбаше да хванатъ. Самитѣ блескавици които свѣтваха̀ по нѣкога показвахъ страшнитѣ тѣзи сценѣ още по-ужасна̀.

Загледаны по-вече къмъ морето, при бласваніето на една̀ свѣтканица̀ тѣ можѣха̀ да съзрѣтъ още веднѣж Раймонда въ ладіята̀ която въ срѣдъ запълненитѣ вълмы, ту ся въздигаше надъ морето, ту пакъ потѣваше като въ бездна̀. О, злочестий, извъказахъ тѣ и двѣтѣ и простирахъ ръцѣ къмъ него, като да го хванатъ; какво направи ты? побегна̀ ужь отъ смъртъ, а ты ся прѣдаде самъ на смъртъ! Но той ги нечуваше вече, както и тѣ го невиждаха̀.

Смайваніето отъ ужаснитѣ тъмнинѣ, стреснованіето отъ опасността̀ на Раймонда̀, повторителнитѣ въздышки за него и убхтованіята имъ отъ нечаканитѣ случки прѣзъ деньтъ бѣха̀ исчерпали силитѣ на тѣзи двѣ бѣдни същества, растреперанитѣ имъ колѣнѣ подхлѣпвахъ и изнеможили съвсѣмъ тѣ неможахъ вече да постѣпятъ, а едвамъ ся примѣкна̀ха̀ на едно по-высочко мѣсто надъ морето и тамъ грохна̀ха̀ почти като примрѣли. Най-послѣ Амелиза пакъ, слѣдъ като си отпочина̀, пѣсѣзве ся, пригърна̀ дщериѣ си въ обятията си, направи да ся поокорюти и та и, като дойде на себе си, принуди ѣ да станатъ да ся махнатъ отъ туй гибелно мѣсто.

И тѣй станѣха̀ и една на друга̀ облѣгани приготвѣха̀ ся да трѣпнатъ. Но черната имъ орисница сякашъ че нарочно ги бѣ докарала тѣй да свършатъ този черъ за тяхъ день, съ най-ужасното зрѣлище, косто имаше да прѣдстави прѣд очитѣ имъ най-послѣ. Обѣриятѣ къмъ морето на послѣдень пътъ, като за опрощаваніе съ Раймонда̀, при бласваніето на една̀ продължителна̀ свѣтканица̀ тѣ съзрѣха̀ пакъ ладіята̀ съ Раймонда̀, която пстласквана отъ вълмытѣ къмъ крайтъ, удари ся о една̀ стѣнка̀, не далечъ отъ брѣгтъ дѣто стоиѣха̀ тѣ; тѣ видѣха̀ какъ злочестийтъ момѣкъ го покрива̀ вълмытѣ и вече не го видѣха̀.

Раймондъ загина̀, о загина̀ горкийтъ, пзвика Мариана; за мене не остава друго освѣнь смъртъ. Туй рече, дрѣпна̀ ся отъ майка̀ си и полѣтъ за да ся върли въ морето, но майка̀ и ся спусна̀, хвана̀ ѣ и ѣ задрѣжѣ.

Жестока̀ дѣще, думаше Амелиза, не мыслишь ли за майка̀ си?

Какъ, пекашь да ѝ оставишь? Отнеми първогъ мойгъ животъ че тогазъ твѣйгъ; зищото ако ты неможешъ да живѣешъ безъ Раймонда, знай че и азъ не можъ да живѣѣмъ безъ Маріанѣ. Токо ты единича ми си останѣла за растухъ, че искашь и ты да мя оставишь? Защо ся отнасяшь тѣй строго къмъ мене? Раймондъ загинѣ и сърдцето ми състражде и скърби ведно съ твоето за неговѣтѣ смъртъ, както виждашь отъ сълзѣтъ които проливамъ тѣй изобилно съ тебе ведно. Но заради смъртъта на любовника си трѣба ли да бждешь толкозъ немилостива къмъ майкѣ си, да искашь да убиешъ и нежъ съ твойто затриваніе? Ахъ дъше, мила дъше, ела на себе си и отдай ми любовь за любовь.

Маріана засрамена отъ туй погадваніе на майкѣ си, останѣ безгласнѣ, и слѣдъ малко помълчаваніе вврли ся въ обятіята на майкѣ си и рече: О майко, много пѣтя ми си казвала че и ты знаешъ какво нѣщо е любовь, но не вѣрвамъ да си познала ты колко е жестоко да изгуби нѣкой челоуѣка когото обыча. Ахъ, ако дя познаваше сърдцето ти тѣзи безмѣрнѣ скърбъ, колко лесно щѣше да мя простишь за безмѣрното ми отчаяніе, отъ което мя оттегляшь ты сега? Мыслѣ да съмъ достойна за прощкѣ, понеже изгубихъ годеникѣ когото не само обычахъ но и обожавахъ.

Тѣзи Маріанини думы докарахъ въ смущеніе душѣтъ на майкѣтъ, която като пригърнѣ пакъ нѣжно дъщерѣ си, каза ѝ: Чедо мое, колко лесно сърдцето ми може да земе мѣстото на твоето! Азъ съмъ опытала това жалостно чувство, и споменѣтъ за това ми прави да проливамъ сълзы всякой день. Отъ онова което съмъ азъ тегила познавамъ колко скърбѣта ти е безмѣрна; но сега вече трѣба да ся ображишь съ великодушіе; като нѣма никакѣвъ цѣръ за злочестинѣтъ ти, ты ся помжчи да облегчишь теготѣтъ ѝ чрѣзъ търпѣніето.

Слѣдъ това, като имъ бѣ не възможно вече, поради отмалиѣваніето имъ, да ся блѣскатъ изъ тъмнинѣтъ да търсятъ пѣтъ, дръвнѣхъ ся тамо възъ еднѣ странѣ по-на завѣдъ и, двѣтъ пригърнѣты и прибраны на купъ, прѣмнѣхъ останѣлото на ноцѣтъ въ сълзы и рыданія, додѣто зората на присѣвнуваніе имъ показа пѣтътъ къмъ градѣтъ и ся вврнѣхъ.

Два часа нѣщо слѣдъ завращаніето имъ у дома си, когато еще не бѣхъ си ни отпочинѣли, дойде при тѣхъ единѣ чиновникѣ отъ странѣ на Фридриха, и каза на Маріанѣ, че црѣтъ ѝ выка да ся прѣдстави прѣдъ него, защото ималъ да ѝ пыта нѣщо.

Тази заповѣдъ отъ царя бѣше ударъ отъ мѣліе, рана смърто-

носна за бѣднитѣ двѣ жени, и особенно слѣдъ случкитѣ на вчерашнийтъ день и слѣдъ тѣй злѣ прѣминултѣтъ нощъ. Тѣ замръзълѣхъ отъ ужасъ на мѣстото си, и неможахъ да подуматъ нищо за да ся оплачатъ. Но най-вече Амелиза ся стрѣсна, защото ѝ ся стори че ще види Маріанъ, какъ ѝ закарватъ да ѝ осѣдятъ вмѣсто Раймонда. Това като ѝ дойде на умъ, тя испищѣ, и като пригърна Маріанъ, стискаше ѝ силно въ рѣцѣтъ си и выкаше: отивашъ а? отивашъ да умрешъ, и азъ ще останъ сама изоставена? О дъще, Ела мя кригърни за послѣдены пѣтъ. Дай ми послѣднитѣ си поздравленія и земи моятъ! — Варварино Фридрихе, какво ти е сторила Маріана, моя Маріана, че искашъ да ѝ погубишь? Какво ти съмъ сторила азъ и мя лишавашъ отъ единственното ми на този свѣтъ добро? Ако неможѣ да насытишь мщеніето си надъ Раймонда, що ти е сгрѣшила Маріана, та искашъ да ѝ жертвовашъ? Добръ, добръ; на ти ѣ, убій ѣ; но и азъ нѣма да останъ живъ подпръ нейнѣтъ смъртъ. Тѣй а че инакъ. Или ще ѣ върнишь на майкѣ ѣ, Фридрихе, или ще затриешъ ведно и двѣтъ.

Съ тѣзи думы и рыданія тя искаше да иде ведно съ Маріанъ, но чиповникътъ ѝ отговори, че само дъщеря ѝ трѣба да ся прѣдстави прѣдъ царя, и тѣй въспрѣ ѝ. А Маріана, като пригърна майкѣ си за послѣдены пѣтъ, не можаше да ся откъсне отъ неѣ, и не бы ся откъснѣла ако да не употрѣбахъ силъ. И тѣй тя трѣгна, а майка ѣ ѣ испрати съ слзы до дѣто ѝ виждаше, а щомъ ся загули отъ очитѣ ѣ Маріана, тя паднѣ примрѣлъ на рѣцѣтъ на нѣкои жени, които по дружбѣ бѣхъ дошли у дома ѣ. Тѣхнитѣ старанія за да ѝ направятъ да ся съвземе, отъ най-напрѣдъ бѣхъ на празно, но слѣдъ врѣме и голѣмы успіля, тѣ можѣхъ да ѣ заврѣжатъ. Но увы! подиръ примираніето хванѣ ѣ люта огница и животътъ ѣ паднѣ въ ново прѣмеждіе по-страшно.

Между това Маріана стигнѣ въ палатътъ на Фридриха съ слзы на очитѣ. А царьтъ като ѝ видѣ рече ѣ: Размыслихъ върху свѣтътъ, който ми даде вчера, и познахъ вѣщкѣтъ му правотъ, за туй и ще тя послушамъ и ще направѣ както каза ты. Толкози строгость много пѣти е опасна, за туй сторихъ да ся отнесѣ съисходително и да не турямъ граници на милосердіето си; забравямъ прочее грѣхътъ Раймондовъ и прощавамъ и него както и другитѣ бунтовници. Той щѣше да ти бѣде съпругъ, на ли? Добръ! Азъ искамъ днесъ еще да стане свадбата ви, която станѣхъ причина да ся отложи вчера. Юначеството му и другитѣ му добродѣтели можѣтъ да бѣдѣтъ полезны за Сицилію, за туй отъ днесъ еще го

Фридрихъ управителъ на Мессенж. А на тебе остава, о Маріано, да го направишь да познае че грѣхътъ му не може иначе да ся изглади освѣнъ съ искренно покаяніе; а доброто което азъ ще му сторѣмъ не може иначе да ся заплати освѣнъ съ съвършено покореніе на волѣтъ мнѣ. Стражари, извадете Раймонда отъ култжъ и доведѣте го тука. Азъ искамъ самъ да му извѣстѣмъ доброто което ще му направѣмъ и благополучіето което го очаква.

Маріана смаяна не смѣеше да повѣрва всёчко това що чуваше. Да ли сж истинскы думытъ Фридриховы, думаше тя въ себе си, и да ли не сж примка, кождо мнѣ поставя, за да научи да ли съмъ и азъ повинна въ побѣгваніето на Раймонда? Въ туй неприятно сумнѣніе като ся намѣрваше, тя си мълчеше, додѣто стражаритѣ ся върнахъ и извѣстихъ че Раймонда го нѣмало въ култжъ, че намѣрили вратата на тъмницятъ твърдо заключены, отъ което и прѣдополагатъ че той е побѣгналъ прѣзъ жельзнытъ прѣчкы на прозореца въ тъмницятъ си, прѣзъ копто си е проврѣлъ и ся е върнулъ въ морето.

Увы! така е! извика Маріана, туй прѣдположеніе е истинско за моѣ злочестинѣ и за злочестинѣ на годеника мнѣ. Высочината на култжъ го не уплаши, той скочи въ морето. И защо? за да ся удави подиръ малко, твърдѣ жалко прѣдъ очитѣ мнѣ! Видѣхъ го, Ваше Величество, този достоинѣ за оплакваніе мой годеникъ, видѣхъ го тѣзи ношь да ся прѣдаде на рыкающытъ вълмы, и като неможѣ да ся борн съ тѣхъ, потѣнж. Каква смъртъ! О, Праведный Боже! А каквъ неутѣшнж скърбъ остави той на мене. Разумѣва ся нищо не бы могло да мя удържи въ животь ако да не бѣхъ длжна вспчкытъ си грыжи на Майкж си. Царю честивый, дозволи ми да ся завѣрнж при неѣмъ за да ѣмъ успокоѣжъ, защото трѣгваніето ми за насамъ бѣше иѣмъ вверлило въ голѣмо отчаяніе.

Иди, момне, рече Фридрихъ, иди да извѣстишь майкж си съ своитѣ си уста до кждѣ ся простира моемо милосердіе, и дано тази мысль да може да вы утѣши за Раймондовжтъ смъртъ.

Маріана излѣзе тутакъ си отъ палата и ускори толкозъ да върви по-бърже, щото може да каже нѣкой че лѣтеше, а не че вървеше. Лицето ѣ не бѣше чакъ толкозъ нажалено, защото ся надѣеше че вращаніето ѣ щѣше да успокои майкж ѣ. Дойде си, но какво жалостно изображеніе ся прѣдстави на очитѣ ѣ.

Амелиза прострѣвна на леглото си бѣше прѣхласнжта въ полуды и исквасена въ горещъ потъ, выкаше въ силны движенія: Фридрихе, жестокий Фридрихе, какво заповѣда за Маріанѣ? Защо ж

непрашашъ на осъждане, варварно? Е, добръ! щѣ идѣ и азъ подръ ѱ. Дъще, слушай. . . .

Не, мале, выкаше Маріана, нѣма нищо лошо, нѣма да ми убійтъ. Отвори си очитѣ да ми видишь, азъ съмъ дъщеря ти, която тя държѣ въ обятіята си. Вижѣ мя, мале, и не беспокой ся, защото нѣмамы вече какво да ся страхуваме отъ Фридриха.

— Фридрихъ! Е; кждѣ отива той? Какво иска той отъ мене? Уби ли дъщеріѣ ми? Ахъ Раймонде, какво править ты? дѣ си ты сега? Той убива съпругатѣ ти а ты даже и не мръдавашъ.

Туй като каза паднѣ въ едно тихо безчувствіе; напраздно дъщеря и ѱ стискаше въ обятіята си, и земаше рѣцѣтъ ѱ та гы обливаше съ сълзѣтъ си, понеже само слѣдъ шесть часа можѣ да отвори очитѣ си и да познае дъщеріѣ си. Тогазъ като неможѣ да ся сдържи отъ радостъ искаше да скокне вѣнъ отъ леглото си, по безмѣрното ѱ изнеможеніе ѱ накара да си легне пакъ. Маріана и рѣсказа тогазъ на кратко всичко що бѣ ся случило въ състанкѣтъ ѱ съ царя. А Амелиза, като не можѣ да повѣрва всичко що чу да казваше Маріана, и слѣдъ като ѱ принуди много пѣтя да ѱ повтори все пакъ истото, най-послѣ отговори ѱ. Тази новина направи да ми по отлекне, и сега не ми е каквото ми бѣше. И наистинѣ ако бы нѣкое честито събитіе да можаше да ми повърне животѣтъ, твоето завращаніе бѣше доста да ми причини туй благополучіе. Но увы! Осъщамъ че животѣтъ ми нѣма да потрае освѣнъ малко дни само.

И туй като каза паднѣ пакъ въ дълбоко безчувствіе, [което направи да дойде по-скоро свършеніето на живота ѱ.

(Слдува свършекѣтъ.)

ТУРЦИТЪ ВЪ ЕВРОПЪ И ТѢХНИТЪ БОЕВЕ.

Историческо съкращеніе

— 0 —

Турцитѣ или Османцитѣ сѣ народъ завоевателенъ, който е излѣзълъ отъ мѣстата по край Каспійското море и исповѣдва Моаметовѣтъ религіѣ, били сѣ ся въ Малж Азіѣ срѣщу послѣднитѣ кръстоносцы въ 11-й вѣкъ и отъ 13-й насетнѣ срѣщу Византійскитѣ императоры. Солиманъ е былъ първийтъ отъ тѣхнитѣ прѣводители, който е минѣлъ Европѣ на 1355, а на 1363 най-напрѣдъ

Одринъ (Едрине) имъ станъ столень градъ. Послѣ това българскыгъ сѣрбскытѣ постанѣлитѣ грѣцкы владѣнія едно по друго минѣхъ подъ властытѣ на наследницытѣ на Османовый прѣстоль, додѣто най-послѣ на 1453 Моаметъ 2-й завладѣ и Цариградъ.

Прѣзъ слѣдующитѣ двѣ столѣтія отъ прѣвземаніето на Цариградъ Турцитѣ бѣхъ ужасѣтъ на христіанството. Като оставимъ на странѣ Азіѣ и Африкѣ, тѣхната държава ся простираше врѣзъ всичкѣ южнѣ Росіѣ и врѣзъ голѣмѣ часть отъ Маджарскытѣ области, и сама Вѣна е виждала дваждѣ прѣдъ портытѣ си полумѣсеца. На 1863 великый везиръ Кара-Мустафа бѣше толкозъ притѣснилъ столицѣтъ на Австріѣ, като ѣмъ обсаждаше, щото на смалко да ся прѣдадеше тя, ако да не бѣше ѣ дошелъ на помощь царѣтъ на Полшѣ Іоаннъ Собѣйскый. Венеціанытѣ и Руситѣ, възползувани отъ побѣдѣтъ, коѣкы въ туй обстоятелство пострадахъ Турцитѣ, нападнѣхъ ги, и първытѣ прѣвзехъ Пелопонесъ (Мореѣ) и много островы въ Егейското море. На този бой край ся даде чрѣзъ мирѣтъ въ Карловецъ (на 1699), чрѣзъ който портата изгуби Трансилваніѣ и Азофското море.

Отъ то насетѣ въдаваніето на Султанытѣ въ удовольствіе и раскошничество, вътрѣшната анархія, която произлѣзе отъ тѣхното поведеніе, а главно прѣвѣсходството на Европейскѣтъ редовнѣ войскѣ, быдохъ причината поради коѣкы Турцитѣ ся надвихъ въ послѣдовавшитѣ боеве. А и тѣ самы ся видахъ като да осѣцахъ вече исчезающѣ първѣтъ си силѣ и воинственность; отъ това и Кароль 12-й Шведскыйтъ царѣ, който бѣше прибѣгнѣлъ въ турско, слѣдъ съсипваніето си отъ Руситѣ при Полтавѣ, съ голѣмы старанія едвамъ можѣ да ги убѣди за да отворятъ бой противу Росіѣ, въ който тѣ не умѣихъ да ся възползуютъ отъ благоврѣміето, което имъ даде не прѣдвидѣніето на Петра Великаго, който бѣше ся оставилъ да го заобиколятъ при устіята на Прутъ съ войскѣтъ му лишены отъ всичко; тѣй що мирѣтъ на 1711 не имъ повѣрнѣ освѣнъ само Азофското море.

Въ врѣмето на Султанъ Ахмеда 3 го, (1703-30) Турцитѣ привзехъ пакъ Пелопонесъ отъ Венеціанытѣ. Но австріѣскытѣ войскы, подъ прѣдводителството на Прии-

ца Евгения, надвихъ много пжтя на Турцитъ въ разны рѣшителны битвы, отъ които най-знаменитата е при Петервардинъ на 1716, а на другѣтъ годинѣ прѣвзехъ и самый Българдъ. Слѣдува мирътъ на Пожаровацъ, отъ който Австрія ся доста ползува, които ползованія обаче тя изгуби въ другы боеве, които ся прѣвжснѣхъ чрѣзъ мирътъ въ Българдъ на 1739.

Нова война противу Росіѣ отъ 1768-1774. Войско-водецътъ на Екатериинѣ 2-рѣ, Румянцовъ надви Турцитъ по сухо, а адмиралътъ Орловъ разби и изгори турскѣтъ флотъ при Чешме, пристанище въ Малѣ Азіѣ. — Въ то-ва врѣме гърцитъ въ Пелопонесъ ся възбунтувахъ, но Турцитъ, като имахъ доволно силы, потѣпкахъ съ голѣмо кръвопролитіе този бунтъ.

На 1774 Турцитъ изново ся принудихъ да уст-пятъ Азоското море и да припознаѣтъ независимостѣтъ на Крымъ, завзетъ тогазъ съ рускѣтъ войскѣ, а деветъ го-дины по-сетнѣ присѣдиненъ съвршенно на Московскѣтъ държавѣ. — На 1789-90, тѣ ся бѣхъ съ ползѣ про-тиву Австріѣ, но отъ другѣ странѣ знаменитыйтъ рус-скый генералъ Суворовъ съ кръвопролитны пристѣпы при-взе твърдынитъ Очаковъ и Исмаилъ, и склучи мирътъ въ Ящъ на 1792, чрѣзъ който Турцитъ изгубихъ до-волно земѣ.

Отъ крайтъ на мнѣлото столѣтіе турската държава на-прѣдваше вечн въ ослабваніе. Когато на 1798 Френци-тѣ подъ Бонапарта привзехъ Египетъ, Турцитъ не можѣ-хъ да си зематъ назадъ тѣзъ странѣ освѣнъ съ помощь-тѣ на Англіѣ.

На 1801 ся възбунтувахъ Сърбитѣ. Портата ся по-каза доволно слаба за да може да спечели нѣщо въ вой-нѣтъ съ Росіѣ на 1809, чрѣзъ мирътъ въ Букурещъ (на 1812), когато даже Росія бѣше принудена да ся бѣ сръщу всичкѣтъ силы на Наполеона. И едва сръбското въстаніе взе единъ край на 1813; на 1821 ся повди-гнѣхъ Гърцитъ и слѣдъ много кръвопролитія, на 1829, южната часть на Европейскѣ Турциѣ ся освободи и съ-стави едно особно царствице подъ име Елада.

Мнозина отъ Султанитѣ ся опыгахъ да въведѣтъ е-вропейскѣтъ дисциплинѣ въ редовѣтъ на войскѣтъ си, но

тѣзи опытанія не сполучихъ при упорството на народа. И пръвъ Султанъ Махмудъ 2-й сполучи това насилственно, като съсипа на 1826 бунтовното тѣло на Еничеритѣ. Но при това новоустроенитѣ отъ този владѣтель войски нито бѣхъ еще доволно обучены, нито колкото трѣбаше многобройны за да устоятъ срѣщу Руситѣ въ военныйтѣ имъ походъ на 1828 1829. Генералъ Дибичъ достигна до Карк-елись, т. е. 35 левгы далечъ отъ Цариградъ. Великий Везиръ ся затвори въ Шюменъ, въ Азіѣ рускийтѣ генералъ Паскевичъ привзе твърдынжтѣ Ерзерумъ; въ тѣзи критическы обстоятелства Султантъ, заплашванъ даже и отъ жителитѣ на столицатѣ пріе мирьтъ въ Одринъ на 14 Септемврія 1829, чрѣзъ който му ся налагахъ значителны обезщетенія, и чрѣзъ който спечелихъ много други ползованія побѣдителитѣ.

Двъ години подиръ това Египетскыйтѣ подкралъ Мехмедъ Али ся възбунтува и обяви войнѣ на Султанъ Махмуда. Египетскытѣ войски стигнахъ до Конія въ Малж Азіѣ, и Султантъ ся намѣри въ нуждѣ да иска съюзничествово на Росіѣ.

За послѣднѣтѣ войнѣ на Турціѣ съ Росіѣ (1853-56) и ползытъ които придобы Турціѣ чрѣзъ мирьтъ въ Парижъ на 1856, ный споменувамы само като за нѣщо извѣстно вече на читателитѣ ни и склучама съ това краткото си историческо обозрѣніе за Турцитѣ.

(Цариградскый Хроносъ год. 1862.)

СУЛТАНЪТЪ ВЪ ПОХОДЪ.

Ето какъ описува турчинъ Историкъ единъ отъ многото военны походы, които е прѣдпріемаль лично Султанъ Сюлейманъ, прѣзъ дългото разстояніе на царуваніе то си. Ный правимъ това извлеченіе за любопытство на читателитѣ.

Бѣше 18-й на мѣсеца Мухаремъ 950 (23 Априлія 1543) когато реченный Султанъ остави столицатѣ за повѣ експедиціѣ въ Маджарско. Никога другъ пѣтъ не бѣ земаль по-прѣдпазительны мѣрky и по-голѣмо проми-

шленіе за снабденіето на многобройнитѣ си войскѣ съ потрібнитѣ припасы. Сакаджии (водоносцы) вѣрвѣхъ напредъ съ пълнитѣ си съ водѣ мѣшлины. Подирь тѣхъ вѣрвѣхъ по-вече отъ двѣ хыледы катѣра, които посяха такмытѣ на Султана и хазитѣ. Слѣдъ тѣхъ идяха девестотинѣ коніе безъ всадници (едецы) и петъ до шесть хылады камилы патоварены съ припасы. Тогазъ, като вѣрвѣхъ напредъ чиновницѣ отъ Сарайтъ келарджи-башіятъ, хазнатаръ-башіятъ и кануагасъ, слѣдувахъ хылада чебеджии (поправители на оръжіята), петстотинѣ лагъмджии, осемстотинѣ топчи, четиристотинѣ топъ-арабаджии. Отъ къмъ десното крыло вѣрвѣхъ двѣ хыледы спахи (конници), петстотинѣ улуферджи (оброшцы), и петстотинѣ гуреба (чужденци). Отъ къмъ лѣвото крыло, равны на брой улуферджи и гуреба, и въ срѣдъ конницѣтѣ петстотинѣ селентари (жандармы или пандури).

Подирь тѣхъ виждаше нѣкой членовѣтъ отъ Дивана, нишанджибашіята (първыйтъ канцлеринѣ на Държавѣтѣ), дефтердаритѣ (настоятелитѣ на финанцитѣ), казаскеритѣ (военнытѣ сѣдници), а предъ тѣхъ четиримата Везири съ по четири едека, обколени отъ чиновницѣтѣ и слугѣтѣ си. Слѣдъ тѣхъ идяхъ шахжиджитѣ, доганджитѣ и атмаджитѣ (ястребницѣтѣ и карауйницѣтѣ) чакырджитѣ (соколицѣтѣ), загарджитѣ (хрѣтницѣтѣ) и самсунджитѣ (копийницѣтѣ); мютеферикадитѣ или копакчитѣ, чакпенгирцитѣ или тинджитѣ на месото и всякытѣ сеизи на Императорскытѣ тавлы и яхъры, водяще за юздж коніе, отъ разнытѣ мѣста, арабскы, персійскы, грѣцкы (?) и други богато обсъдланы. Триста ошацы на колѣе държаще въ рѣцѣ червены прѣпорцы вѣрвѣхъ напредъ дванадесетъ хылады еничары, а сто трѣбы съ златы синджиры заловены съдвѣрвахъ разнытѣ си гласове съ думканіето на равнотройнытѣ тѣпаніе. Седмъ байрака съ златы писма и седмъ копскы опашкы извѣстяхъ приближеніето на Султана, който всадникъ на богато украсенъ и гыздавъ конь, обкружаваше ся отъ седемдесетъ пенка (тѣлохранители) богато облъчены съ кыверницѣ отъ жлтѣ мѣдъ позлатена, и облъчены съ черны перя, държащи въ рѣцѣ темнери (сули-

ци) сжщо тѣи позлатены. — Около тѣзи пакъ пейци образуваше ся единъ вторый кругъ отъ други четыристинѣ тѣлохранители, наричани солакъ или солаци, на които гуглытъ (ускуфъ) бѣхж украсены отъ пухъ на еродіевы (отъ ужльнж цаплѣж) пера, и туловетъ (колчанитѣ, фишеклицытѣ) такожде златы; тѣ бѣхж опасани прѣзъ кръстѣтъ *) съ свилены поясы. Имаше еще съставенъ и третій кръгъ отъ сто и петдесетъ чаушо (призовници), които, като вървѣше напрѣдъ имъ началникътъ имъ, поклащахж и раздрусвахж сръбърнытѣ си жезлове, украсени съ тѣнки синджиры отъ истый металъ и приповетаряхж на всякж минутъ Живѣй (чокъ яша)!

*) Въ старый языкъ *бедр* и *бедро*, грѣцкы *осфыс*, днесъ ся неговори еднакво на всѣкъдѣ по Българійѣ, по-вечето го изговарятъ *крѣсть*, но то ся вижда ново названіе; по нѣкъдѣ казватъ *сръдѣ* споредъ грѣцкото, може бы, *меси*, а може и инакъ както ный незнаемъ. — Въ една пѣсень която ни иде тозъ часъ на умъ, ный сръщамъ думѣтъ половинка. Прилагамъ тука тѣзи пѣсень до колкото ж помнимъ едно за свидѣтельство на названіето на тѣзи часть отъ тѣлото и друго за нейното поетическо достоинство.

(Ахъ), Станѣ сѣди (2) на бѣлъ мраморъ камыкъ, (2)

Станѣ мые (2) свои бѣлы нозѣ (2)

Нозѣ мые (2) първо либе кълне: (2)

Да быхъ знала (2) че щѣ тебъ да земѣ, (2)

Свила быхъ се (2) въ тѣнкѣ половинкѣ, (2)

Скочила быхъ (2) въ Цыбрѣ быстра водѣ, (2),

Да ми носи (2) Цыбровото водѣ.

(Тука трѣба да липсва нѣкой стихъ, но не помнимъ.)

Дека падне (2) Стани руса коса,

Тамъ да никне (2) трѣва дѣтелина;

Дека паднѣтъ (2) Стани цѣрни очи

Тамъ да бликнѣтъ (2) два быстры кладенца;

Дека паднѣтъ (2) Стани бѣлы боскы

Тамъ да станѣтъ (2) двѣ малкы могылкы.

Азъ не поминж еще и по нататѣкъ какъ свърша тая пѣснь, както непоминж и не можж положително да кажж и дѣе чута и записана тя, полагамъ обаче да съмь ѣж слушалъ въ Орѣховскытѣ села, или въ Врачанскытѣ, отъ дѣто толкозъ много запискы отъ пѣсни, древности и прѣданія ми пропаднѣхж за вынѣты въ злочестото ми пѣтуваніе по тѣзъ страны на 1848, когато имахъ честыж и

самъ азъ да скочѣ въ хладныѣ Цибровы воды и злочестивѣтъ да излѣзѣ пакъ живѣ. (а) Тая пѣсень ѣкъ има и по насъ, т. е. въ Источниѣ Българіѣ съ малкы нѣкои промѣненія въ думатѣ и въ гласѣтъ, и захваща до колкото помнѣи така :

« Мѣтъж ся Станка, вѣърли ся Станка. . . . »

Играието по тѣзи пѣсень е едно отъ най тразвыѣ и най пріятныѣ до колкото азъ знаѣмъ. Чудно и много растушно е да гледашь какъ стройно и живо ѣкъ играѣтъ онѣзи които умѣѣтъ, и желателно е тая игра да ся не изгубеше у насъ, както толкозъ други шо сѣ изгубени, и ся изгубватъ отъ день на день. Тя ся играе доста споклесто, близу до играѣтъ «четыри ласты,» само не толкозъ джаснѣто, а по-спретно и по-лѣпотно. У насъ, на Трѣвнѣж, тази игра ѣкъ играѣтъ доста вѣщо и казватъ ѣкъ *Ескыйсната*, т. е. Ескызахренската игра.

а) *Цибръ* е малка Паланка на Дунавъ край потокѣтъ Цибръ, който ся влива въ Дунавъ; тозъ потокъ е былъ въ старо врѣме прѣдѣлъ между горниѣ и долниѣ Мизіѣж. Казахъ по-горѣ че съмъ падалъ въ Цибровыѣ воды, което ето какъ ми ся случи. На 1848 като пѣтувахъ отъ Берковецъ за Ломъ, въ този пѣтъ ный дойдохмы на единъ каменъ мостъ, надъ единъ буннъ и дълбокъ но не толкозъ голѣмъ потокъ. Бѣше при вечеръ и чардата, отъ кое село не помнѣж, ся вращаше. Азъ бѣхъ на талигѣ возенъ отъ единъ конь, старецѣтъ талигаръ не можѣ да управи талигѣтъ, тѣй шо на мостѣтъ конѣтъ сблъсканъ отъ чардѣтъ, гѣтнѣ ся съ колата долу въ потокѣтъ. Бѣше въ крайгѣ еще на моста и не бѣше твърдѣ високо, тѣй шо ако и да ся понатѣртихъ и азъ въ паданіето си съ талигата заедно не ся утрѣпахъ опасно, искваснѣхъ ся обаче добрѣ и отъ дисагыѣтъ ми, отворены, испадахъ доста книги и рѣкописы, отъ които нѣкои и неможѣхъ да извадѣмъ, а нѣкои извадихъ; тѣзи отъ тѣхъ които бѣхъ писаны съ турско мастилѣ размацахъ ся и ся заличихъ а които бѣхъ писаны съ правено мастилѣ тѣ останѣхъ. Но смѣтитѣ рѣкописи единъ мѣсець по-послѣ, като ся вращахъ отъ Ломъ на корабѣ, при излѣзваніето ми отъ кораба на Никополь, гыврѣтнѣхъ ся дѣската по кожто минувахъ и паднѣхмы тѣ и азъ въ Дунавъ : — дисагыѣтъ съ книги и рѣкописы отидохъ въ дълбиниѣтъ да гы четѣтъ рыбыѣтъ, а азъ исплавахъ и излѣзохъ *мышка вода* съ единъ пантофъ и безъ единъ парѣ, отъ дѣто бѣхъ привуденъ пѣшь и босъ и безъ да знамъ пѣти да ся управѣмъ къмъ Плевень.

П. Р. С.

НЪЩО ЗА УЧИЛИЩАТА И УЧИТЕЛИТЪ.

—
Любезныйми пріятелю

«Пыташь мя,» какво да правѣхъ сына си като излѣзе отъ основното училище, когато нѣмамы по-главно училище въ което да изучи еще нѣкои работы, които ще му бѣдѣтъ потребны,» и прилагашъ еще твърдѣ похвално да кажешъ, че не ти е толкозъ за твойтъ сынъ, когото, казвашъ, може да проводишь и въ Габрово или въ Търново *да ся по обрашени поне*, споредъ твоего израженіе, ако не да ся изучи, но какво да ся прави съ толкозъ други сиромашкы дѣца въ селото, които излѣзватъ отъ основното училище за нищо не способны?

Туй твое попытваніе за мене е много повече серіозно отъ колкото можешъ да си въобразишь самъ ты като правишь, и понеже захващашъ отъ сына си и дождашь до сиромашкытъ онѣзи селскы дѣца, за да ти отговорѣхъ по добръ трѣба да възвѣиъ пытаціето и да тя попытамъ пѣкъ азъ: Ами какво ще правишь ты съ сына си и общо нашитѣ селене — съ сыноветѣ си, когато быхте имали и главно наричано училище да ся повѣртятъ и тамъ еще двѣ три години и ги извадиве тогазъ?

Азъ съмъ былъ на умъ че настаняваніето на дѣцата было за твоего и за мосто, както и за онѣзи на нашитѣ селеніе, и на повечето наши съотечественици по други села и градове, е и много по-лесно и по-изгодно, когато излѣзатъ тѣ колкото е възможно по рано отъ основното училище, добръ приготвени за изучваніето на единъ какъвъ годъ занаятъ, или за да ся заловятъ съ врѣме о какъвъ годъ другъ честнѣ работѣ, чрѣзъ којто да могатъ да си искарватъ почтенно прѣхраиѣтъ, нежели да бѣдѣтъ за помного врѣме въ тяжесть на родителитѣ си, и пакъ когато въ юношескѣ възраст вече излѣзатъ отъ наричаното главно училище, да бѣдѣтъ отъ единъ сграниц не способны да заловятъ нѣкое по свободно званіе и занаяте, като не приготвени и не снабдени съ изискванитѣ знанія, а отъ другѣ лишены и отъ онѣзи волѣхъ и възможность да ся повѣриѣтъ назадъ за да изучатъ кѣкой занаятъ, понеже имъ ся набила главата съ дымъ че тѣ сѣ нѣщо си учены и чакатъ да намѣрятъ на

готово хлѣбъ, като оставатъ и за напрѣдъ да гледатъ въ рацѣтъ на родителіетъ си.

Знаеш ли ты, побратиме, колко вече таквизъ глѣвни за обществото ни сж отвѣдили тѣзи наши не както трѣба устроены главны училища? и какъ не разбраното това ученолюбіе на нѣкои бащи е осакатило бѣдущето на много наши юноши и вмѣсто гражданы полезны отвѣдило е бесполезны търтеи на нищо не способни, и за нищо не достойны, а още и врѣдителны?

Азъ вѣрвамъ че тѣзи мои забѣлѣжки ще да ся видятъ на нѣкои твърдѣ горчивы. Но, да ти кажѣ, че както всякога и всѣду азъ съмъ все пакъ онзи истыйтъ, който съмъ говорилъ и искамъ да говориж истинѣтъ, безъ да гледамъ на това че тя не щѣла да бѣде угодивъ на онѣзи които ѣж намѣрватъ горчивѣ. И може ли да бѣде нѣкой снисходителенъ къмъ едно таквозъ зло, което заплашва да причини толкозъ голѣмы щеты на цѣль народъ? Не стига това дѣто този негоденъ начинъ на ученіето е попълнилъ вече училищата ни съ даскалетины за нищо негодны и е унизило толкозъ туй свято и високо званіе, не стига дѣто сж ся отвѣдили толкозъ безочляви шарлатани, които глобятъ народа и хабятъ златното врѣме на дѣцата съ прѣпорѣчваніето си като всезнающы; но той е попълнилъ вече отечествотъ ни съ праздношатающы ся гладници-граматицы. Потърси единъ учитель за нѣкой градъ или село и ще ти ся прѣдставятъ двадесетъ, които да стопишь всички не ще извадишь ни единъ какъвто ти трѣба за едно основно училище, а не за таквозъ каквото вы искате главно. Иди по кафенетата на който и да е градъ или по голѣмо село, и ты ще ги намѣришь пълны все съ таквизъ даскаль-парчели увиснѣли на преѣтъж и на таблето, чающе бѣса спасающаго ихъ.

И не сж ли тѣ които виѣтъ горѣ виѣтъ долу и като не намѣрять хлѣбъ, съ недостаточнытъ си знанія, прибѣгватъ най послѣ до служенія таквизи, които сж за тѣхъ погыбель а за народа срамъ и тебожъ? Отъ двадесетъ до прѣди десетъ години можемъ да кажемъ имаше ся нужда за учители та който излѣзеше, както ты казвашъ, колко годѣ обрашененъ настаняваше ся въ едно кое да е училище и не му ся задиряше, а сега, сега вече не е тѣй и не трѣба тѣй да бѣде.

При туй наводненіе отъ учители недостойны и при гы-

Белното направление за размноженіе на празднопатающи ся бездѣлници, ный трѣба, ако обычамы народа си, да помыслимъ каквы мѣрки трѣба да ся земагъ за прѣкратеніе на туй угрожающе зло. Зло казувамъ, и голѣмо зло, защото не е само че сж ся исхабили и има еще да ся исхабятъ толкози млади момцы, но размноженіето на тѣзи исхабены съ измайваніето си по наукж и не изучены както трѣба млади не само че отнема отъ народа толкозь жизненны силы, като го лишава отъ толкозь работвы рѣцѣ и способности въ друго отношеніе, а отива да стигне до тамъ дѣто да изгаси и малкаты онжзи искрж на ученолюбіето която едва що ся е посьживила у насъ.

И кой е онзи Българинъ който види излганы надеждытъ на съсѣда си въ сына му, за когото той мысли че е станялъ неспособенъ за работж чрѣзь изучваніето си ужъ, дѣто ще пожелае да даде и той чедото си на ученіе? Таквызь неблагоприятны забѣлжванія ный смы имали случай да чужемъ вече не отъ одного изъ нашитѣ, и трѣба да видимъ какъ можтъ да ся запрѣдварятъ лошитѣ сетнины отъ това лоше мнѣніе съставено на счетъ на тѣзи изгубивши врѣмето си по ученіе ужъ а не приготвени за работж сынове на Българіиъ.

Но това като ти расправямъ азъ не мысли че говоріжъ противу ученіето, че не искамъ изучваніето на сиромашкытъ сынове. На противъ защото изучваніето имъ желяжъ за туй азъ въставамъ срѣщу онова напраздно врѣме губеніе и убиваніе на умственнытъ способности на младытъ, каквото виждамъ да става въ много отъ онѣзи наричаны главны училища въ нашето отечество, които ся управляватъ толкозь злѣ отъ таквызи шарлатаны учители, които съ друго ся не славятъ освѣнь съ прквеніето на обширны програмы.

За това азъ съмъ противу надеждытъ на таквызь училища и учители, противу непристойнытъ грижи за тѣхъ, а занемаряваніето и прѣзираіето на онѣзи основнытъ, които заслужватъ най голѣмото вниманіе, на всѣду наистинжъ а най вече въ мѣсто каквото нашето село.

Вмѣсто грижитѣ за главны училища много по-добрѣ и по-сходно съ цѣльтж и стремленіята на вѣка а и съгласно съ изискваніята на нуждытъ бы было, ако нашитѣ на всякъдѣ общины оолагажъ повече грижи за отваряніето на у-

чилища за дѣвойкитѣ, безъ образованіето на които и смѣшно и безумно е да вѣрва нѣкой че ще можемъ да ебразуваме и да поправимъ нравитѣ на народа и да го видимъ въ напръдваніе.

При приканванія които сѣмъ правилъ на нѣкои отъ нашитѣ, за исцѣленіе на тѣзи безусловнѣ обществениѣ нужди, много пѣтя сѣмъ ималъ злочестинѣтъ да чуѣтъ отъ тѣхъ, ужъ че тѣ имали туй добро желаніе и прѣкрасно намѣреніе, но всячкитѣ имъ тѣзи желанія и намѣренія ся осуетявали отъ скудостѣтъ на срѣдства! Но при всичко туй сѣ жалость сѣмъ гледалъ тѣхнитѣ истощенія и усилія за поддържаніето на нѣкакво си главно наричано училище несъвършенно, и по устройството си почти бесполезно. Азъ незнаѣ до колко съгласно сѣ длѣжноститѣ си бы постѣпвали която и да е отъ тѣзи общины, които правятъ тѣй, защото всякой здравъ умъ и просвѣтенъ разумъ бы ги осѣдилъ, че тѣ не разбиратъ и не щадятъ истиннитѣ интересы на народа на който принадлежатъ; че общинаритѣ водители на тѣзи общинѣ, която тѣй постѣпва, не осѣщатъ и не чувствуватъ както трѣбва важностѣтъ на посланіето си, което е: какъ по-скоро да отворятъ дѣвическо училище и да ся погрыжатъ за образованіето на бѣдущитѣ майки. — Всяко отлаганіе и помайваніе въ обстоятелства таквызи, когато прѣдлежи да ся сполучи едно общественно унапръдваніе, несумнѣнно е непростителенъ грѣхъ къмъ обществото; защото всяка община вѣчно бы си останѣла въ застои, ако да ся не намѣрватъ таквызъ прѣдначинатели, които да зематъ грыжѣтъ на себе си да направятъ онова което изисква отъ тѣхъ врѣмето.

Отъ тѣзи мысли водены и въодушевяваны отъ чувство на искренѣкъ къмъ народѣтъ любовь, грыжащецъ ся за истиннитѣ неговы интересы, нашитѣ общинари, въ зрѣло за това размышленіе, могатъ да бѣдѣтъ най-добрѣ убѣдены, че не само сѣмъ бесполезны но даже сѣмъ и врѣдителны тѣзи тѣй наричаннитѣ главны училища по голѣмытъ села и малкы паланкы, сѣмъ таквозъ едно устройство въ каквото ся намѣрватъ и при таквызи околности въ каквыто ся нахожда народѣтъ ни.

Моето прочее мнѣніе, драгый ми побратиме, исказвано въ настоящето ми на тебе само, а чрѣзъ обнародваніето прогласявано и прѣдъ всички, е че едно, ново прѣустрои-

ваніе на училищата въ всякъ общинѣ такъвъ, което да отговаря на сѣщественныѣ нужды на жителството, може да бѣде полезно първо частно за жителитѣ на всяко мѣсто а послѣ общо за всичкии народѣ. И азъ нѣмамъ ни най-малко сумнѣніе че такъвото прѣустройство и устройство не може да не окаже ползотворното си вліяніе върху нравственното и умственното образование на всяко общество, ако не отведнѣжъ а то много по-скоро отъ колкото може да ся чака чрѣзъ слѣдованіето на досегашныѣ системи за распространеніе на образованіето. Не отведнѣжъ казувамъ защото прѣсмѣтватъ отъ колко и отъ каквы попълненія и исцѣленія иматъ нужды недостаткитѣ на общинскитѣ училища въ нашето отечество, земамъ прѣдъ очи всичко и не могъ да сподѣлямъ мнѣніето на онѣзи които може да мислятъ че образованіето на едно кое да е общество може да стане като отъ чудо само съ желаніе а безъ трудове и старанія, безъ жертвы и безъ иждивеніе на пары и на врѣме; казвамъ само и пакъ повтарямъ да кажъ че по тозъ начинъ който прѣдлагамы, т. е. чрѣзъ задоволяваніе на сѣщественныѣ нужды на всяко общество отъ кѣмъ образованіето, много по-скоро ся постига цѣльтъ която гонимъ неже чрѣзъ едно неуредно стремленіе и бесплодно напѣваніе.

Тѣй е, или поне азъ тѣй мисль, че нашитѣ народны училища изобщо изискватъ прѣобразование и прѣобразование коренно, изъ дѣно, както казуватъ по насъ; че ученіето въ тѣзи наши училища трѣба да земе едно по практично и слѣдователно по общеполезно направленіе, защото напраздно ся бжщемъ и ся истошавамы бесполезно, като поддржамы, тѣй да кажемъ почти въ всякъ мѣхалъ въ по голѣмыѣ градове, и въ всякъ малкъ общинѣ такъвъзъ едни главны наричаны училища, които завзематъ мѣстото на срѣдни училища, и които, тѣй както сж, нѣматъ никаквж практическж цѣль, и за нищо друго не служатъ, освѣнь за да умножаватъ, както рѣкохмы, всякъ годиѣнъ бройтъ на праздношатающитѣ ся онѣзи момцы, които вмѣсто поддржкж и утѣшеніе ставатъ тегабж на семействата си.

Приучваніето на този твърдѣ важенъ въпросъ прѣдлагамъ азъ на дълбокото размышленіе на всички онѣзи, които или по наложеніе отъ званіето си или произвольно сж зели на себе си гръжжтъ за образованіето на народа ни. Азъ

нѣмамъ намѣреніе и нито можъ тука тѣй за скоро и въ едно писмо да влѣзъ въ сѣщността на въпроса, защото е то работа не на едного, а на мнозина отъ нашитѣ учены и които сѣ на туй заниманіе отгорѣ. При всичко това азъ исказвамъ мнѣніето си частно и открито че въ сегашното състояние на народа ни, поддържаннытъ съ толкозъ разности ерѣдни училища, или главны споредъ васъ, сѣ не само бесполезны но и твърдѣ врѣдителны, *защото съществуватъ очевидно въ врѣдъ на основнытъ или приготвителнытъ и на дрѣрнытъ вишии учебны заведения, които трѣба да имамы а ето нѣмамы ги.*

Распространяваніето на добринытъ отъ ученіето между всичкытъ разреды на обществото е неотмѣнна длѣжност на всинца ни, но еднообразното литературно изученіе на всичкытъ общественны разреды е всичко друго но само не благодѣяніе на народа. А за да ся истъкуваме по-ясно, казвамы че отваряніето на училища за народа — и таквызъ сѣ освѣнь основнытъ и приготвителнытъ еще и главнытъ отъ васъ наричаны — не сѣ прѣдзначены да възведжъ народътъ на най-горнытъ общественны степени, нито да отнематъ ралото и мотыкжтъ отъ ржцѣтъ на работника, или вглжжъ и врѣтеното отъ ржцѣтъ на женытъ на народа. Но ето неоспоримо е че устроеніето на нашитѣ училища днесъ е таквозъ, щото дѣцата на народа или трѣба да останжтъ съвсѣмъ не учены, за да ся прѣдажжтъ твърдѣ рмно на нѣкое художество отъ което да си искарватъ прѣхранжжтъ си, или да изнураватъ безцѣнното си врѣме за да учатъ языцы и уроцы съ голѣмы имена, и да излѣзатъ, стигнжли вече на възрастъ, безъ никаквы редовны и основны знанія, не способны за нищо друго освѣнь за да истошаватъ кысикѣ на отчаянытъ си родители. Тая щета и за тѣхъ и за народа е толкозъ явна отъ сега еще, щото длѣжни сме да ся помжчимъ всякакъ за да въспрѣмъ по-нататашното и распространіе.

Нека прочее прѣустроимъ училищата си и да наредимъ основнытъ училища, за момчегата и момичетата тѣй, щото да распространѣмъ добринытъ на първоначалното ученіе дори до най-последныжжтъ колибж на селенина, който трѣба да разбере че е по-прѣдпочтено да лиши чедата си отъ дрехы и отъ хранж, неже отъ необходимото за тѣхъ първоначално изученіе, чрѣзъ

което ще излѣзатъ отъ скотското състояніе и ще познайтъ своитѣ къмъ Бога, къмъ ближняго и къмъ себе си длъжности.

Нека имамы грьжѣтъ какъ да образувамы за тѣзи основны училища добры учители, които да не пълнятъ главитѣ на дѣцата ни съ дымъ отъ праздни думы и свѣдѣнія колкото не съвършени толкозъ и бесполезны; но които да могатъ да всѣятъ въ мекытѣ души на дѣцата любовь къмъ Бога и страхъ Божій, почитаніе къмъ родителитѣ и къмъ всички които заслужватъ това още и къмъ изпълненіето на своитѣ имъ обязанности.

Това що казахъ придружено съ добро и свободно прочитаніе и чистописаніе, начална Аритметикъ, просто изложеніе на идеи ясны и опрѣдѣлены и съ други още пѣкои първоначалны и допълнителны уроцы добръ и зарано изучены, сж доста за всякой ученикъ отъ работный разредъ, на народа, такъвъ ученикъ колкото по рано излѣзе така приготвенъ отъ основното училище, и ся прѣдаде съ врѣме на нѣкое художество, или другъ какъвто и да е промышленнъ работъ, става добъръ и почтенъ чловѣкъ, полезенъ на себе си и на народа си.

А за онѣзи които иматъ срѣдства и волѣж и сж способны и прѣдзначены да стѣпятъ на търговско, литературно и научно поприще, за тѣхъ да видимъ колкото по-скоро да устроимъ въ всякой по-главенъ градъ добръ наредены и съ достойны учители снабдени други по-выши учебны заведенія, лицеи и гимназиі, дѣто трѣба да влѣзватъ отрано за да слѣдуватъ съ ползованіе редтъ на уроцытѣ, като започенватъ отъ най-долнытѣ класове до най-горнитѣ. А тѣзи на всяко кюше главы нѣщо си а на нищо не приличащи училища, които не сж освѣнъ хабеніе на срѣдства та и денгубіе за дѣцата да липсатъ съвсѣмъ.

Ето такъвъ е моето мнѣніе за училищата и за ученіето по насъ, колкото за сега, което ви излагамъ на бърже и съ много повторенія, тѣй щото да може да ся втлпи въ умътъ на всякого, защото съмъ пълно убѣденъ че вѣнъ отъ това нѣма за насъ спасеніе а разореніе.

На тѣзи си тѣй на бържъ рѣккъ надрасканы мысли, които ми вдѣхнахъ твоего попытаніе, азъ нѣма да приложѣ освѣнъ още една забѣлѣжкѣ собственно за наше село и за

нашите общинари началници-чорбаджии, отъ които си и ты единъ.

Искате ли наистинж да направите добро на родинякъ си, и да ся покажите истинни началници и отцы на народа (*фукара бабаларъ*)? не ся суетъте за отваряніе на таквъзъ едно несъвършено главно училище, но вмѣсто едно таквъзъ отворѣте еще двѣ основны и пригитовителны, постарайте ся да ся прибержътъ въ тѣхъ отъ улицытъ онѣзи злочесты създанія, мъжкы и женскы, на които скотското състояніе възбужда съжалѣието на всякой челоувѣколюбець. Убѣдѣте, да же и принудѣте родителитъ имъ, да ги прашать въ основнытъ училища, дѣто както и да е тѣ шатъ да зематъ едно образование, за да разбржътъ че сж челоувѣцы, създанія Божии и да улущать колко-годѣ поведеніето си, което е толкозъ своенравно, што е станъло да же и отвратително, заради безочлявостьж имъ и псувнитъ, които често и съ ушитъ си чувате. Прѣди всичко пакъ постарайте ся за унапрѣдваніето на дѣвическото училище, дѣто има да ся образувать истиннытъ майкы на бждушцытъ родове; защото пакъ ви казвамъ, безъ добры майкы не чакайте да видите добры гражданы.

Вѣстницытъ

Измыслеваіето да ся обнародвать отъ врѣме на врѣме писменны извѣстія, сирѣчь началото за основаніе на вѣстницы принадлежи на Италий.

Войната между Венеціанытъ и Сюлеймана 2-го, която ставаше въ Далмаціи, даде поводъ да започнжтъ да ся изваждатъ въ Венеціи таквызъ извѣстія на 1563. Тѣзи извѣстія за бойтъ и за търговійжтъ ги пишали на хартіи и ги прочитали на онѣзи що желаяли да ги научавать, го-ито и за това ся събирали на опрѣдѣлены мѣста и плащали за право на слушаніе едиж монетж, която ся казвала *газета*. Отъ това и най напрѣдъ вѣстницытъ ся нарекли газеты.

Отъ тѣзи ржкописны газеты на Венеціи ся намѣрва въ Маглябесскжтъ книгохранителницж на Флоренціи едно събраніе за шестдесетъ години наредъ.

Первый редовен вѣстникъ е былъ единъ рѣкописенъ листъ на мѣсецъ издаванъ отъ Правителството на Венеціѣ. Този Венеціанскій вѣстникъ слѣдувалъ да ся раздава рѣкописенъ и слѣдъ изнамѣрваніето на типографіѣтъ до крайтъ на 16-й вѣкъ и еще по-късно.

На Венеціѣ подражѣ въ това испослѣ градтъ Нюрембергъ въ Баваріѣ, въ който ся издаде вѣстникъ подъ насловъ.

Не ся знае обаче кога е започнѣлъ и да ли е нѣщо по-старъ или по-новъ отъ *рѣкописнытъ извѣстія* на Венеціѣ; а самото ще ся знае това е, че неговото издание е влѣзло въ редъ отъ 1612.

Нюрембергу послѣдова Англія, дѣто Лордъ Бенрленгъ издаде *Англіскій Меркурій* когато *непобидимата флота* заплашвала приборѣжїята на Англіѣ. Петдесетый брой отъ този вѣстникъ който ся намира въ Британскій музей*), носи лѣтословіе 23 Юлія 1588.

Най-отколѣшенъ отъ всички полититески вѣстници въ Френско е надписваныйтъ *Газетт де Франсѣ*. Този вѣстникъ започнѣлъ да го издава нѣкой си докторъ Тоофрастъ Ренодотъ, съ едно намѣреніе съвсѣмъ инакво отъ другытъ вѣстници. Расказватъ че този докторъ като искалъ да залѣгва болнытъ си, събиралъ та имъ испрацалъ рѣкописно, въ видъ на свитѣкъ (булетинъ), най-любопытнытъ новини изнай напрѣдъ само отъ града и отъ царскій дворъ, а испослѣ и отъ другы страны. Този дѣятеленъ докторъ като видѣлъ че тази му работа успѣва твърдѣ много, и че съобщаванытъ на болнытъ му извѣстія гы разграбвали лакомо отъ рѣцѣтъ имъ здравытъ около тѣхъ, рѣшилъ да направи трайнѣ тѣзи си работѣ и да ѣкъ распрострѣ; а за да оздрави за себе си притежаніето, поискалъ и получилъ отъ царя привилегіѣ за това на 1632. Събраїята отъ този вѣстникъ днесъ твърдѣ мѣчно ся намѣрватъ. Въ парижскѣтъ книгохраниталницѣ има спазено само едно тѣло пълно.

Така е започнало въ Европѣ вѣстникарството, което имаше да подѣйствува толкозъ много врѣзъ щастіето на народытъ както и дѣйствува съ това дѣто образува общото мнѣ-

*) Този музей е днесъ най-богатытъ отъ всички другы въ тѣквизъ сборкы, и въ него намѣрва пѣксий вѣстници отъ всицкытъ Европѣ отъ започнѣваніето имъ.

ніе, и го прѣдставлява. Отъ тогазъ на самъ вѣстницитѣ постоянно сѣ ся умножавали и сѣ земали на себе си характеръ и по-серіозенъ и по-политиченъ. — И най първо въ Англіѣ въ туй *прѣимущественно* мѣсто на свободното разисканіе, вѣстницитѣ сѣ наченѣли да ставятъ политически органы отъ самѣтъ смъртъ на Карола I-го (1649). Тогашнитѣ политически партіи ся докопахъ до тѣхъ и когато Кромвель излагаше началата си въ тѣзи вѣстници, партіята отъ къмъ царя го нападаше въ други и ся мѣчаха да го прѣдставятъ на народа като мѣчитель. А еце и слѣдъ въспоставяніето на царството отъ Стурартитѣ тази борба не прѣстанѣ, но и Вигитѣ и дворѣтъ имаха си вѣстницитѣ. А най-вече слѣдъ испѣжданіето на Стурартитѣ периодическый печатъ наченѣ да постѣпва по-свободно, отмѣненъ отъ строгото наблюденіе. Отъ всичкитѣ вѣстникари най-напрѣдъ Адднсонъ направи вѣстникѣтъ си истинскы политическый лостъ и най силенъ обѣдникъ на правитѣ, като изде на 1711 вѣстникѣтъ си *Спектаторъ* (Зритель). — Но до срѣдѣтъ на 18-то столѣтіе съсъ строгы законы бѣ запрѣтено на вѣстницитѣ да не обнародватъ разисканіята въ парламентитѣ, ужъ за утаяваніе на намѣреніята на държавѣтъ; испослѣ обаче даде имъ ся и туй позволеніе.

А когато въ Англіѣ вѣстникарството влѣзе така скоро въ ново поприще, въ другитѣ страны на Европѣ вѣстницитѣ за много врѣме не съдържахъ друго освѣнъ просты обявленія и извѣстія и разговоры по салонитѣ. Туй ограниченіе трая до първѣтъ Френскѣ революціѣ (1789), която въскрѣли духоветѣ на народитѣ по всичкѣ Европѣ. Отъ тогазъ на самъ вѣстникарството ся въздигна на приличното си мѣсто и силата му расте при всичкитѣ глобы, конфискуванія (непропущанія) и запиранія, чрѣзъ които много пѣтя правителствата ся мѣчатъ да го ограничатъ.

Днесъ само онѣзи народы които живѣятъ единъ скотскый животъ само тѣ нѣматъ вѣстници и вѣстникари, а по количеството и качеството на вѣстницитѣ въ единъ народъ сѣдятъ за неговото състояніе и за бѣдущето му. — Политически вѣстници що ся пишѣтъ и издаватъ по всячкый свѣтъ ся считатъ кутрица около хыляда.

Българскы вѣстници отъ двадесетъ и двѣ и три години на самъ появявали сѣ ся около двадесетъ, но сега за сега има само три.

Прочитаніето на вѣстницитъ е полезно когато вѣстни-карството е почиттелно и серіозно, и когато ся бори да защищава само истинѣтъ и правдѣтъ, защото тогазы улучшава нравытъ на юношеството и на народа, и му вдъхнува всякога онова само което е благопотрѣбно и полѣзно за самыйтъ народъ и за отечеството; а врѣдително е когато вѣстникарството е велехвално, пълно съ надуты думы празны отъ истинско съдържаніе, та пълни главытъ на юношеството съ дымъ и мракъ безъ да му допуща да си състави ясно понятіе за работытъ, и еще повече когато раздражня нискытъ страсти чрѣзь оклеветанія происходящы повече отъ личевъ интересъ и своекорыстіе.

Слѣдъ това опрѣдѣленіе читателитъ ни сж свободны да направятъ заключеніе имали ли смы и имамы ли ный Българитъ вѣстници каквыто трѣба и могли ли смы да ся ползуваме отъ тѣхъ.

НѢЩО ЗА ПРѢВОДЫТЪ

(Отъ Юсефа Юнманна)

Отъ еднакво добри списанія по-мило е намъ оригиналното. Като говориме за литературата на нѣкой народъ, стѣга питаме: какво има оригинално? Старитъ Гърци за това само стоѣтъ по-горѣ отъ Римлянитъ, че сж повече оригинални. Само оригиналността има въ себе си красота. Читателя по-добрѣ разумѣва оригиналната книга, отъ колкото преведената, и слисателя на оригиналната книга осѣща по-голъмо наслажденіе, защото душевнитъ му сили, разума, чувството повече дѣйствувать, кога самичакъ изнамира нѣщата и свободно ги съчинява, когато на преводача тѣкмо по-мжчната часть на списваніето остава, т. е. да търси думи за мислитъ и то малко-много свободно и доброволно. Преводача се отнася къмъ оригиналния слисатель, както фотографина къмъ гениалния живописецъ: втория самъ прави образитъ, първия ги уприличава: фотографина е подражателъ, а живописеца е майсторъ. За това оригиналната литература не заличава народния си характеръ и като едно саморасло дърво най-добрѣ вирѣе въ своята земя. Литература само отъ преводи е градина

насадена отъ чуждостранни дръвета. Народната литература най-добрѣ прилича на народа, като народния крой най-хубавѣ му мѣза.

Но като испитаме тази оригиналность въ дѣйствителността, ще начнемъ да се двоеумимъ. Оригиналность, казва Волтеръ не друго, но умствено — разсѣдително подражаніе. Човѣкъ отъ природата е нареденъ за общество. Дори онѣзи народи, що се ограждатъ съ дебели стени не могатъ да се противатъ на чуждото влияние. Приятелството, неприятелството, търговията, панаиритѣ ги запознали, смѣсили. Слабитѣ народи се поглѣщатъ отъ силнитѣ, както потоцитѣ отъ рѣкитѣ. Що е за народитѣ, то е и за наукитѣ. Старитѣ Гърци се учили отъ Азиатитѣ и Египтенитѣ, Римлянитѣ отъ старитѣ Гърци, а Европейцитѣ се учили отъ старитѣ Гърци и Римленитѣ. Не единъ Питагоръ е пѣтувалъ въ Индия, не единъ Анахарсисъ въ Атина. Сѣвга единъ народъ се е училъ отъ други. Нийдѣ нѣма досушъ чисти и саморасли: литература и образование. Не еднакво на всѣдѣ човѣшкия духъ се е развивалъ: ту единъ, ту другъ народъ е билъ въ извѣсно време по-богатъ отъ много отлични и геинални глави. Мъдритѣ приематъ добритѣ нѣща къдѣто и да ги намѣрятъ. Особенно на сегашното време взаимността най-много са е развила. Това, що съ трудъ и мъка въ една земя се спичели, на часа става имане на всичкитѣ народи. Днесъ всичкитѣ хора сж една фамилия. А кое е срѣдството, съ което народитѣ съобщаватъ помежду си скѣпитѣ съкровища на опита, на изнамиранията, на искусстваа и знанията? Кое друго освенъ принасянието отъ единъ езикъ на други — превождаието? Най-плодовититѣ и най-отличнитѣ писатели не се срамували да превождатъ това, що имъ се видяло изрядно. Цицеронъ привелъ Арата на стихове, Вийландъ Цицерона, Волтеръ Нютона, и други пакъ други превождали на своя езикъ. Това, що чинили народитѣ съ богата литература, за това ли ние сиромашкигѣ да се срамуваме? Имаме поне тази лѣснина и зюда, дѣто отъ неизмѣрното множество можемъ да си изберемъ най-доброто, най-хубавото, най-полѣзното и що е най-главно — най-нужното; можемъ само ядката и срѣдата отъ всичкитѣ науки и искусства да изберемъ и да си усвоимъ.

Много е рано още за насъ да търсиме слава, а повече да гледаме за потребата и ползата си: да бждеме като мъдритѣ градинари, които не само домашнитѣ растения разсаждатъ, но и чуждостраннитѣ садѣтъ, стига само да се хващатъ и съ плодоветѣ и хубостѣта си да заслужѣтъ отгледваніето.

Ами народността? — Нѣма да загини, мили приятели! Ще останеме български народъ, до когато упазиме езика си чистъ и точенъ. Времето ни дава матеріята за образованіето, не е тя въ нашитѣ рѣцѣ и все едно е дали я изнамеримъ или отъ другагѣ я приемимъ: работата е, какъ ще си я присвоиме и каква форма ще ѣ дадемъ. Въ езика е и народността ни. Нѣма краснорѣчие, нѣма словѣсностъ безъ чистота на езика. Развалата на езика е развала на народността ни и начало на паданіето ѣ. Споредъ това не е за вреда на народността залѣганіето и труда на онѣзи, които най-скѣпнитѣ драгоценности на чуждестраннитѣ литератури принасятъ въ общото наше скривалище и които обличатъ чуждата мъдростъ съ чисти български думи, но онѣзи ни вредѣтъ, които съ незнаянieto си и съ неумѣното си мъдрувание ги развалятъ.

Какъ да се превожда? — Превожданіето така малко може отъ правила да се научи както и списваніето. Но пакъ нищо на свѣта добро не се прави безъ правила, макаръ тѣ нивга да не сѣ били написани. Води ся и трѣбува да се води и преводача отъ нѣкои правила, макаръ той и много тъмно да ги познава, и ако знае нѣкои добри примѣри отъ превода, ако осѣща живо истината, красотата и нравственната доброта, що се намиратъ въ оригинала, ако има природна дарба и при това потребното съвършенно знаяние на двата езика, самичакъ той най-добрѣ ще си направи правила и ако не е въ състояние да ги направи не ще ги научи отъ никаква учебна книга. Самата работа е учителка на работника. Което говори Плиний (Epist. VII. 9) за превожданіето на латински, можеме ние напълно да потвърдимъ за превожданіето на български. Съ такова упражненіе ще познаемъ наистина по добрѣ своиствата и красотата на думитѣ, ще научимъ много фигури и способности за говореніе, нѣкаква си сила въ разтълкуваніето и изясненіята на мислитѣ и съ това

дѣто подражаваме що е добро спичелваме си способностъ и сами нѣщо такова да си измислимъ. Разума и разсѣдѣка ни се изострува.

Различни сѣ вкусоветѣ на хората и за това не може въобще да се рѣши, кои прѣводи по-да предпочитаме, да ли онѣзи, които подаватъ свободно смисъла на оригинала, безъ да гледатъ на думитѣ, мѣрката на слогаветѣ и стиховетѣ, а задоволяватъ се само съ това да възбудѣтъ сѣщото чувство у читателя, което оригиналното списание възбужда — както превождали Попъ Омира, Вийландъ Орация, или да даваме прѣдностъ на онѣзи, които се стараѣтъ да направятъ дѣлото си подобно на оригиналното не само въ смисъла но и въ нарежданieto, въ обратитѣ на думитѣ, въ мѣрата. Такъва прѣводъ наистина е по-мъченъ и по-труденъ, но уллучи ли се заслужва по голѣма похвала.

Тукъ наистина раздѣлността на езицитѣ туря граници, които не могатъ да се прѣскачатъ. За забележаніе е това, що четемъ у Аула Гелліа за превожданieto отъ грѣцки: кога, казва той, ще се превождатъ или подражаватъ нѣкои отлични изречения отъ старо-грѣцкитѣ поеми, не трѣба сѣвга да се трудимъ да изразимъ всяка думица съ този способъ както е изрѣчено; защото думитѣ губятъ красотата и приятността си, кога принудително и насила се принасятъ. За това мъдро и умно Виргилъ отъ Омира, Езиода и други като съчинява нѣкои нѣща махналъ, а нѣкои превелъ. Вѣрния прѣводачъ се различава отъ свободний, както се различава играчъ съ волни крака отъ други играчъ съ вързани.

Всѣки езикъ има си особеноститѣ и генія, който състои въ това, дѣто единъ езикъ е способенъ честито да изрѣче нѣкои понятия, а неспособенъ за други. Тази способностъ и неспособностъ зависи отъ материята и формата на езика. Колкото за материята прави разлика между езицитѣ многото или малкото рѣчи за изражение на нѣкои мисли, раздѣлността на фигуритѣ, по-голѣма и по-малка свобода въ правение на думитѣ; колкото за формата различаватъ ги склонението и спреганието, члена и други частици, причастията, спомагателнитѣ глаголи, изобилието и лѣсината на рима, скратението или елизия. Колкото

два езика сж по-подобни, толкова по-лесно се превожда отъ единъ на другъ. Новия български езикъ, като лишень отъ падежи и има всичкитъ си почти времена, както и Френския, лесно се превожда на него отъ Френския, отколкото гръцки или латински.

Въ заключение позволяваме си да повторимъ питанieto: Да ли превождаието отъ чужди езици е за вреда на народността? Отговаряме, е добръ ако се прави добръ. Какво и какъ трѣба да превождаме? Това що е най-добро, и що е намъ най-нужно, и така да превождаме, щото да се чини като че е оригинално на български написано.

А. Т. Илневъ.

— 0 —

Преводъ отъ горний членъ видѣхмы испратенъ до Читалище за обнародване и отъ Г-на К. И. П. по пожеланіе горнийтъ преводъ бѣше ся вече наредилъ, ный оставихмы него а заемамы отъ превода на Г. К. И. П. съдующиятъ забѣльсккъ за Юнманна.

Иосефъ Юнманнъ († 1847) са брои праведно между най-великитъ Ческословенски учены мъже. Тойзи «тихий Геніусъ» е былъ твърдъ голъмъ добродѣецъ на Чехія. Той е былъ много мѣлъ баща на ческитъ мощи, неуморный учителъ и най-вѣрнъ сынъ на отечеството си. При горѣщата си реваостъ былъ (не трѣба да го забравяме) и ревностенъ Словенинъ. Това потвърдяватъ думитъ му въ двама сега издаденитъ на свѣтъ неговы »Zapisky,« гдѣю въ 16 членъ; за всесловенскій писмовный языкъ »видимъ го готовъ да принесе въ жертва »vseslovanskému písemnému jazyku« и бащината си толкова (най много отъ него) обработена рѣчь. Понеже не ни е цельта да описваме тукъ животитъ му (който е на китенъ съ лавровы вѣнцы) ще са задоволимъ съ тая само забѣльжка относно до животописътъ му и ще свършимъ, като помолимъ ученолюбивитъ дѣдовладѣи на »свѣтознамото« ны кипжовцо Дружество — вай вече г. В. Д. Стоянова като вѣщъ и въ ческый языкъ — да сторятъ добръ да приведѣтъ въ »Періодическото Спас.« (ако и тѣмъ е добровядно) по вѣчето отъ Ю-вѣтъ записки, когдо, намъ са чини, да иматъ еднаква дѣна и за насъ.

Като поздравямы и на двамата млади наши съотечественници колкото за прѣдметъ що сж избрали за превожданіе, не можемъ да имъ не припорѣчимъ за другъ нѣтъ по голъмъ внимателностъ въ самото превожданіе; защото въ искренностътъ си не можемъ да имъ не забѣльжимъ, че тая толковы хубава статійка е доста слабо и не внимателно прѣведена и у двамата, а еще посече у Г. А. Т. П.

Ред.

КРИТИКА.

I.

Селско-стѹпанска неорганическа и органическа химія. Популярно написана за училищата и народа отъ **А. Бернштейна** съ пространно, изработено, химическо наименованіе по **Ю.Штекгардта**. По тоя клонъ на наукъ-тъ — първа книга издадена на языка ны отъ **Д. Енчевъ**. Руссе 1871. Ц. 15 гр.

Всекому изъ насъ е драго да гледа, че отъ день на день Българската бѣдна литература ся пообогатява съ различни новы книги. На скоро ный, българетъ, дочакаме да видимъ на нашъ языкъ учебници по разны науки: Физиологіѣ, Физикѣ, Геометріѣ, Статикѣ Естественны Историѣ, Химіѣ и други. Прѣводачетъ, както и издателитъ, на тѣзи книги, несъмнѣнно, имали сж прѣдъ очи ползхъ на народътъ, и всека книга отрано ще да е непрѣмнѣнно была назначена за учебникъ въ нѣкои изъ нашитъ училища. Священно желаніе! Нъ пыта ся да ли отговарятъ тѣзи книги на прѣдположенхъ си цѣль? Отговорътъ не може да бѣде, освѣнъ отрицателенъ. Нека разгледаме на примѣръ, по горѣ приведенхъ *Селско-стѹпанска химія* отъ **Д. Енчевъ**. Самото заглавіе на тѣзъ химіѣ толкова громко написано, въ сравненіе съ съдържаніето на книгхъ, еще по-громко говори, че прѣводачетъ или не разбира, или не е видѣлъ що е *Селско-стѹпанска химія*, или съвѣсъмъ криво понятіе има за Химіѣхъ. Да приведемъ фактъ. Тази книжка съдържа интересны разказы изъ Химіѣхъ и съставлява откъслекъ отъ тѣзъ наукъ; тя е прѣведена на рускы отъ нѣмскый языкъ, на който сж печатаны цѣль редъ книжки, отъ които тазъ е първата. Общето заглавіе на цѣль редъ книжки на Русскы е *Изъ области естественныхъ наукъ. Популярное изложеніе различныхъ отраслей естествознаній*. А по-долу оригиналтъ е надписанъ: *Часть I. Что всякому нужно знать изъ химіи*. **А. Бернштейна**. Ето това, тазъ часть I, е собственото заглавіе на тѣзъ книжкѣ, която на българскы е обвита въ таквхъзъ велелъпнхъ мантиѣ: »*Селско-стѹпанска неорганическа и органическа химія!*« Желали быхме да ни укажеше **Г. Енчевъ** отъ дѣ е зель и

отъ дѣ е прѣвелъ толкова громкото заглавіе — *Селско-ступанска*, а также желали быхме да знаемъ писалъ ли е нѣкога Бернштейнъ *Селско-ступанскъ химіѣ*, и да ли е сънувалъ авторътъ такъво заглавіе?? Да ли думать: *«изъ области естественныхъ наукъ»* значать *Селско-ступанскъ* или рѣчи: *«Что всякому нужно знать изъ химіи?»* Дѣ-то ще каже, името на тѣзъ книжкѣ е такъво: *нѣщо което всякой трѣба да знае изъ химіѣтѣ*; слѣдов. не е *Химіѣ*, нѣ нѣщо изъ *Химіѣтѣ*, още по-вече (à fortiori) не е ни *Селско-ступанска*, на коѣто прѣдмѣтътъ е съвсѣмъ друго нѣщо, нежели тѣзи приказчици изъ *химіѣтѣ*. Желали быхме да знаемъ — отъ дѣ е зель нашѣтъ прѣводачъ дѣленіето на *Химіѣ-тѣ*: *«неорганическа и органическа»*, а также отъ дѣ е прѣвелъ тѣзи неговы думы: *«написана за училищата»*, и да ли е мыслилъ Бернштейнъ, че пише учебникъ по *химіѣтѣ* за въ нѣмскытъ училища? Сичко това е гола измыслица отъ Г. Енчева. Ако Г. Енчевъ е работилъ съ убѣденіе и съзнаніе, та е клѣялъ на подобны книжкы толкова несѣответственны заглавія, които и автору не сѣ доходили въ главѣтъ, то нѣма защо да ся срамува за подобенъ постѣпкъ. Нѣ самыйтъ фактъ говори и потвърждава по-горѣ казанытъ ни думы-врѣху постѣпкътъ на Енчева, защото *авторътъ, който е писалъ тѣзъ книжкѣ съ съвсѣмъ другъ цѣль, е знаалъ много по-добрь какъ, да назве своитѣ сочиненія* нежели Г. Енчевъ. Това не ще ли каже, че Г. Енчевъ не е можѣлъ да знае разликѣтъ между *«нѣщо, което всякой трѣба да знае изъ химіѣ-тѣ»* и *Селско-ступанскъ химіѣ*? Такъво *«нѣщо* което всекой трѣба да знае изъ *химіѣтѣ*, можеше, и твърдѣ умѣстно, да ся напечати като въ *лѣтоструй*, и по своето популярно изложеніе, ако бѣше и добрь прѣведено, щѣше бѣде твърдѣ интересно за прочитаніе. Да печатаме книги съвсѣмъ съ калпавы заглавія, ще рече да лѣжимъ народѣтъ, като му ввираме въ очитѣ вмѣсто самѣтъ наукъ *Химіѣ* такыва книжчици, които и букварь на *Химіѣтѣ* не могатъ да ся нарекатъ. Какво ли понятіе ще си състави Българскый народъ за самѣтъ *селско-ступанскъ химіѣ* по калпавѣтъ *Селско-ступанскъ химіѣ* на Енчева! Нека знае Г. Енчевъ,

че той е повиненъ за подобенъ постъпкъ прѣдъ цѣлый народъ, когото онъ явно лъжи!

Колкото за самыйтъ преводъ на *нѣщо*, което всякой трѣбва да знае изъ *химіѣтъ*, рѣчи да хабимъ не чини, защото е крайно несъстоятелно и не български прѣведено; толкова е и безкнижно написано. У Г. Енчева нѣма и сѣнка отъ граматически правила: за него *цѣлъ* и *цѣль*, *спра* (!) и *сяра* (!), а также *положеніе* и *пѣложеніе* все едно е; а слѣдова по неговѣтъ теоріѣ, *полз* и *пѣлз* все едно е!

Въ крайтъ на книжкѣтъ сж прибавены 13 листа, които Г. Енчевъ е исполънилъ и съ нѣкаквж си *химическж номенклатурж*, написанж, навѣрно, по поводъ на статіѣтъ — «*химическо наименование*,» напечатанъ въ Читалище. Ако сравнимъ това съ думитъ: «*сз пространно, уработено, химическо наименование*,» които лъщятъ връхъ корицѣтъ на книгѣтъ, ний не безъ всеко оснваніе можемъ да ся съмнѣваме, че Г. Енчевъ твърдѣ тъмно разбира що е *Химическа Номенклатура*. Далечъ отъ да е разбралъ що искаж да кажѣтъ писателитъ на «химическото наименование въ Читалище, Г. Енчевъ; заслуживѣ отъ тѣжъ странж, помислилъ, че Ю. Штекгардтъ писалъ ради него нѣщо като номенклатурж, което онъ и прѣписалъ въ 13 листа изъ учебникѣтъ му. Четыре листа съдържатъ *най-общитъ названія* на металидѣтъ и металитѣ; *прѣписаны* отъ заглавіята на Штекгардтовый учебникъ. Нѣ това никога не може да бѣде номенклатура, защото *най-общитъ названіята* на химическитѣ тѣла, можѣтъ да ся найдѣтъ и весма лесно въ всекой рѣчникъ. Рѣчѣта бѣше да ся найде способъ — какъ да ся *пишѣтъ* и *изричѣтъ* различнитѣ съединенія на всекое химическо тѣло, напр, какъ да ся пишѣтъ (назвѣжтъ на български) и изричатъ соединеніята на азотѣтъ съ кислородѣтъ, т. е. каквѣ стѣпени на окисленіе съществуватъ. Ето това бѣше, до колкото ний разбираме, цѣльта на статіѣтъ въ Читалище. А въ 13-тъ листа на номенклатурѣтъ отъ Г. Енчева нѣма и дѣхъ за таквोजъ нѣщо: у него ний виждаме, че *oxigenium* ся казва кислородъ, *Nidrogenium* е водородъ, а пакъ *Sulphur* значило нѣкакво си *сяра* (!); нѣ това ний всинца знаемъ изъ учебникѣтъ на Штекгардта. Работата бѣ какъ да ся ка-

же на български. напр., Protosulphure de fer, bisulphure de fer, Chlorure de phosphore, а также такывато съединенія на жельзото съ кислородтъ: Protoxyde de Fer, Sesqui Oxide de Fer, Bi или Deutoxyde de Fer, Trifoxude de Fer, Peroxyde de Fer, или — вѣрно ли сж прѣведены отъ Рачева и Павлова. Нъ понатакъкъ. Нѣмецтъ въ прѣдисловіето на учебникътъ си гевори (въ рус. прѣводъ): « *посль всякаго, особаго отдѣла, составленъ обзоръ пройденныхъ въ немъ теоремъ,* » който на български ще каже: *слѣдъ всекой особенъ отдѣлъ въ химіѣтъ е составленъ общъ прѣгледъ връху изученитъ въ него теоремы.* За да допълни своѣтъ поменклатуржъ, Г. Енчевъ; безъ да мысли дълго и широко, зельта прѣписалъ изъ учебникътъ на Штегкардта реченный обзоръ, общъ прѣгледъ на изученитъ теоремы въ всекой отдѣли, и по тозъ начинъ составилъ своѣтъ фантастическж поменклатуржъ! И така, Нѣмецтъ писалъ за Нѣмцитѣ *ubersicht* (resumé, обзоръ, общъ прѣгледъ) връху всекой единъ отдѣлъ въ химіѣтъ, а Г. Енчевъ по своѣтъ теоріѣ го приелъ за поменклатуржъ на Българетъ!! А това ще каже ли, че онъ е разбиралъ що е смѣдилъ и писалъ? Твърдъ е измамень Г. Енчевъ, ако мысли и вѣрва, че той на *пространно* е изработилъ *химическо наименованіе*, защото рѣченный обзоръ, *ubersicht*, никога не може да химическа поменклатура, нѣма да послужи за нищо на българскитъ химици. Който любопытствува нека сравни « *химическо наименованіе* » на Г. Енчева съ изложенныйтъ обзоръ (*ubersicht*) въ Штегкардтовый учебникъ на стр.: 103, 149, 209, 298, 299, 300, 301, 302, 440, 441, 468 и 469, за да ся увѣри по добръ.

Струва ни ся казаното до тука да е достатъчно за доказателство, че мнѣніето ни искавано въ начало при разгледваніето на книгътъ на Г. Енчева не току не е строго, а, напротивъ твърдъ снисходително, и че, ако можемъ поблагодари Г. Енчеву за издаваніето на Селкоступанскж Химіѣ, никакъ и никога не можемъ му благодарити за сполукътъ въ изпълненіето на планътъ му.

Николаевъ 2 Августъ 1872.

Г. Кърковъ.

Библиографія

КЛЮЧЪ НА НАУКАТА

Нѣкои отъ нашитѣ читатели ще да има да знаѣтъ за една таквазъ книгъ, която ся казва Ключъ на науката. Тази книга най-напрѣдъ е излѣзла на английски, послѣ на френски и на други още язицы; гърцитѣ сж ѣ прѣвели и тѣ още прѣди 15 години.

Въ Европѣ человекитѣ иматъ таквази любовь къмъ изучаваніе на природнитѣ явенія, щото единъ отъ ученитѣ вѣстникари въ френско, г. Исидоръ Кахенъ, като видѣлъ поменѣтѣтѣ книгъ на Английски, ето какво прибързалъ тутакъ си да каже за неѣ въ вѣстникътъ си.

«..... длъженъ съмъ да исповѣдамъ: като прочетохъ Ключътъ на науката, толкозъ много са зарадвахъ щото ако да мя видеше нѣкой, можеше да ми ся смѣе. Ученитѣтѣ списатель (Бреуеръ), който е съчинилъ туй достословно съкращеніе, причини ми таквозъ удоволствіе, което безъ сумнѣніе не ще да е по-малко отъ удоволствіето на Ангела Маія, когато е можѣлъ да прочете кожанытѣ си книги..... желаяхъ да виждамъ въ Францѣ всички да прочитатъ тѣзи безцѣннитѣ книгъ, вмѣсто онези романы които не струватъ ни двѣ пары, ако и да сж украсены съ разны изображенія. Англичанитѣ, блазѣ имъ че нито по пѣтищата ходятъ да ся лутатъ, нито на пѣсни валятъ и на отвратителны романы, нито прахосватъ паритѣ си за таквызъ работы, които заслужватъ осжаданіе, както правятъ наштѣ, но обычатъ да купуватъ таквызъ книги, да ги четѣтъ и да ся ползуютъ отъ тѣхъ.»

Ето прочее защо Англичанитѣ сж толкозъ на прѣднѣли въ наукитѣ и искусствата! Ето защо всемирната търговія на Англичанитѣ отваря на всякъдѣ тържища за всичкитѣ имъ произведения и трупѣ въ Бретаніѣ богатството на всичкитѣ други страны отъ свѣта! Ето защо сж прочуты и знамениты произведеніята на Английското земледѣліе и индустріѣ. Ето защо Англичанитѣ сж възвели на най-горенъ степенъ на съвършенство земледѣліето, скотоводството и индустріята! Ето най-послѣ защо Англичанитѣ сж ся и прославили и обогатили и държатъ първо мѣсто между всичкитѣ народы.

А какво прѣвеждамы и каквы книги издавамы ный
Българитѣ? Не е ли че и ный имамы вече и

МЕРОПА, драма отъ Волтера, която и по съдържанието си и по языкътъ, както е прѣведена и печатана, мирише на гропъ?

ДВѢ ТОПОЛИ или НЕОЖИДАНА СРЪЩА Балада отъ Цаня Г. Шкърпериева. Книга отъ 120 страници на осминѣ — Цѣна гроша 7.

ИСТОРИЯТА на ГЕНОВЕВА съ прибавленіе на еднѣ повѣсть ВЕЛИЧКО и ИВАНЧО. Книга отъ 120 страници на осминѣ — Цѣна гроша 6.

КЪМЪ СИРОМАСИТЪ БРАТИЯ.

— 0 —

Днитѣ ми минуватъ
Въ скърби и печали; —

Бѣды и неволи
За мене ся дали,

За мечь, за моитѣ
Братя и роднини; —

Все за насъ сж тѣзи
Усилны години

Тѣжжъ азъ за мене
Че мя зло спопогнѣ;
Тѣжжъ и за тѣхъ азъ,
Какъ да имъ помогнѣ!

Какъ да имъ помогнѣ?
Що могнѣ да сторнѣ?

Могнѣ ли съсъ злото
Самъ азъ да ся борнѣ?...

Отъ земнѣтъ некинатъ
За насъ скърби, нужды;

А нейнитѣ блага
За нази сж чужды....

За насъ е горчицы
Жельзно небо; —
Тамо слънце грѣе
Но за насъ не е то....

Бѣдни сиромасы!
 Малы мои братья!
 Имамъ азъ за вази
 Широки обятя.

Имамъ сѣрце тепло;
 Имамъ душѣ страднѣ; —
 Но тѣ недоставятъ
 Участь по-отраднѣ

Нѣма въ менѣ спасене
 Отъ тѣжгы тираны;
 Нѣма цѣрѣ у мене
 За вашитѣ раны.

Вази вы натискать,
 Какъ да вы отбранѣ?
 Вы ходите гладни,
 Съ що да вы нахрапѣ?

Было сила воля
 При нѣмане сражкы —
 По-тежка неволя,
 По-голѣмы мѣжкы.....

О, ще слѣдвать вѣчно
 Работы беспѣтны...
 Лѣйте очи слезы
 Като порой мѣтны....

—0—

Ц-градъ Септемврїй 1872. П. Р. С.

